

תורתך חנני

באגדה ובהלכה

מפי הרב **אורן נזרית** שליט"א

פרשת חיי שרה

יגדיל תורה

גליון

תורתך רננו

ניתן להקדיש
פרשיות להצלחה ולברכה
ולעילוי נשמת וכיו"ב
לפרטים,
ניתן ליצור קשר בפל':
0509013000
0506491414

ניתן להשיג בטלפונים:
0509013000
0506491414
למעוניינים
ניתן לקבל השיחה במייל:
toraoren@gmail.com

עיצוב ועימוד:
שלמה. נ.
0504158840
shlomo131375@gmail.com

תוכן עניינים

כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ בָּאָדָם וּמִצְוַת שִׁדּוּךְ

מַעֲלַת מִי שֶׁעוֹשֶׂה חֶסֶד עִם הַמֵּתִים ..... ג
חֲשִׁיבוּת הוֹצָאַת מָמוֹן עַל קִיּוּם הַמִּצְוּוֹת ..... ג
הַטַּעַם לָמָּה בִּתְחִלָּה עֻפְרוֹן רָצָה לָתֵת אֶת הַשָּׂדֶה לְאַבְרָהָם בְּמַתָּנָה וּלְבַסּוֹף חָמַד אֶת מָמוֹנוֹ ..... ד
כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ שֶׁיֵּשׁ בָּאָדָם עֲמֻקִּים מְאֹד וּצְרִיכִים בְּדִיקָה וְתִקּוּן ..... ה
אָדָם שֶׁלֹּא מְתַקֵּן אֶת מִדּוֹתָיו הָרָעוֹת יָכוֹל לְהַגִּיעַ בִּשְׁבִילָן לִידֵי שִׁגָּעוֹן ..... ז
הִלּוּל רַ"ן שְׁלֹשָׁה מִילִין לִפְנֵי הֶעָנִי בְּגִלּוּל שֶׁהָיָה זֶה בְּגֶדֶר פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ ..... ח
חָכָם עֵצֶל בְּעֵינָיו מִשִּׁבְעָה מְשִׁיבֵי טָעַם ..... ט
תְּחִלַּת הָרְפוּאָה הִיא לְדַעַת וּלְהַכִּיר בַּחֹלִי ..... ט
הַחִלּוּק בֵּין בְּנוֹת כְּנַעַן לִבְנוֹת חָרָן וְאוּר כַּשְׂדִּים ..... י
כְּשֶׁאָדָם נוֹשֵׂא אִשָּׁה עָלָיו לִבְדֹּק אֶת טוּב לִבָּהּ ..... יא
לְשׁוּחַ בַּשָּׂדֶה - לִפְנֵי ה' יִשְׂפֹּךְ שִׂיחוֹ, כִּי אִי אֶפְשָׁר בְּלֹא תְּפִלָּה וּבְפֶרֶט בְּעִנְיְנֵי שִׁדּוּכִין ..... יג
יוֹשֵׁב וּמְזַוֵּג זִוּוּגִים - גֹּדֶל מַעֲלַת הַמִּצְוָה לְהִתְעַסֵּק בְּשִׁדּוּכִים ..... יז

סִימָן רעט - טִלְטוּל הַנֵּר בְּשַׁבָּת ב

לְטַלְטֵל בְּגָדִים אַף שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לְלָבְשָׁם עַתָּה ..... יט
נִמְצָא שֶׁיֵּשׁ לָנוּ ד' סְבָרוֹת לְהָקֵל בַּבֶּגֶד: ..... כב
לְהַנִּיחַ קְלִפּוֹת שֶׁל אֱגוֹזִים שֶׁאֵינָן רְאוּיוֹת לְמַאֲכַל בְּהֵמָה, לְתוֹךְ פַּח אַשְׁפָּה רֵיקָן ..... כג

סִימָן רפ - קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה בְּלֵיל שַׁבָּת א

לִקְרֹא קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה וּבִרְכַת הַמַּפִּיל בְּלֵיל שַׁבָּת ..... כד
בִּרְכַת הַמַּפִּיל אַחַר חֲצוֹת לַיְלָה ..... כה
קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה אֵינָהּ חִיּוּב אֶלָּא מִצְוָה ..... כה
אִם קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה הִיא הַנְהָגָה שֶׁהִנְהִיגוּ חֲכָמִים אוֹ חוֹבָה גְּמוּרָה ..... כז
הַאִם צָרִיךְ לִקְרוֹתָהּ בְּכַוָּנָה - וְאִם תַּלְמִיד חָכָם צָרִיךְ לְבָרֵךְ הַמַּפִּיל ..... כט

כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ בָּאָדָם וּמִצְוַת שִׁדּוּךְ

מַעֲלַת מִי שֶׁעוֹשֶׂה חֶסֶד עִם הַמֵּתִים

רָאִיתִי בְּמַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב (חַיֵּי שָׂרָה) שֶׁכָּתַב בְּפָרָשָׁתֵנוּ נֶאֱמַר "וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה" בֵּאֵר רַשִׁ"י, 'כֻּלָּן שָׁוִין לְטוֹבָה'. כְּלוֹמַר, כָּל שְׁנוֹתֶיהָ שֶׁל שָׂרָה, מִיַּלְדוּת וְעַד זִקְנָה וְשֵׂיבָה טוֹבָה, כֻּלָּם הָיוּ רְצוּפִים עֲשִׂיַּת רְצוֹן ה' בִּשְׁלֵימוּת. "וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע... וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכּוֹתָהּ", כִּי יֵשׁ עִנְיָן שֶׁל הֶסְפֵּד וְיֵשׁ עִנְיָן נוֹסָף שֶׁל בֶּכִי, וְאַחַר כָּךְ מְבַקֵּשׁ אַבְרָהָם אָבִינוּ "תְּנוּ לִי אֲחֻזַּת קֶבֶר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה מֵתִי מִלְּפָנָי", זוֹ עֲשִׂיַּת גְּמִילוּת חֶסֶד עִם הַמֵּת. וּבֶאֱמֶת אִי אֶפְשָׁר לְהָאֵר וּלְשַׁעֵר אֶת הַמַּעֲלָה שֶׁל מִי שֶׁמְּקַיֵּם אֶת הַמִּצְוָה הַזּוֹ שֶׁל עֲשִׂיַּת חֶסֶד עִם הַמֵּת. שָׁמָּא תֹּאמַר, אֵיךְ אֶעֱשֶׂה חֶסֶד עִם הַמֵּתִים?! וְכִי מָה יֵשׁ בְּכֹחִי לַעֲשׂוֹת?! אֵלֶךְ וְאֶהְיֶה קַבְּרָן?!

וּבֶאֱמֶת גַּם בָּזֶה יֵשׁ עִנְיָן, וְרַבִּי חַיִּים פַּלָּאגִ'י זַצַ"ל מְתָאֵר אֶת אֶחָד מֵהָאֲנָשִׁים בַּקְּהִלָּה שֶׁלּוֹ בְּאִיזְמִיר, וּמָה הַתֹּאַר שֶׁהוּא נוֹתֵן לוֹ?! "הַקַּבְּרָן הַגָּדוֹל שֶׁל קְהִלָּתֵנוּ" (זִכְרָה לְחַיִּים ר"פ מִסְּעֵי) וּבְסִפְרוֹ בִּרְכַּת מוֹעֲדֶיךָ לְחַיִּים (דנ"ז סע"ד, וד"ס רע"ג ודקכ"ז סע"ד). בַּזְּמַנִּים הָהֵם לֹא כָּל אֶחָד זָכָה לִהְיוֹת קַבְּרָן, וְרַק מִי שֶׁהָיָה נִלּוֹשׁ וְנִצּוֹק מֵחֶסֶד זִכּוּ אוֹתוֹ בַּתַּפְקִיד הַגָּדוֹל הַזֶּה.

יֵשׁ סֵפֶר מְצַיֵּן עַל הַמִּשְׁנָיוֹת שֶׁנִּקְרָא 'קוֹל סוֹפֵר', חִבֵּר אוֹתוֹ רַב גָּדוֹל מֵרַבָּנֵי הוּנְגַרְיָה לִפְנֵי יוֹתֵר מִמֵּאָה וְאַרְבָּעִים שָׁנָה (נלב"ע כה סִיוָן הַתַּרמ"ו), הַגָּאוֹן הַמְּבֻהָק רַבִּי חַיִּים סוֹפֵר זַצַ"ל. וּבַהַקְדָּמָה לַסֵּפֶר הַזֶּה הוּא מְסַפֵּר עַל עַצְמוֹ וְכוֹתֵב, 'קִבַּלְתִּי עַל עַצְמִי בְּלִי נֶדֶר לָקוּם בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר בְּכָל יוֹם וְלִלְמֹד מִשְׁנָיוֹת עֲבוּר אוֹתָם נִפְטָרִים שֶׁאֵין מִי שֶׁיִּלְמַד עֲבוּרָם'. יֵשׁ כָּאֵלּוּ שֶׁהֵם גַּלְמוּדִים אוֹ עֲרִירִים, אוֹ יֵשׁ כָּאֵלּוּ שֶׁחֲלִילָה הַבָּנִים שֶׁלָּהֶם הִזְנִיחוּ אוֹתָם וְלֹא לוֹמְדִים לְעִלּוּי נִשְׁמָתָם, וַאֲנִי, כָּךְ כּוֹתֵב הָרַב, קִבַּלְתִּי עַל עַצְמִי לִלְמֹד בָּאַשְׁמֹרֶת עֲבוּר כָּל אֵלּוּ.

זֶהוּ חֶסֶד נִפְלָא עִם הַמֵּתִים. וְזֶהוּ חֶסֶד שֶׁאַף אֶחָד לֹא יוֹדֵעַ מִמֶּנּוּ. וְכִי מִישֶׁהוּ יוֹדֵעַ שֶׁהוּא לוֹמֵד לְעִלּוּי נִשְׁמַת הַנִּפְטָרִים?! הוּא יוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ בָּאַשְׁמֹרֶת וְלוֹמֵד בְּשֶׁאַף אֶחָד לֹא יוֹדֵעַ מִזֶּה. וְסֵפֶר אֶחָד מִנְּכָדָיו, רַב בִּירוּשָׁלַיִם, שֵׁשׁ לָהֶם מָסֹרֶת בַּמִּשְׁפָּחָה שֶׁכְּשֶׁהַסַּבָּא שֶׁלָּהֶם הַגָּאוֹן רַבִּי חַיִּים סוֹפֵר זַצַ"ל הָיָה יוֹשֵׁב וְלוֹמֵד אֶת הַמִּשְׁנָיוֹת בַּבֹּקֶר, הָיָה מִתְעַטֵּף קֹדֶם בְּתַכְרִיכִים, וְכָךְ, בְּשֶׁהוּא מִעֻטָּף בְּתַכְרִיכִים הָיָה יוֹשֵׁב וְלוֹמֵד. לָמָּה?! כְּדֵי לְהַזְכִּיר לְעַצְמוֹ אֶת יוֹם הַמִּיתָה.

וְכוֹתֵב שָׁם רַבִּי חַיִּים סוֹפֵר, כָּל אֵלּוּ הַחִדּוּשִׁים שֶׁזָּכִיתִי לְחַדֵּשׁ בַּמִּשְׁנָיוֹת, אֲנִי לֹא תוֹלֶה בְּכֹחִי. רָאִיתִי בְּמַלְאַכְתִּי סִיְּעָתָא דִּשְׁמַיָּא מְיֻחֶדֶת לְחַדֵּשׁ חִדּוּשִׁים נִפְלָאִים וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ, וַאֲנִי תּוֹלֶה וּמְיַחֵס אֶת זֶה לְכָךְ שֶׁבְּוַדַּאי אוֹתָם הַנִּפְטָרִים שֶׁלָּמַדְתִּי לְעִלּוּי נִשְׁמָתָם עָמְדוּ בַּשָּׁמַיִם וְהֶעְתִּירוּ בַּעֲדִי, וּבִזְכוּת זֶה זָכִיתִי לְחַבֵּר אֶת הַחִבּוּר הַזֶּה. הִנֵּה לָנוּ דֻּגְמָא, אֵיךְ עִם מְעַט מַחֲשָׁבָה וְרָצוֹן טוֹב אֶפְשָׁר לִמְצֹא דֶּרֶךְ לַעֲשׂוֹת חֶסֶד עִם הַמֵּתִים, גַּם בְּלִי לִהְיוֹת קַבְּרָן.

חֲשִׁיבוּת הוֹצָאַת מָמוֹן עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹות

אַבְרָהָם אָבִינוּ מַגִּיעַ לִבְנֵי חֵת וּמְבַקֵּשׁ מֵהֶם אֲחֻזַּת קֶבֶר, וּכְבָר כָּתַב הַגָּאוֹן הַמַּלְבִּי"ם זַצַ"ל שֶׁרָצָה אַבְרָהָם אָבִינוּ בַּפְּעָלָה הַזּוֹ לִשְׁתֹּל בְּלִבָּם שֶׁל בְּנֵי חֵת אֶת הָאֱמוּנָה בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים. בְּנֵי חֵת עוֹנִים לוֹ, שְׁמָעֵנוּ אֲדֹנִי נְשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ, הֲרֵי שְׁמוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ כְּבָר יָצָא בְּכָל הָעוֹלָם לְשֵׁם וּלְתִהְלָה, וְאִם כֵּן בְּמִבְחַר קִבְרֵינוּ קְבֹר אֶת מֵתֶךָ, נִתַּן לְךָ אֶת הַחֶלְקָה הַיּוֹתֵר טוֹבָה שֶׁבִּרְשׁוּתֵנוּ.

שׁוּב מְדַבֵּר אִתָּם אַבְרָהָם וְאוֹמֵר לָהֶם, שְׁמָעוּנִי וּפִגְעוּ לִי בְּעֶפְרוֹן בֶּן צֹחַר. עֶפְרוֹן הוּא רֹאשׁ הַקְּהִלָּה שֶׁלָּכֶם, הַ'מּוּכְתָּר', וַאֲנִי מְבַקֵּשׁ שֶׁתִּתְאַרְגְּנוּ לִי אִתּוֹ

פְּגִישָׁה וַאֲדַבֵּר אִתּוֹ הֲלָכָה לְמַעֲשָׂה. וּמָה אֲנִי מְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ?! וְיִתֵּן לִי אֶת מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר לוֹ אֲשֶׁר בִּקְצֵה שָׂדֵהוּ בְּכֶסֶף מָלֵא יִתְּנֶנָּה לִי, וּמִכָּאן לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁדִּבֵּר מִצְוָה צָרִיךְ לְהֵעָשׂוֹת בְּכֶסֶף. אֲנַחְנוּ נֶהֱנִים וּשְׂמֵחִים כְּשֶׁמַּגִּיעָה לְיָדֵינוּ מִצְוָה שֶׁאֲנַחְנוּ לֹא צְרִיכִים לְהוֹצִיא עָלֶיהָ מָמוֹן, אֲבָל רַבּוֹתֵינוּ לִמְּדוּ אוֹתָנוּ לְהֵפֶךְ, שֶׁצְּרִיכִים לִרְאוֹת לְהוֹצִיא כֶּסֶף עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹות, וּכְמוֹ שֶׁאוֹמֵר כָּאן אַבְרָהָם 'בְּכֶסֶף מָלֵא יִתְּנֶנָּה לִי'.

לֹא מַפְסִידִים דָּבָר מֵהוֹצָאוֹת שֶׁל כֶּסֶף עַל מִצְוֹות, וְאַדְרַבָּה, זוֹ הִיא הַהַשְׁקָעָה הַיּוֹתֵר בְּטוּחָה שֶׁיְּכוֹלָה לִהְיוֹת לָאָדָם, וּכְמוֹ הַמַּעֲשֶׂה הַיָּדוּעַ עַל רַבֵּנוּ יִצְחָק אַבַּרְבַּנְאֵל זַצ"ל עִם מֶלֶךְ סְפָרַד.

הָיָה רַב גָּדוֹל שֶׁפַּעַם אַחַת נִפְתַּח לוֹ קְצָת הַקֶּשֶׁר שֶׁל הַתְּפִלִּין, וְהוּא לֹא יָכֹל לְכַוֵּן אֶת זֶה וְלִקְשֹׁר בְּמְדֻיָּק כְּפִי שֶׁצָּרִיךְ. הָיָה לוֹ תַּלְמִיד אֶחָד שֶׁהָיָה מֻמְחֶה לַדָּבָר, וְהָרַב בִּקֵּשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁיְּסַדֵּר לוֹ אֶת הַקֶּשֶׁר בַּמָּקוֹם הַנָּכוֹן. הַתַּלְמִיד סִדֵּר לוֹ אֶת הַקֶּשֶׁר, וּמְיָד בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר הִכְנִיס הָרַב אֶת יָדוֹ לַכִּיס, הוֹצִיא שְׁטַר כֶּסֶף וְנָתַן לוֹ. הִתְפַּלֵּא הַתַּלְמִיד, 'מוֹרִי וְרַבִּי, בִּשְׁבִיל שֶׁתִּקַּנְתִּי מְעַט אֶת הַקֶּשֶׁר שֶׁל הַתְּפִלִּין מַגִּיעַ לִי כֶּסֶף?!' אָמַר לוֹ הָרַב, כָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (ח"ב דקכ"ח ע"א עש"ב) שֶׁמִּצְוֹות לֹא עוֹשִׂים בְּחִנָּם. עַל עִנְיָנִים שֶׁל חִנָּם יֵשׁ שְׁלִיטָה שֶׁל הַסִּטְרָא אַחֲרָא, וַאֲנִי רוֹצֶה לְהוֹצִיא כֶּסֶף עַל הַמִּצְוֹות, אֲפִלּוּ עַל דָּבָר קָטָן כְּמוֹ תִּקּוּן הַקֶּשֶׁר שֶׁל הַתְּפִלִּין. וַאֲפִלּוּ אִם יֵשׁ אֶחָד שֶׁמִּתְעַקֵּשׁ שֶׁהוּא לֹא רוֹצֶה לְקַחַת כֶּסֶף, מִכָּל מָקוֹם עַל הָאָדָם לָתֵת לוֹ לְכָל הַפָּחוֹת מַשֶּׁהוּ כְּדֵי לְהוֹצִיא עַל הַמִּצְוָה מָמוֹן.

הַטַּעַם לָמָּה בְּתְחִלָּה עֶפְרוֹן רָצָה לָתֵת אֶת הַשָּׂדֶה לְאַבְרָהָם בְּמַתָּנָה וּלְבַסּוֹף חָמַד אֶת מָמוֹנוֹ

זֶהוּ שֶׁמְּבַקֵּשׁ אַבְרָהָם, תְּנוּ לִי לְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוָה הַזּוֹ שֶׁל גְּמִילוּת חֶסֶד עִם הַמֵּת 'בְּכֶסֶף מָלֵא'. וְעֶפְרוֹן יוֹשֵׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי חֵת, וּמֵבִיא רַשִׁ"י מֵהַמִּדְרָשׁ, 'אוֹתוֹ הַיּוֹם מְנוּחָה שׁוֹטֵר עֲלֵיהֶם. מִפְּנֵי חֲשִׁיבוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם שֶׁהָיָה צָרִיךְ לוֹ עֲלָה לִגְדֻלָּה'. כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ יָשַׁב עֶפְרוֹן בְּמָקוֹם אַחֵר, אֲבָל עַכְשָׁו הֶעֱלוּ אוֹתוֹ לִגְדֻלָּה וּמָנוּ אוֹתוֹ לְשׁוֹטֵר. מַדּוּעַ?! לֹא בִּזְכוּת עַצְמוֹ, אֶלָּא בִּזְכוּת אַבְרָהָם. וַיַּעַן עֶפְרוֹן הַחִתִּי אֶת אַבְרָהָם בְּאָזְנֵי בְּנֵי חֵת לְכָל בָּאֵי שַׁעַר עִירוֹ לֵאמֹר, עֶפְרוֹן בְּשִׁמְדַּבֵּר, הַדָּבָר הָרִאשׁוֹן שֶׁהוּא צָרִיךְ זֶה שֶׁכָּל הַצִּבּוּר יִתְכַּנֵּס וְכָל הַצִּבּוּר יִשְׁמַע אוֹתוֹ... יֵשׁ אֲנָשִׁים כָּאֵלּוּ שֶׁצְּרִיכִים כָּל הַזְּמַן אֶת הַסּוֹבְבִים אוֹתָם. אַחֲרֵי שֶׁעֶפְרוֹן הִסְתַּכֵּל וְרָאָה שֶׁכָּל בָּאֵי שַׁעַר עִירוֹ' נִמְצָאִים כָּאן, אוֹ אָז הוּא הִתְחִיל אֶת הַדְּרָשָׁה.

"וַיַּעַן", אוֹמֶרֶת הַגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה (לג.), 'אֵין עֲנִיָּה אֶלָּא בְּקוֹל רָם'. עוֹמֵד עֶפְרוֹן עִם רַמְקוֹל כְּדֵי שֶׁכֻּלָּם יִשְׁמְעוּ אֶת הַנְּאוּם, וּמְדַבֵּר. "לֹא אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לָךְ וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר בּוֹ לְךָ נְתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְנֵי עַמִּי נְתַתִּיהָ לָךְ קְבֹר מֵתֶךָ". יֵשׁ כָּאן מִלָּה אַחַת שֶׁחוֹזֶרֶת עַל עַצְמָהּ שׁוּב וָשׁוּב. אֵיזוֹ מִלָּה?! 'נָתַתִּי'. אוֹמֵר עֶפְרוֹן לְאַבְרָהָם, לֹא אֲדֹנִי. אֵין כָּאן מְכִירָה וְאֵין כָּאן כֶּסֶף מָלֵא, אֶלָּא יֵשׁ כָּאן נְתִינָה. נְתִינָה בְּחִנָּם. 'נָתַתִּי לָךְ', 'לְךָ נְתַתִּיהָ', 'נְתַתִּיהָ לָךְ'. אֲנַחְנוּ רְגִילִים שֶׁשָּׁנָה הַכָּתוּב פַּעֲמַיִם לְעַכֵּב, אֲבָל לַחֲזֹר עַל זֶה שָׁלוֹשׁ פְּעָמִים?! עֶפְרוֹן לֹא מוּכָן לְמִכֹּר אֶת הַשָּׂדֶה לְאַבְרָהָם אֶלָּא רוֹצֶה לָתֵת לוֹ אֶת זֶה בְּמַתָּנָה וְגַם מַדְגִּישׁ אֶת זֶה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְאִם כֵּן בֶּטַח הוּא חַסִידָא קַדִּישָׁא, בַּעַל מַדְרֵגָה...

אֲנַחְנוּ יוֹדְעִים מַהוּ מְצִיאוּתוֹ שֶׁל בֶּן נֹחַ. הֲהֲלָכָה הִיא שֶׁבֶּן נֹחַ נֶהֱרָג עַל שָׁוְה פְּרוּטָה (עירובין סב.) לָמָּה?! כִּי הֵם מַקְפִּידִים עַל פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה וְעַל מְרִיבָה שֶׁל פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה הֵם יְכוֹלִים לַהֲרֹג זֶה אֶת זֶה. וְכָאן פִּתְאוֹם אֲנַחְנוּ רוֹאִים אֶת עֶפְרוֹן מַפְגִּין נְדִיבוּת לֵב שֶׁאֵין כְּדֻגְמָתָהּ, חוֹזֵר וְאוֹמֵר לְאַבְרָהָם שָׁלֹשׁ פְּעָמִים שֶׁהוּא יִתֵּן לוֹ אֶת הַמְּעָרָה בְּמַתָּנָה. וְהוּא לֹא אוֹמֵר אֶת זֶה בְּשֶׁקֶט כְּמוֹ אֵלּוּ שֶׁמַּבְטִיחִים מַשֶּׁהוּ לְחַבְרֵיהֶם וְאַחֲרֵי זֶה אוֹמְרִים לָהֶם 'מִי אָמַר שֶׁאֲמַרְתִּי?! רַק נִדְמָה לְךָ שֶׁאָמַרְתִּי'... כָּאן עוֹמֵד עֶפְרוֹן לִפְנֵי כָּל הַקָּהָל, כֻּלָּם שָׁמְעוּ אֶת הַדְּבָרִים, כֻּלָּם הִקְלִיטוּ וְכֻלָּם צִלְּמוּ, וְכֻלָּם נוֹכְחוּ אֵיךְ שֶׁעֶפְרוֹן נוֹתֵן לְאַבְרָהָם אֶת הַשָּׂדֶה בְּמַתָּנָה.

עַכְשָׁו אַבְרָהָם מְדַבֵּר. אַךְ אִם אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי נָתַתִּי כֶּסֶף הַשָּׂדֶה קַח מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה אֶת מֵתִי שָׁמָּה. אַבְרָהָם אוֹמֵר לוֹ, אֲנִי רוֹצֶה לְשַׁלֵּם לְךָ. קַח אֶת הַכֶּסֶף, וְתֵן לִי אֶת הַמְּעָרָה. וַיַּעַן עֶפְרוֹן אֶת אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ, שׁוּב עוֹנֶה לוֹ עֶפְרוֹן בְּקוֹל גָּדוֹל, אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי. אֶרֶץ אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף בֵּינִי וּבֵינְךָ מַה הִיא?! תְּבִיא, תְּבִיא... מַה זֶּה כְּבָר

בֵּינִי לְבֵינְךָ אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף?! וְאֶת מַתְּךָ קִבֵּר. וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקֹל אַבְרָהָם לְעֶפְרוֹן אֶת הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנֵי בְנֵי חֵת אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עֹבֵר לַסּוֹחֵר.

וְלִכְאוֹרָה, יֵשׁ כָּאן פֶּלֶא. מַה קָּרָה לְעֶפְרוֹן הַקּוֹדֵם שֶׁפִּתְאוֹם נָמַס וְנֶעֱלַם, וְקָם לוֹ עֶפְרוֹן חָדָשׁ?! בַּהַתְחָלָה הוּא עָמַד וְהִפְגִּין נְדִיבוּת לֵב וְדִבֵּר בְּקוֹל גָּדוֹל 'נָתַתִּי', 'נָתַתִּיהָ', אֶתֵּן לְךָ אֶת הַשָּׂדֶה בְּמַתָּנָה, וּלְבַסּוֹף אוֹמֵר 'אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף בֵּינִי וּבֵינְךָ מַה הִיא', תְּבִיא, תְּבִיא אֶת הַכֶּסֶף. מַה הִשְׁתַּנָּה?! לְאָן נֶעֱלַם כָּל הַנְּאוּם הַגָּדוֹל שֶׁנָּשָׂא מִקֹּדֶם?! הֲרֵי לֹא עָבַר כְּדֵי דִּבּוּר מֵאָז שֶׁהִבְטִיחַ שֶׁיִּתֵּן בְּמַתָּנָה, וְהִנֵּה אַבְרָהָם אוֹמֵר לוֹ מִשְׁפָּט אֶחָד, וּכְבָר הוּא חוֹמֵד אֶת הַכֶּסֶף! וְרַשִׁ"י מַדְגִּישׁ שֶׁאַרְבַּע מֵאוֹת הַשְּׁקָלִים שֶׁעֶפְרוֹן בַּסּוֹף רוֹצֶה לֹא הָיוּ סְתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שְׁקָלִים.

אֶלָּא שְׁקָלִים גְּדוֹלִים שֶׁהֵן קַנְטָרִנִים שֶׁעוֹבְרִים לַסּוֹחֵר בְּכָל מָקוֹם, כְּלוֹמַר, כֶּסֶף בֵּינְלְאֻמִּי... לְאָן נֶעֱלְמָה כָּל הַנְּדִיבוּת שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּהַתְחָלָה?!

נוֹכַל לְהָבִין אֶת זֶה כְּשֶׁנַּבִּיר אֶת כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ שֶׁיֵּשׁ בָּאָדָם. וּנְבָאֵר אֶת הַדְּבָרִים. יֵשׁ סִפּוּר מְפֻרְסָם שֶׁסִּפְּרוּ עַל אֶחָד מִגְּדוֹלֵי רַבּוֹתֵינוּ. יֵשׁ שֶׁסִּפְּרוּ אוֹתוֹ עַל הָרַמְבַּ"ן, וְיֵשׁ שֶׁסִּפְּרוּ אוֹתוֹ עַל רַבִּי יְהוֹנָתָן אַיְיבְּשִׁיץ זַצַ"ל. הַסִּפּוּר הוּא שֶׁפַּעַם אַחַת הָיָה וּכְווֹחַ גָּדוֹל בֵּין חַכְמֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם לְבֵין אוֹתוֹ רַב, אִם שַׁיָּךְ לְשַׁנּוֹת טֶבַע שֶׁל בַּעֲלֵי חַיִּים. הֵם אָמְרוּ, בֶּטַח שֶׁאֶפְשָׁר לְשַׁנּוֹת אֶת הַטֶּבַע שֶׁל בַּעֲלֵי הַחַיִּים, וַאֲנַחְנוּ אַף יְכוֹלִים לְהוֹכִיחַ אֶת זֶה. נוֹכַל לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה גְּדוֹלָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, וְשָׁם נִרְאֶה לְעֵין כֹּל אֵיךְ שֶׁאֶפְשָׁר לְשַׁנּוֹת אֶת טִבְעָם שֶׁל בַּעֲלֵי הַחַיִּים. אֲבָל הָרַב אָמַר לְעַמָּתָם, אֵין דָּבָר כָּזֶה, לֹא דֻּבִּים וְלֹא יַעַר. מִי שֶׁהוּא בַּעַל חַי - יִשָּׁאֵר בַּעַל חַי. אוּלַי אֶפְשָׁר לְאַלֵּף אוֹתוֹ וּלְלַמֵּד אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת אֵי אֵלּוּ דְּבָרִים, אֲבָל לְשַׁנּוֹת אֶת הַטֶּבַע שֶׁלּוֹ אִי אֶפְשָׁר.

וְהַסִּפּוּר יָדוּעַ. בַּיּוֹם הַמִּיּעָד הֵבִיאוּ אֶת הָרַב לְסְעוּדָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ. הַמְּזֻמָּנִים יָשְׁבוּ לִסְעֹד אֶת לִבָּם, וְהִנֵּה לְפֶתַע נִכְנַס חָתוּל לָאוּלָם כְּשֶׁהוּא לָבוּשׁ בִּבְגְדֵי מֶלֶךְ. הֶחָתוּל עוֹמֵד עַל שְׁתֵּי רַגְלָיו הָאֲחוֹרִיּוֹת וּבִשְׁתֵּי הַיָּדַיִם הָאֲחֹרוֹת הוּא מַחֲזִיק מַגָּשׁ עִם כּוֹסוֹת יַיִן מְשֻׁבָּח, וְהוּא מַתְחִיל לְהִסְתּוֹבֵב בֵּין הָאוֹרְחִים לְהַגִּישׁ לָהֶם יַיִן. כֻּלָּם עוֹמְדִים וּמִשְׁתּוֹמְמִים, מִסְתַּכְּלִים בְּהִתְפַּעֲלוּת וְאוֹמְרִים, 'אוֹהוֹ, תִּרְאוּ אֵיךְ הוּא הוֹלֵךְ... הֲרֵי הוּא יוֹתֵר טוֹב מִמֶּלְצַר'! 'תִּסְתַּכְּלוּ אֵיךְ שֶׁכְּשֶׁהוּא מִסְתּוֹבֵב הַזָּנָב נָע לוֹ אָנָה וְאָנָה. וּבִכְלָל, אֵיזֶה יֹפִי הַזָּנָב, צַחְצְחוּ אוֹתוֹ וְהִבְרִיקוּ אוֹתוֹ יָפֶה יָפֶה', וּכְמוֹ שֶׁיֵּשׁ הַיּוֹם מְכוֹנֵי יוֹפִי לְחַתּוּלִים...

נִרְאֶה הָיָה שֶׁנִּצְחוּ אֶת הָרַב. אֶלָּא שֶׁאָז פָּתַח הָרַב קֻפְסָא וְיָצָא מִמֶּנָּה עַכְבָּר קָטָן. כֵּיוָן שֶׁהֶחָתוּל הֵרִיחַ אֶת הָעַכְבָּר, עוֹד לִפְנֵי שֶׁרָאָה אוֹתוֹ, זָרַק אֶת הַמַּגָּשׁ עִם כָּל כּוֹסוֹת הַיַּיִן וְרָץ אַחֲרֵי הָעַכְבָּר לִתְפֹּס אוֹתוֹ, וּפָנָיו שֶׁל חַכְמֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם חָפוּ. הִנֵּה הִתְבָּרֵר שֶׁצָּדַק הָרַב וְטֶבַע שֶׁל בַּעַל חַי אִי אֶפְשָׁר לְשַׁנּוֹת.

עֶפְרוֹן הוּא "צַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם". הוּא צַדִּיק כָּל כָּךְ גָּדוֹל שֶׁכְּשֶׁמְּדַבְּרִים אִתּוֹ עַל כֶּסֶף הוּא אוֹמֵר, 'מָה אַתֶּם מְדַבְּרִים אִתִּי עַל כֶּסֶף, אֲנִי נוֹתֵן הַכֹּל בְּמַתָּנָה, בְּמַתָּנָה, בְּמַתָּנָה', שָׁלוֹשׁ פְּעָמִים. אֲבָל אָז אַבְרָהָם מוֹצִיא אֶת הָאַרְנָק. כְּשֶׁאַבְרָהָם אָבִינוּ מוֹצִיא אֶת הָאַרְנָק וְעֶפְרוֹן רוֹאֶה אֶת הַכֶּסֶף, 'לוּ שְׁמָעֲנִי נָתַתִּי כֶּסֶף הַשָּׂדֶה קַח מִמֶּנִּי', כְּשֶׁעֶפְרוֹן שׁוֹמֵעַ אֶת מִלּוֹת הַקֶּסֶם הָאֵלּוּ 'קַח מִמֶּנִּי' הוּא נָמֵס וְנִהְיֶה עַכְבָּר... כָּל הַדְּרָשׁוֹת הַיְּפוֹת נֶעֱלְמוּ לָהֶן וְעַכְשָׁו הוּא אוֹמֵר 'כֵּן כֵּן, תְּבִיא. אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף בֵּינִי וּבֵינְךָ מַה הִיא'.

כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ שֶׁיֵּשׁ בָּאָדָם עֲמֻקִּים מְאֹד וּצְרִיכִים בְּדִיקָה וְתִקּוּן.

עֶפְרוֹן הָיָה בַּכְּלָל וְיָצָא מִן הַכְּלָל לְלַמֵּד. יֵשׁ הַרְבֵּה שֶׁהֵם גַּם בֶּן כָּאֵלּוּ. מִבַּחוּץ הַכֹּל נִרְאֶה לְךָ עָלְיוֹ צַח וּמְצֻחְצָח, הוּא יְכוֹלִים לְדַבֵּר גְּבוֹהָה גְּבוֹהָה עַל נְדִיבוּת הַלֵּב וְעַל מִדּוֹת טוֹבוֹת, אֲבָל כְּשֶׁאַתָּה נוֹגֵעַ בּוֹ אֵיזוֹ נְגִיעָה בָּעֶלְמָא, מִיָּד הַכֹּל כְּעוֹרְבָא פָּרַח. פִּתְאוֹם אַתָּה רוֹאֶה אוֹתוֹ אֵיךְ שֶׁהוּא כּוֹעֵס זוֹעֵף וְקוֹצֵף, וְלֹא נוֹדַע בִּכְלָל שֶׁזֶּה אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁמִּקֹּדֶם חָשַׁבְתָּ עָלָיו שֶׁהוּא צַדִּיק גָּמוּר. אֵלּוּ הֵם כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ שֶׁיֵּשׁ בָּאָדָם, שֶׁצְּרִיכִים תָּמִיד חֲקִירָה וּדְרִישָׁה, עִיּוּן וְהִתְבּוֹנְנוּת עַד הֵיכָן מַגִּיעִים.

בְּסֵפֶר הַמַּאוֹרוֹת הַגְּדוֹלִים (עֲמוּד רנ"ד) מֵבִיא סִפּוּר עַל הַסַּבָּא מִסַּלְבּוֹדְקָא זַצַ"ל. פַּעַם אַחַת הוּא עָבַר בַּשּׁוּק בְּסַלְבּוֹדְקָא, וּבִזְמַן שֶׁעָבַר שָׁם בַּשּׁוּק רָאָה מַחֲזֶה מַבְהִיל. מָה רָאָה?! שְׁתֵּי תַּגָּרְנִיּוֹת עָמְדוּ

שָׁם וְהִתְקוֹטְטוּ. הֵן הָיוּ שְׁתֵּיהֶן מוֹכְרוֹת יְרָקוֹת, וְכָךְ הוּא מִנְהָגָם שֶׁל בָּשָׂר וָדָם שֶׁתָּמִיד נִדְמֶה לָהֶם שֶׁבַּעַל הָעֵסֶק הַשֵּׁנִי כָּל הַזְּמַן פּוֹגֵעַ בּוֹ, מוֹצִיא אֶת דִּבָּתוֹ רָעָה שֶׁהַסְּחוֹרָה שֶׁלּוֹ לֹא טוֹבָה [וּבֶאֱמֶת הִיא לֹא טוֹבָה...], וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה. עָמְדוּ שְׁתֵּי אֵלּוּ וְהִתְקוֹטְטוּ, וְהִתְחִילָה הָאַחַת לְהִתְקַצֵּף בְּכַעֲסָהּ מְאֹד, קִלְלָה אֶת הַשְּׁנִיָּה בְּתַתַּר"ף מִינֵי קְלָלוֹת שׁוֹנוֹת וְלֹא חָזְרָה עַל קְלָלָה אַחַת פְּעָמַיִם, וְצָעֲקָה עַל הַשְּׁנִיָּה בְּחֵמָה שְׁפוּכָה, עַד שֶׁכְּבָר הָיָה מַפְחִיד לִהְיוֹת לְיָדָהּ, כְּמוֹ שֶׁכּוֹתֵב הַמְּסִלַּת יְשָׁרִים (פֶּרֶק י"א) שֶׁיֵּשׁ אָדָם שֶׁכּוֹעֵס וּמֵרֹב כַּעַס הוּא מְאַבֵּד אֶת דַּעְתּוֹ וְאֶת שִׂכְלוֹ.

וְהוּא כּוֹתֵב שָׁם, שֶׁכָּל כָּךְ הִיא כָּעֲסָה וְהִתְרַגְּזָה, עַד שֶׁיָּצָא לָהּ קֶצֶף מֵהַשְּׂפָתַיִם וְכָלָה כֻּסְתָּה זֵעָה. וְכָךְ עָמַד הַסַּבָּא מִסְלְבּוֹדְקָא וְהִתְבּוֹנֵן, וְהִנֵּה לְפֶתַע נִכְנַס לַחֲנוּת שֶׁל אוֹתָהּ רַגְזָנִית קְלִינְט אֶחָד וְשָׁאַל אוֹתָהּ, 'מָה מְחִיר הַתַּפּוּחִים?! עַל הַמָּקוֹם וּבוֹ מִיָּד, עִם כָּל הַכַּעַס וְהַקֶּצֶף שֶׁעַל הַפָּנִים הִיא חִיְּכָה לוֹ וְאָמְרָה לוֹ 'שְׁנֵי שֶׁקֶל, אֲדוֹנִי'.

הִתְפַּעֵל הַסַּבָּא מִסְלוֹבְּדְקָא. לִפְנֵי רֶגַע הָיְתָה זוֹ כְּמוֹ הַר גַּעַשׁ... אֵיזֶה כַּעַס, אֵיזוֹ חֵמָה וְאֵיזֶה רֹגֶז. נִכְנַס זֶה וְשָׁאַל אוֹתָהּ מָה מְחִיר הַתַּפּוּחִים, וְהוּא אֲפִלּוּ לֹא הִבְטִיחַ שֶׁהוּא קוֹנֶה אֶלָּא רַק מִתְעַנְיֵן, וּכְבָר הִיא מְחַיֶּכֶת פָּנִים צוֹהֲלוֹת וְאוֹמֶרֶת לוֹ בְּנִיחוּתָא 'בֶּן, תִּבָּנֵס, בָּךְ וְכָךְ עוֹלֶה'. אֵיךְ יִתָּכֵן?! מִזֶּה תַּבִּיט וְתִרְאֶה כַּמָּה שׁוֹקְלִים שְׁנֵי שְׁקָלִים... כְּשֶׁעֲבָרָה בָּהּ הַמַּחֲשָׁבָה אוּלַי הוּא יִקְנֶה קְצָת תַּפּוּחִים וְאוּלַי הִיא תַּרְוִיחַ מִמֶּנּוּ כַּמָּה שְׁקָלִים, מִיָּד חָלַף וְעָבַר לָהּ הָרֹגֶז וְהַכַּעַס, וְהִיא פְּנוּיָה עַכְשָׁו לְשָׂרֵת אֶת הַלָּקוֹחַ בְּחִיּוּךְ וּבְסַבְלָנוּת.

אֵלּוּ הֵם כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ הַשּׁוֹנִים וְהָעֲצוּמִים שֶׁיֵּשׁ בָּאָדָם. יֵשׁ בָּהֶם עֹמֶק גָּדוֹל, עֹמֶק לִפְנִים מֵעֹמֶק, וְתָמִיד מוּטָל עָלֵינוּ לַחֲקֹר וְלִדְרֹשׁ, לִרְאוֹת שֶׁהֵם מְתֻקָּנִים כַּהֲלָכָה.

בַּעֲלֵי הַמּוּסָר סִפְּרוּ עַל אֶחָד שֶׁהָיָה מְנַהֵג לָצוּם הַפְסָקָה. מַהוּ 'צוֹם הַפְסָקָה'?! תַּעֲנִית בְּמֶשֶׁךְ שִׁשָּׁה יָמִים רְצוּפִים. לָנוּ קָשֶׁה לְהָבִין אֵיךְ יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁאָדָם לֹא אוֹכֵל מִמּוֹצָאֵי שַׁבָּת וְעַד לֵיל שַׁבָּת הַבָּאָה, אֲבָל כָּךְ הָיָה בַּדּוֹרוֹת הַקּוֹדְמִים.

בִּשְׁנַת תק"ג הָיָה הַדֶּבֶר הַגָּדוֹל בְּבַגְדָּד שֶׁהִפִּיל חֲלָלִים רַבִּים, וְכָל כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ וְהָרַבָּנִים הָלְכוּ לְעוֹלָמָם בַּמַּגֵּפָה הַזּוֹ. הָעִיר בַּגְדָּד שֶׁהָיְתָה עִיר וָאֵם בְּבָבֶל, נִשְׁאֲרָה בְּלֹא מַנְהִיג, וְאָז שָׁלְחוּ מִשָּׁם לְהַגָּאוֹן רַבִּי שְׁלֹמֹה לַנְיָאדוֹ זצ"ל שֶׁהָיָה רַב בְּאֲרַם צוֹבָא, בַּעַל הַסְּפָרִים 'בֵּית דִּינוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה', 'כִּסֵּא שְׁלֹמֹה' וְעוֹד חִבּוּרִים גְּדוֹלִים וְנִכְבָּדִים, וְאָמְרוּ לוֹ, 'לְמַעַן ה', לֹא יִתָּכֵן שֶׁהָעָם הַזֶּה שֶׁנִּמְצָא בְּבַגְדָּד יִשָּׁאֵר כְּצֹאן בְּלִי רוֹעֶה וּמַנְהִיג! תִּשְׁלַח לָנוּ בְּבַקָּשָׁה אֵיזֶה גַּבְרָא רַבָּא וְתַלְמִיד חָכָם חָשׁוּב שֶׁיִּהְיֶה רַב הַקְּהִלָּה, יַעֲמִיד הַדָּת עַל תִּלָּהּ וְיַדְרִיךְ אוֹתָנוּ בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה'. כִּי מָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ רַב הַמַּנְהִיג וּמוֹרֶה אֶת הַדֶּרֶךְ, הוֹלֵךְ לְאִבּוּד תּוֹךְ זְמַן קָצָר.

שָׁלַח לָהֶם הַגָּאוֹן רַבִּי שְׁלֹמֹה לַנְיָאדוֹ אֶת חָכָם צְדָקָה חוֹסִין הָרִאשׁוֹן זצ"ל. הוּא הִנְהִיג אֶת הַקְּהִלָּה בְּרָמָה וְהֶעֱמִיד הַדָּת עַל תִּלָּהּ. וּבְחִבּוּרוֹ שׁוּ"ת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט (או"ח סִימָן ה') הוּא כּוֹתֵב, שֶׁאֲנַחְנוּ נֶהֱגְנוּ בְּקְהִלָּתֵנוּ בְּאֲרַם צוֹבָא לְהִתְעַנּוֹת הַפְסָקָה, מִשַּׁבָּת לְשַׁבָּת, וְעַכְשָׁו שֶׁהִגַּעְתִּי לְפֹה לְבַגְדָּד וְהִנְהַגְתִּי אֶת הַמִּנְהָג הַזֶּה לְעַצְמִי, רָאִיתִי שֶׁמַּלְעִיזִים עָלַי. לָמָּה?! אוֹמְרִים, אֵיךְ יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁהָרַב נִכְנָס לְשַׁבָּת כְּשֶׁהוּא בְּתַעֲנִית?! הֲרֵי אֵין זֶה כָּבוֹד שַׁבָּת. וְשָׁם הוּא כּוֹתֵב פְּסַק לְבַסֵּס אֶת הַמִּנְהָג הַזֶּה שֶׁמִּתְעַנִּים הַפְסָקָה מִמּוֹצָאֵי שַׁבָּת עַד שַׁבָּת, מֵבִיא לָזֶה הַרְבֵּה רְאָיוֹת וְתוֹמֵךְ אֶת זֶה בְּהַרְבֵּה עוּבְדּוֹת.

וְצָרִיךְ לָדַעַת שֶׁבְּאוֹתוֹ הַשָּׁבוּעַ שֶׁהוּא הָיָה בְּתַעֲנִית, הִמְשִׁיךְ לִהְיוֹת גַּם רַב הַקְּהִלָּה... יֵשׁ אֶחָד שֶׁכְּשֶׁהוּא מִתְעַנֶּה אַתָּה מוֹצֵא אוֹתוֹ בַּמִּטָּה. מִתְּחִלַּת הַתַּעֲנִית וְעַד אַחֲרֵי הַתַּעֲנִית, הוּא בַּמִּטָּה. וְכַמּוּבָן, גַּם אַחֲרֵי הָאֲכִילָה הוּא צָרִיךְ לִשְׁכַּב... אֲבָל הוּא ז"ל בְּתוֹךְ כְּדֵי הַתַּעֲנִית הִמְשִׁיךְ לְנַהֵל אֶת כָּל עִנְיְנֵי הַקְּהִלָּה, הֲלֹא הוּא הָרַב, הוּא הַפּוֹסֵק, הוּא זֶה שֶׁמּוֹסֵר אֶת הַשִּׁעוּרִים, הוּא זֶה שֶׁדּוֹרֵשׁ אֶת הַדְּרָשׁוֹת וְהוּא הוּא זֶה שֶׁמַּנְהִיג וּמוֹרֶה דֶּרֶךְ לָרַבִּים. אֵלּוּ הֵם הָאֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ פַּעַם.

וְאוֹתוֹ אֶחָד שֶׁהָיָה מְנַהֵג לָצוּם הַפְסָקָה הָיְתָה לוֹ אֶבֶן לְיַד הַמִּקְוֶה, וּבְעֶרֶב שַׁבָּת כְּשֶׁכֻּלָּם הָיוּ בָּאִים לַמִּקְוֶה לִטְבֹּל לִכְבוֹד שַׁבָּת הָיָה אוֹתוֹ אֶחָד נִשְׁעָן עַל הָאֶבֶן הַזּוֹ, וְכֻלָּם עוֹבְרִים שָׁם עַל יַד הָאֶבֶן וְכָל אֶחָד לוֹחֵשׁ לַחֲבֵירוֹ בְּשֶׁקֶט, 'תִּרְאֶה אֶת פְּלוֹנִי זֶה,

שֶׁיּוֹשֵׁב בְּתַעֲנִית מִשַּׁבָּת לְשַׁבָּת. לֹא אוֹכֵל וְלֹא שׁוֹתֶה. פִּשְׁשֵׁשׁ, אֵיזֶה צַדִּיק'. וְהוּא שׁוֹכֵב שָׁם, שְׁנֵי שְׁלִישׁ מֵת, אֲבָל שׁוֹמֵעַ הֵיטֵב אֶת מַה שֶּׁאוֹמְרִים עָלָיו בְּלָם.

כָּךְ הָיָה זְמַן מְמֻשָּׁךְ. יוֹם אֶחָד סִלְקוּ אֶת הָאֶבֶן מִשָּׁם, וּלְמָחֳרָת הוּא מֵת. לָמָּה?! כֵּיוָן שֶׁכְּבָר לֹא הָיְתָה לוֹ אֶת הָאֶבֶן לְהִשָּׁעֵן וּכְבָר לֹא יָכֹל לִשְׁמֹעַ אֶת כָּל הַתִּשְׁבָּחוֹת שֶׁהִרְעִיפוּ עַל רֹאשׁוֹ, וְיִצְאָה נִשְׁמָתוֹ... קֹדֶם לָכֵן, הֲגַם שֶׁהָיָה שָׁרוּי בְּתַעֲנִית, מִכָּל מָקוֹם אִם לֹא חַי מֵהָאֲכִילָה, חַי מֵהַכָּבוֹד שֶׁכִּבְּדוּ אוֹתוֹ. וּמִסְכֵּן הָיָה שֶׁהָיָה צָרִיךְ לְסַבֵּל כָּל כָּךְ, לְהִתְעַנּוֹת שָׁבוּעַ שָׁלֵם, בִּשְׁבִיל לְקַבֵּל כָּבוֹד... אֲבָל אַחֲרֵי שֶׁהִסְתַּלְּקָה הָאֶבֶן וּפָסַק הַכָּבוֹד מִלְּבוֹא, לֹא הָיָה לוֹ כֹּבֶד מַמָּה לְחָיוֹת. הוּא שֶׁאָמַרְנוּ. כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ שֶׁבָּאָדָם הֵם סוּגְיָא עֲמֻקָּה וּמְרֻבֶּבֶת. הוּא צָם וְסִגֵּף אֶת עַצְמוֹ כָּל הַשָּׁבוּעַ כְּמוֹ צַדִּיק נִשְׂגָּב, אֲבָל בְּתוֹכְכֵי נִסְתָּרוֹת נַפְשׁוֹ הָיְתָה סְבַת הַצּוֹם שֶׁלּוֹ - כָּבוֹד.

אָדָם שֶׁלֹּא מְתַקֵּן אֶת מִדּוֹתָיו הָרָעוֹת
יָכוֹל לְהַגִּיעַ בִּשְׁבִילָן לִידֵי שִׁגָּעוֹן

הַגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת כְּתֻבּוֹת (סז:) עוֹסֶקֶת בְּעִנְיְנֵי צְדָקָה וָחֶסֶד, וְכָךְ אוֹמֶרֶת. תָּנוּ רַבָּנָן, שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּבְרַיְתָא יְדוּעָה וּמְפֹרְסֶמֶת, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיֵּשׁ לְבְרַיְתָא כָּזוֹ שְׁנוּשְׁנִית בְּלָשׁוֹן 'תָּנוּ רַבָּנָן' סַמְכוּת כְּמוֹ מִשְׁנָה (הֲלִיכוֹת עוֹלָם שַׁעַר ב' אוֹת י"ד, וְעַיֵּן לְרַשׁ"י בָּבָא קַמָּא י"ד ב'). 'דֵּי מַחְסוֹרוֹ אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ', 'דֵּי מַחְסוֹרוֹ' אַתָּה מְצֻוֶּה עָלָיו לְפַרְנְסוֹ וְאֵין אַתָּה מְצֻוֶּה עָלָיו לְעַשְׁרוֹ. אִם יֵשׁ עָנִי, מִצְוַת הַקְּהִלָּה לְדָאֹג לוֹ, לָזוּן אוֹתוֹ וּלְפַרְנֵס אוֹתוֹ. בְּאֵיזֶה שִׁעוּר?! בְּשִׁעוּר שֶׁיּוּכַל לִחְיוֹת. אֲבָל לֹא מוּטָל עָלֵינוּ הַחִיּוּב לְהַעֲשִׁיר אוֹתוֹ, שֶׁכֵּן לֹא אָמְרָה הַתּוֹרָה אֶלָּא 'דֵּי מַחְסוֹרוֹ', מַה שֶּׁנָּחוּץ לוֹ, כָּל אֶחָד לְפִי גִּדְרוֹ, וְלֹא יוֹתֵר.

בְּתְחִלַּת הַפָּסוּק כָּתוּב 'דֵּי מַחְסוֹרוֹ', הֵינוּ שֶׁלֹּא צָרִיךְ לָתֵת לוֹ הַרְבֵּה אֶלָּא רַק מַה שֶּׁנִּצְטָרֵךְ לוֹ, אֲבָל הֶמְשֵׁךְ הַפָּסוּק הוּא 'אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ', וּמִשְׁמַע שֶׁצָּרִיךְ לָתֵת לוֹ כָּל מַה שֶּׁחָסֵר לוֹ. מַה הַכַּוָּנָה?! דּוֹרֶשֶׁת הַגְּמָרָא, אֲפִלּוּ סוּס לִרְכֹּב עָלָיו וְעֶבֶד לָרוּץ לְפָנָיו. אִם יֵשׁ עָנִי שֶׁנִּזְקַק לְסוּס וְנִזְקַק לְעֶבֶד שֶׁיָּרוּץ לְפָנָיו וְיַכְרִיז 'פְּלוֹנִי בָּא', וְזֶה הַצָּרָךְ שֶׁלּוֹ, גַּם אֶת זֶה אַתָּה צָרִיךְ לָתֵת לוֹ. אָמְרוּ עָלָיו עַל הִלֵּל הַזָּקֵן שֶׁלָּקַח לְעָנִי בֶּן טוֹבִים אֶחָד סוּס לִרְכֹּב עָלָיו וְעֶבֶד לָרוּץ לְפָנָיו. הָיָה עָנִי אֶחָד שֶׁנִּזְקַק גַּם לְסוּס וְגַם לְעֶבֶד, וְהִלֵּל הַזָּקֵן, גְּדוֹל הַדּוֹר, נְשִׂיא יִשְׂרָאֵל וּמְמַעֲתִּיקֵי הַשְּׁמוּעָה, הָיָה צָרִיךְ לִדְאֹג וּלְטַפֵּל בּוֹ. הִשִּׂיג לָעָנִי הַזֶּה אֶת הַסּוּס וְאֶת הַמְּשָׁרֵת הַזֶּה שֶׁיָּרוּץ לְפָנָיו.

פַּעַם אַחַת לֹא מָצְאוּ הִלֵּל עֶבֶד לָרוּץ לְפָנָיו. חִפְּשׂוּ מִי מוּכָן לְהִתְנַדֵּב לָרוּץ לִפְנֵי אוֹתוֹ עָנִי, וְלֹא מָצְאוּ. הָיָה מַחְסוֹר בְּרָצִים. מָה עָשׂוּ? וָרָץ לְפָנָיו הִלֵּל שְׁלֹשָׁה מִילִין. הִלֵּל הַזָּקֵן, נְשִׂיא יִשְׂרָאֵל, רָץ לִפְנֵי אוֹתוֹ עָנִי שְׁלֹשָׁה מִילִין. עַד כָּאן דִּבְרֵי הַגְּמָרָא. וּצְרִיכִים אֲנַחְנוּ לְהִתְבּוֹנֵן קְצָת בַּסִּפּוּר הַזֶּה, כְּדֵי לְהָפִיק מִמֶּנּוּ לֶקַח וּמוּסָר גָּדוֹל וְרַב.

וְאוֹתוֹ עָנִי בֶּן טוֹבִים, אֵין סָפֵק שֶׁכְּשֶׁהִלֵּל רָץ לְפָנָיו, אוֹתוֹ עָנִי הִבְחִין וְהֵבִין שְׁמִי שָׁרָץ לְפָנָיו הוּא לֹא סְתָם עֶבֶד אֶלָּא נְשִׂיא יִשְׂרָאֵל. אִם כֵּן, יֵשׁ כָּאן פֶּלֶא עַל הֶעָנִי. אֲדוֹנִי הֶעָנִי, אֵיךְ אַתָּה נוֹתֵן לְהִלֵּל הַזָּקֵן נְשִׂיא יִשְׂרָאֵל לָרוּץ לְפָנֶיךָ שְׁלֹשָׁה מִילִין?!

כַּמָּה זֶה שִׁעוּר שֶׁל מִיל?! יֵשׁ בָּזֶה מַחֲלֹקֶת אִם הוּא מֶשֶׁךְ שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה דַּקּוֹת הֲלִיכָה אוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע, אֲבָל נִתְפַּס לְצָרֵךְ הָעִנְיָן שִׁעוּר מְמֻצָּע שֶׁל עֶשְׂרִים דַּקּוֹת. שְׁלֹשָׁה מִילִין זֶה שָׁעָה. בְּמֶשֶׁךְ שָׁעָה שְׁלֵמָה יוֹשֵׁב לוֹ הֶעָנִי עַל הַסּוּס הַדּוֹהֵר, וְהִלֵּל הַזָּקֵן רָץ לְפָנָיו. אֵיךְ יִתָּכֵן כַּדָּבָר הַזֶּה?! מִישֶׁהוּ מֵאִתָּנוּ הָיָה מוּכָן לְדָבָר כָּזֶה שֶׁהוּא יֵשֵׁב לוֹ עַל הַסּוּס, וְהֶחָזוֹן אִישׁ יָרוּץ לְפָנָיו?! וְאִם זֶה לֹא שְׁלֹשָׁה מִילִין אֶלָּא מֶטֶר אֶחָד, הָיָה מוּכָן?! מָה פִּתְאוֹם. כָּל אֶחָד יֹאמַר, 'הָיוֹ לֹא תִהְיֶה, עָפָר אֲנִי תַּחַת כַּפּוֹת רַגְלָיו'. וְאֵיךְ זֶה שֶׁהֶעָנִי יוֹשֵׁב לוֹ כָּכָה עַל הַסּוּס בְּנִיחוּתָא, נָהֳנֶה לִרְאוֹת אֶת כָּל הָאֲנָשִׁים שֶׁרוֹאִים מָה הוֹלֵךְ כָּאן מִתַּעֲלְפִים סְבִיבוֹ, וְהוּא לֹא חָלִי וְלֹא מַרְגִּישׁ לַעֲצֹר אֶת הַסּוּס וְלוֹמַר לְהִלֵּל, עַד כָּאן?!

אָמַר רַבִּי חַיִּים שְׁמוּאֵלְבִּיץ זַצַ"ל בְּסִפְרוֹ הַנִּפְלָא שִׂיחוֹת מוּסָר (תשל"ב, מַאֲמָר כ"ט), נָכוֹן, אֵין סָפֵק שֶׁאוֹתוֹ עָנִי רָאָה וְהֵבִין שְׁמִי שָׁרָץ לְפָנָיו הוּא לֹא עֶבֶד רָגִיל אֶלָּא הִלֵּל הַזָּקֵן. אֲבָל, אוֹמֵר רַבִּי חַיִּים, אִם הָיְתָה דַּעְתּוֹ צְלוּלָה עָלָיו בְּוַדַּאי לֹא הָיָה נוֹתֵן לִנְשִׂיא יִשְׂרָאֵל לְהִתְבַּזּוֹת כָּל כָּךְ כְּדֵי לְסַפֵּק אֶת תַּעֲנוּגוֹ שֶׁעֶבֶד יָרוּץ לְפָנָיו. אֵין סָפֵק בִּכְלָל שֶׁאָדָם נוֹרְמָלִי לֹא הָיָה נוֹתֵן לִגְדוֹל הַדּוֹר לָרוּץ לְפָנָיו. אָז אֵיךְ אוֹתוֹ עָנִי הִסְכִּים לָזֶה?!

הַתִּירוּץ בָּזֶה, אוֹמֵר רַבִּי חַיִּים שְׁמוּאֵלְבִּיץ, הוּא פָּשׁוּט. רְדִיפַת הַכָּבוֹד מְבִיאָה לִידֵי שִׁגָּעוֹן. אוֹתוֹ אֶחָד הָיָה לָקוּי בִּרְדִיפַת הַכָּבוֹד, וְזֶה בִּלְבֵּל אוֹתוֹ וְשִׁגֵּעַ אֶת דַּעְתּוֹ. אוּלָם צְרִיכִים אֲנַחְנוּ לְעַיֵּן וּלְהִתְבּוֹנֵן בָּזֶה עוֹד. אִם אוֹתוֹ אֶחָד אָבֵן הִגִּיעַ לִידֵי שִׁגָּעוֹן, הֲכִי בֶּאֱמֶת הָיָה צָרִיךְ הִלֵּל הַזָּקֵן לְהַשְׁלִים לוֹ אֶת רְצוֹנוֹתָיו?! וְכִי מִצָּוָה יֵשׁ לְהַשְׁבִּיעַ רָצוֹן שֶׁל כָּל כְּסִיל וְשׁוֹטֶה?! יֵשׁ הַרְבֵּה טִפְּשִׁים וּכְסִילִים, וְכִי אֲנַחְנוּ צְרִיכִים לְמַלֵּא אֶת כָּל רְצוֹנָם?!

וּבְעַל כָּרְחֵנוּ, מַסְבִּיר הָרַב, צְרִיכִים אֲנַחְנוּ לוֹמַר שֶׁאוֹתוֹ עָנִי הָיָה בֶּן דַּעַת גָּמוּר בְּכָל הָעִנְיָנִים, וְרַק בְּיַחַס לְעִנְיַן הַכָּבוֹד הָיְתָה דַּעְתּוֹ נִטְרֶפֶת עָלָיו. אוֹתוֹ עָנִי לֹא הָיָה מְשֻׁגָּע, וּבְכָל הָעִנְיָנִים כֻּלָּם הוּא הָיָה בַּר שִׂכְלָ, חוּץ מִדָּבָר אֶחָד. כְּשֶׁהָיָה נוֹגֵעַ אֵלָיו עִנְיַן הַכָּבוֹד, אִבֵּד אֶת דַּעְתּוֹ וְשִׂכְלוֹ. וּכְמוֹ שֶׁרָאִינוּ אֵצֶל עֶפְרוֹן, שֶׁבִּרַּע שָׁרָאָה אֶת הַמְּצַלְצְלִים וְהַמְרַשְׁרְשִׁים אִבֵּד אֶת שִׂכְלוֹ וְשָׂכַח אֶת כָּל הַדִּבּוּרִים שֶׁדִּבֵּר קֹדֶם לָכֵן.

הִלֵּל רָץ שִׁלְשָׁה מִילִין לִפְנֵי הֶעָנִי
בִּגְלַל שֶׁהָיָה זֶה בִּגְדֶר פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ

זֶה הַדִּיאַגְנוֹזָה שֶׁל אוֹתוֹ עָנִי בֶּן טוֹבִים. עַכְשָׁו, אוֹמֵר הָרַב, הָבָה וְנִתְבּוֹנֵן בְּהִלֵּל הַזָּקֵן. הִלֵּל נִשִּׂיא יִשְׂרָאֵל, הָאֲרִי שֶׁבַּחֲבוּרָה שֶׁאֵין לָנוּ יְכֹלֶת לְתָאֵר וּלְשַׁעֵר אֶת גְּדֻלָּתוֹ הָרוּחָנִית. עַל הַתַּלְמִיד הַגָּדוֹל שֶׁלּוֹ יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל אוֹמֶרֶת הַגְּמָרָא בְּסָכָּה (כח.) שֶׁאָמְרוּ עָלָיו שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה כָּל עוֹף הַפּוֹרֵחַ מֵעָלָיו הָיָה נִשְׂרָף, וּמַסְבִּירִים שָׁם הָרִאשׁוֹנִים, הָרִיטְבָּ"א וַחֲבֵרָיו [וְכֵן כָּתַב הָרַמְחַ"ל בְּסֵפֶר דֶּרֶךְ ה' ח"ד פ"ב אוֹת ו', וּבְסֵפֶר תקט"ו תְּפִלּוֹת תְּפִלָּה ק"א, וע"ע לוֹ בְּסִפְרוֹ דַּעַת תְּבוּנוֹת סִימָן קכ"ו ע"ש] שֶׁבֵּיאוּר הַדָּבָר הוּא שֶׁעֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁל יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל הָיָה עִם הַשְׁרָאַת שְׁכִינָה כָּל כָּךְ מֻרְבֶּה כְּמוֹ שֶׁהָיָה בִּזְמַן מַתַּן תּוֹרָה, וְלָכֵן כָּל עוֹף שֶׁהָיָה נִכְנָס לד' אַמּוֹתָיו הָיָה מִתְבַּטֵּל וְאֵינֶנּוּ. וְשָׁאַל הַיְרוּשַׁלְמִי [הוּבָא בְּחִדּוּשֵׁי הָרִיטְבָּ"א שָׁם], אִם כָּךְ הָיָה אֵצֶל הַתַּלְמִיד, יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל, כְּשֶׁהָיָה יוֹשֵׁב וְלוֹמֵד, מָה הָיָה קוֹרֶה כְּשֶׁהָרַב, הִלֵּל הַזָּקֵן, הָיָה יוֹשֵׁב וְלוֹמֵד?! וּמְתָרֵץ הַיְרוּשַׁלְמִי, אֲכֵן יֵשׁ חִלּוּק בֵּין הָרַב לַתַּלְמִיד. אֵצֶל יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל כָּל עוֹף הַפּוֹרֵחַ בד' אַמּוֹתָיו הָיָה נִשְׂרָף, אֲבָל אֵצֶל הִלֵּל בְּכָל הָרוֹאֶה. הַיְנוּ, כָּל עוֹף שֶׁהָיָה נִכְנָס לְתִחוּם הָרְאִיָּה שֶׁל הִלֵּל הַזָּקֵן, הָיָה מִתְבַּטֵּל וְאֵינֶנּוּ.

זֶה עֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁל הִלֵּל, וְזוֹ הִיא קְדֻשָּׁתוֹ שֶׁל הִלֵּל. וְהִנֵּה, בַּפָּסוּק לְגַבֵּי הַשַּׁבַּת אֲבֵדָה כָּתוּב 'וְהִתְעַלַּמְתָּ', וְדָרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ 'פְּעָמִים שֶׁאַתָּה מִתְעַלֵּם, כְּגוֹן זָקֵן וְאֵינָהּ לְפִי כְּבוֹדוֹ'. כְּלוֹמַר, אִם זָקֵן מָצָא אֵיזוֹ מְצִיאָה בָּרְחוֹב וְזֶה לֹא לְפִי כְּבוֹדוֹ לְהִתְעַסֵּק אִתָּהּ, פָּטוּר מִלְּהָשִׁיב אוֹתָהּ.

וְאָמְנָם, בְּוַדַּאי אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר שֶׁהִיא אֵינָהּ לְפִי כְּבוֹדוֹ אֶלָּא רַק אִם גַּם בְּדָבָר שֶׁהָיָה שַׁיָּךְ לוֹ בְּעֵין זֶה לֹא הָיָה מַחֲזִיר. אֲבָל אִם אֶת שֶׁלּוֹ הָיָה מַחֲזִיר, בְּוַדַּאי מְחֻיָּב לְהַחֲזִיר גַּם אֶת שֶׁל רֵעֵהוּ (כַּמְבֹאָר בְּבָבָא מְצִיעָא לא:).

אִם כֵּן, וַדַּאי הִלֵּל הָיָה פָּטוּר מִן הַדָּבָר הַזֶּה. וְכִי הוּא מְחֻיָּב לָרוּץ לִפְנֵי אוֹתוֹ עָנִי שְׁלֹשָׁה מִילִין?! אֵין לְךָ 'אֵינָהּ לְפִי כְּבוֹדוֹ' גָּדוֹל מִזֶּה. מָה נֹאמַר?! בְּסֵדֶר, הִלֵּל אָבֵן הָיָה פָּטוּר מִזֶּה, אֲבָל הוּא הָיָה חָסִיד וְרָצָה לְהַכְנִיס לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין, וְלָכֵן רָץ.

גַּם הַתִּירוּץ הַזֶּה לֹא יוֹעִיל לָנוּ. מַדּוּעַ?! שֶׁכֵּן כָּתַב הָרַא"ש בְּמַסֶּכֶת בָּבָא מְצִיעָא (פ"ב סִימָן כ"א) שֶׁכֵּיוָן שֶׁהַתּוֹרָה פָּטְרָה אֶת הַזָּקֵן וְאֵינָהּ לְפִי כְּבוֹדוֹ מֵהַשָּׁבַת אֲבֵדָה בִּשְׁבִיל כְּבוֹד תּוֹרָתוֹ, אָסוּר לוֹ לְזַלְזֵל בִּכְבוֹדוֹ וּלְהָשִׁיב אֲבֵדָה לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין. וְאִם כֵּן שׁוּב יִקָּשֶׁה, לָמָּה וְכֵיצַד רָץ הִלֵּל לִפְנֵי הֶעָנִי?!

בְּעַל כָּרְחֵנוּ, אוֹמֵר רַבִּי חַיִּים שְׁמוּאֵלְבִּיץ, שֶׁצָּרִיךְ לוֹמַר שֶׁהִלֵּל יָדַע בְּבֵרוּר גָּמוּר שֶׁאִם לֹא יִהְיֶה לְאוֹתוֹ עָנִי עֶבֶד לָרוּץ לְפָנָיו, הוּא יָבוֹא לִידֵי פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ. נָכוֹן, סוּס כְּבָר הִשִּׂיגוּ לוֹ, אֲבָל אִם יֶחְסַר לוֹ גַּם הָעֶבֶד, הוּא עָלוּל לָמוּת בְּגִלַּל הַכָּבוֹד שֶׁחָסֵר לוֹ. וְאִם יֵשׁ מַצָּב שֶׁל פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ, הֲרֵי הוּא דּוֹחֶה אֶת כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, וְגַם הִלֵּל הַזָּקֵן מְחֻיָּב בָּזֶה. לָכֵן רָץ לְפָנָיו הִלֵּל שְׁלֹשָׁה מִילִין, לֹא מֵהִלְכוֹת צְדָקָה אֶלָּא מֵהִלְכוֹת פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ. וְאִלּוּ הָיָה צָרִיךְ לָרוּץ לִפְנֵי אוֹתוֹ עָנִי שְׁלֹשִׁים מִיל וְלֹא שְׁלֹשָׁה מִילִין, הָיָה רָץ לְפָנָיו גַּם שְׁלֹשִׁים מִילִין. [וְעַיֵּן מ"ש בְּסֵפֶר אוֹצַר יִשְׁעֵךְ סִימָן ל"ג וּאכמ"ל].

רְאֵה, אוֹמֵר רַבִּי חַיִּים שְׁמוּאֵלְבִּיץ, עַד הֵיכָן מַגִּיעַ הַטֵּרוּף שֶׁל אָדָם שֶׁיָּכוֹל לִרְצוֹת וְלִרְדֹּף אַחַר הַכָּבוֹד עַד שֶׁמַּגִּיעַ מֵחֲמַת זֶה לִידֵי סַכָּנַת נְפָשׁוֹת. וּבְמֶשֶׁךְ כַּמָּה שָׁנִים הָיָה הֶעָנִי הַזֶּה מִסְתּוֹבֵב לוֹ עִם סוּס וּמִישֶׁהוּ שָׂרָץ לְפָנָיו? מִסְתַּבֵּר שֶׁשִּׁבְעִים

שָׁנָה, עַד שֶׁמֵּת. בְּכָל יוֹם הָיָה נִזְקָק לַטִּיּוּל הַיּוֹמִי הַזֶּה כְּשֶׁהוּא רָכוּב עַל הַסּוּס וּמִישֶׁהוּ רָץ לְפָנָיו. כִּי אִם אָדָם לֹא מְטַפֵּל בַּמִּדּוֹת שֶׁלּוֹ וְלֹא מְתַקֵּן אוֹתָן, הַמִּדּוֹת הָרָעוֹת שֶׁלּוֹ יְלַוּוּ אוֹתוֹ עַד זִיבּוֹלָא בַּתְרֵיתָא, עַד הָרֶגַע הָאַחֲרוֹן שֶׁלּוֹ עֲלֵי אֲדָמוֹת. וּכְבָר אָמְרוּ בַּעֲלֵי הַמּוּסָר שֶׁיֵּשׁ אֲנָשִׁים שֶׁקֻּדָּם מוֹתָם מְבַקְּשִׁים מִבּוֹרֵא עוֹלָם בַּקָּשָׁה אַחַת בִּלְבָד. מַהִי הַבַּקָּשָׁה?! 'רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אָנָּא תֵּן לִי בַּמֶּסָּע הַהֲלִוָיָה שֶׁלִּי שְׁנֵיָּה אַחַת שֶׁל חַיִּים, כְּדֵי שֶׁאוּכַל לְהַצִּיץ וְלִרְאוֹת כַּמָּה וּמִי מְלַוֶּה אוֹתִי'... כָּךְ זֶה. מִי שֶׁלֹּא הִתְעַסֵּק עִם כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ שֶׁלּוֹ וְלֹא עָסַק בְּתִקּוּן הַמִּדּוֹת, גַּם כִּי יִזְקִין לֹא יָסוּרוּ מִמֶּנּוּ כָּל הַמִּדּוֹת שֶׁלּוֹ.

חָכָם עֵצֶל בְּעֵינָיו מִשִּׁבְעָה מְשִׁיבֵי טָעַם

כָּךְ זֶה לֹא רַק בְּתַאֲוַת הַכָּבוֹד, אֶלָּא בְּכָל הַמִּדּוֹת. יֵשׁ אֶחָד שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֶת מִדַּת הָעַצְלוּת, וְהוּא אוֹמֵר לְךָ, 'בְּסֵדֶר, מִמָּחָר אֶהְיֶה זָרִיז'. מָחָר הוּא דּוֹחֶה אֶת זֶה לְמָחָר, וּמִמֶּנּוּ נוֹלָד עוֹד מָחָר, וּבְכָל יוֹם וָיוֹם הוּא דּוֹחֶה אֶת זֶה לְמָחָר, וּבְסוֹף נִשְׁאָר עֵצֶל כָּל יָמָיו. יֵשׁ רַק דָּבָר אֶחָד שֶׁבּוֹ הוּא לֹא מִתְעַצֵּל, בְּתַרּוּצִים. בְּתַרּוּצִים הוּא זָרִיז שֶׁאֵין כָּמוֹהוּ, וְאִם תִּשְׁאַל אוֹתוֹ לָמָּה לֹא עָשָׂה כְּבָר אֶת דְּבַר פְּלוֹנִי, מִיָּד הוּא מַנְפִּיק לְךָ עֲשָׂרָה תֵּרוּצִים גְּאוֹנִיִּים זֶה אַחַר זֶה. הוּא מְרַצֶּה לְפָנֶיךָ תֵּרוּצִים וְיֵשׁוּבִים שׁוֹנִים כְּאִלּוּ הָיָה זֶה דִּבּוּר בְּתוֹסְפוֹת 'יֵשׁ לוֹמַר, וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר, וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר', וְאִם תִּסְתֹּר לוֹ אֶחָד מֵהַתֵּרוּצִים מִיָּד יַחֲלִיף אוֹתוֹ בְּפִלְפּוּל חָדָשׁ. וְאִם סוֹף כָּל סוֹף פָּרַכְתָּ לוֹ אֶת כָּל הַתֵּרוּצִים וְהֵבַכְתָּ אוֹתוֹ, הוּא יֹאמַר לְךָ, 'תִּשְׁמַע, יֵשׁ לִי טַעַם נוֹסָף, אֲבָל הוּא טַעַם הַכָּמוּס עִמָּדִי, אֲנִי לֹא יָכוֹל לְגַלּוֹת לְךָ אוֹתוֹ. קִבַּלְתִּי אוֹתוֹ אִישׁ מִפִּי אִישׁ עַד הַגְּבוּרָה, וְהוּא לֹא נִתָּן לְפַרְסוּם'... כָּל אֵלּוּ הֵם תֵּרוּצִים שֶׁבָּאִים לְחַפּוֹת עַל הָעַצְלָנוּת שֶׁלּוֹ, וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא יִגַּשׁ לְטַפֵּל בַּמִּדָּה הַזּוֹ, הִיא לֹא תַּעֲזֹב אוֹתוֹ.

הַפָּסוּק בְּמִשְׁלֵי (כו, טז) אוֹמֵר 'חָכָם עָצֵל בְּעֵינָיו מִשִּׁבְעָה מְשִׁיבֵי טָעַם'. אָמְרוּ הַמְפָרְשִׁים (רש"י וּמְצוּדוֹת דָּוִד שָׁם), מָה הַכַּוָּנָה 'מִשִּׁבְעָה מְשִׁיבֵי טָעַם'?! אֵלּוּ הֵם שִׁבְעָה רוֹאֵי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ. לְכָל מֶלֶךְ יֵשׁ יוֹעֲצִים. אֵיזֶה יוֹעֲצִים?! אֲנָשִׁים חֲכָמִים מְחֻכָּמִים, כְּאֵלּוּ הָרוֹאִים אֶת הַנּוֹלָד. וְהַמֶּלֶךְ לֹא מִסְתַּפֵּק בְּיוֹעֵץ אֶחָד אֶלָּא לוֹקֵחַ שִׁבְעָה כָּאֵלּוּ, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (מִשְׁלֵי כד, ו) 'וּתְשׁוּעָה בְּרֹב יוֹעֵץ'. הֶעָצֵל, אוֹמֵר הַפָּסוּק, הוּא יוֹתֵר חָכָם בְּעֵינָיו מִשִּׁבְעָה הָאֵלּוּ, וַאֲפִלּוּ אִם תָּבִיא לוֹ אֶת אוֹתָם שִׁבְעָה חֲכָמִים הַיּוֹשְׁבִים רִאשׁוֹנָה בַּמַּלְכוּת, הָאֲנָשִׁים הַחֲכָמִים בְּיוֹתֵר בַּמַּמְלָכָה, וְהֵם אֵלּוּ שֶׁיְּנַסּוּ לְהִתְמוֹדֵד אִתּוֹ וּלְהִתְוַכֵּחַ אִתּוֹ, גַּם הֵם לֹא יַצְלִיחוּ לְשַׁכְנֵעַ אוֹתוֹ. הוּא יִסְתֹּר אֶת כָּל הַטְּעָנוֹת שֶׁלָּהֶם וְיַבְטֵל אֶת כָּל דִּבְרֵי הַחָכְמָה שֶׁלָּהֶם. לָמָּה?! כִּי הוּא עָצֵל. הָעַצְלוּת שֶׁלּוֹ מְבִיאָה אוֹתוֹ לִידֵי זֶה. וּלְבַסּוֹף?! 'תַּאֲוַת עָצֵל תְּמִיתֶנּוּ' (מִשְׁלֵי כא, כה). כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, הָעַצְלוּת הִיא מִדָּה נוֹרָאָה וְאִם אָדָם לֹא מְטַפֵּל בָּהּ הִיא לֹא תַּעֲזֹב אוֹתוֹ עַד יוֹם מוֹתוֹ.

תְּחִלַּת הָרְפוּאָה הִיא לְדַעַת וּלְהַכִּיר בַּחֹלִי

רָאִינוּ אִם כֵּן מַהֵם כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ. רָאִינוּ עַד הֵיכָן יָכוֹל אָדָם לְהַגִּיעַ עִם תַּאֲוַת הַכָּבוֹד שֶׁלּוֹ כְּשֶׁהוּא לֹא מְטַפֵּל בָּהּ, וְעַד הֵיכָן אָדָם יָכוֹל לְהַגִּיעַ עִם מִדַּת הָעַצְלוּת שֶׁבּוֹ אִם הוּא לֹא מְתַקֵּן אוֹתָהּ כָּרָאוּי. אִם כֵּן, מָה הַמֶּטֶל עָלֵינוּ לַעֲשׂוֹת כְּדֵי שֶׁנְּתַקֵּן אֶת כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ הָאֵלּוּ שֶׁיֵּשׁ בָּנוּ?! וּבְכֵן, הַכְּלָל הָרִאשׁוֹן בְּתִקּוּן הַנֶּפֶשׁ וְהַמִּדּוֹת, הוּא הַכָּרַת הַחֳלָאִים. אָמְרוּ הַקְּדְמוֹנִים, אוֹי לוֹ לַחוֹלֶה שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁהוּא חוֹלֶה. אָדָם שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁהוּא חוֹלֶה, אֲפִשָׁר שֶׁיִּטַּפֵּל בַּחֹלִי שֶׁלּוֹ.

יוֹם אֶחָד יָקוּם בַּבֹּקֶר וְיֹאמַר 'עַד מָתַי אֲנִי סוֹבֵל אֶת הַחֹלִי הַזֶּה?! דַּי, אֲנַשׁ לָרוֹפֵא', וְאָז יֵשׁ תִּקְוָה שֶׁהָרוֹפֵא יִתֵּן לוֹ רְפוּאוֹת וִירַפְּאֵנוּ. אֲבָל אֶחָד בָּזֶה שֶׁלֹּא רוֹאֶה בְּעַצְמוֹ שׁוּם חֹלִי וְחוֹשֵׁב שֶׁהַכֹּל בְּסֵדֶר אוֹתוֹ, הוּא גָּרוּעַ מִן הַכֹּל. לָכֵן בָּרֹאשׁ וּבְרִאשׁוֹנָה, עַל הָאָדָם לְהַכִּיר אֶת הַמִּדּוֹת שֶׁיֵּשׁ בּוֹ וְאֶת תְּכוּנוֹת הַנֶּפֶשׁ שֶׁבְּקִרְבּוֹ.

הַהַכָּרוּת הַזּוֹ, מֵאַיִן תָּבוֹא?! הִיא לֹא תָּבוֹא מֵעַצְמָהּ. אֲבָל כְּשֶׁאָדָם לוֹמֵד אֶת הַסּוּגִיּוֹת הָאֵלּוּ שֶׁל כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ שֶׁבּוֹ, הוּא יוֹדֵעַ לְהַכִּיר אוֹתָן. רַבּוֹתֵינוּ חַכְמֵי הַמּוּסָר חָקְרוּ וְיָרְדוּ לְעֹמֶק כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ שֶׁיֵּשׁ בָּאָדָם עַד שֶׁהִתְגַּלּוּ לָהֶם כָּל צְפוּנוֹת הַנֶּפֶשׁ וְכָל תַּהֲלוּכוֹתֶיהָ וּנְטִיּוֹתֶיהָ, וּבְשָׁעָה שֶׁאָדָם לוֹמֵד וְעוֹסֵק בְּסִפְרֵי מוּסָר וְיִרְאֶה הֲרֵי הוּא לוֹמֵד לְהַכִּיר אֶת עַצְמוֹ וְאֶת נַפְשׁוֹ.

בְּסֵפֶר הַמְּאוֹרוֹת הַגְּדוֹלִים מֵבִיא בָּעִנְיָן הַזֶּה כַּמָּה עֲבָדוֹת נִפְלָאוֹת עַל הַסַּבָּא מִסְּלָבּוֹדְקָא זַצַ"ל. סִפְּרוּ, שֶׁפַּעַם אַחַת נִכְנַס אֵלָיו תַּלְמִיד, וְהַסַּבָּא מִסְּלָבּוֹדְקָא אָמַר אַחֲרֵי זֶה, 'תִּרְאוּ, הַסּוֹף שֶׁל הַתַּלְמִיד הַזֶּה יִהְיֶה כָּךְ וְכָךְ'. עָבְרוּ אַרְבָּעִים שָׁנָה וְלֹא רָאוּ שֶׁדִּבְרֵי הָרַב נְכוֹנִים, אֲבָל אָז, אַחֲרֵי אַרְבָּעִים שָׁנָה הָיָה אֵיזֶה מִקְרֶה שֶׁבְּעֶטְיוֹ יָצְאָה כָּל הָאֱמֶת הַחוּצָה, וְאָז רָאוּ אֵיךְ שֶׁדִּבְרֵי הָרַב הָיוּ מְדֻיָּקִים וְלֹא נָפַל מֵהֶם צְרוֹר אַרְצָה.

בַּעֲלֵי הַמּוּסָר אָמְרוּ שֶׁמִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִדּוֹת רָעוֹת, הֲרֵי זֶה כְּמוֹ אֶחָד שֶׁמַּחְזִיק פְּצָצָה בַּבַּיִת. יֵשׁ אֶחָד שֶׁאוֹמֵר, 'נָכוֹן שֶׁיֵּשׁ לִי בַּבַּיִת אֵיזֶה טִיל סְקָאד אוֹ פְּצָצָה. אֲבָל מָה יֵּשׁ?! הִיא מֻנַּחַת שָׁם בַּצַד, לֹא עוֹשָׂה כְּלוּם. אֲנִי אֲפִלּוּ יָכוֹל לְלַטֵּף אוֹתָהּ'. נִרְאֶה לוֹ שֶׁזֶּה כָּךְ, אֲבָל יוֹם יָבוֹא וְתִהְיֶה שָׁם אֵיזוֹ תְּזוּזָה, וּפִתְאוֹם הַטִּיל יִתְפּוֹצֵץ. כָּךְ זֶה גַּם עִם הַמִּדּוֹת הָרָעוֹת שֶׁל הָאָדָם. הָרִבּוּי פְּעָמִים אֵין סִבָּה מְיֻחֶדֶת שֶׁתּוֹצִיא לַפּוֹעַל אֶת כּוֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ הָאֵלּוּ וְהַכֹּל נִרְאֶה בְּסֵדֶר, אֲבָל אִם פִּתְאוֹם מִישֶׁהוּ יִפְגַּע בְּכְבוֹדוֹ אוֹ בְּמָמוֹנוֹ, פִּתְאוֹם יִתְפּוֹצֵץ הַטִּיל. פִּתְאוֹם אַתָּה רוֹאֶה אוֹתוֹ כּוֹעֵס וְרוֹגֵז עַד מְצִיאוּת כָּזוֹ שֶׁהוּא מְאַבֵּד כָּל צֶלֶם אֱנוֹשׁ. כָּל הָרוֹאֶה מִתְפַּלֵּא, אֵיךְ קָרָה כַּדָּבָר הַזֶּה?! לֹא הָיָה שׁוּם סִמָּן מַקְדִּים שֶׁהָאִישׁ הַזֶּה כָּל כָּךְ כַּעְסָן... אֲבָל אֵלּוּ הֵם כּוֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ שֶׁהָיוּ בְּתוֹכוֹ וְהוּא מֵעוֹלָם לֹא טִפֵּל בָּהֶם.

לְעֻמַּת זֶה מִי שֶׁיּוֹשֵׁב וּמִתְעַסֵּק עִם כּוֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ שֶׁלּוֹ לְתַקֵּן אוֹתָם כָּרָאוּי וּלְקָנוֹת מִדּוֹת טוֹבוֹת, עִם הַזְּמַן הוּא מְתַקֵּן אֶת פְּנִימִיּוּת הַנֶּפֶשׁ שֶׁלּוֹ וְאָז בִּזְמַנִּים שֶׁל נִסָּיוֹן וּתְזוּזָה תִּרְאֶה אֵיךְ שֶׁהָעֲבוֹדָה שֶׁלּוֹ הִשְׁפִּיעָה עָלָיו לְטוֹבָה. וְזוֹ לֹא עֲבוֹדָה שֶׁל יוֹם אֶחָד, אֶלָּא נִצְרֶכֶת לָזֶה עֲבוֹדָה קְבוּעָה וּתְדִירָה, עֲבוֹדָה מְסֻדֶּרֶת וּמְתֻכְנֶנֶת. וְכָל כַּמָּה שֶׁאָדָם מִתְעַסֵּק עִם בֵּרוּר כּוֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ שֶׁלּוֹ וְתִקּוּן מִדּוֹתָיו, הֲרֵי הוּא מַרְוִיחַ.

הַחִלּוּק בֵּין בְּנוֹת כְּנַעַן לִבְנוֹת חָרָן וְאוּר כַּשְׂדִּים

וְהִרְאָיָה לָזֶה, מֵהֶמְשֵׁךְ הַפָּרָשָׁה. אַבְרָהָם אָבִינוּ יוֹדֵעַ שֶׁהוּא זָקֵן וְעָלָיו כְּבָר לְדַאֵג לַדּוֹר הַבָּא. צָרִיךְ לְהַעֲמִיד אֶת כְּלַל יִשְׂרָאֵל, וּבִשְׂכִיל זֶה עָלָיו לְהַשִּׂיא אֶת בְּנוֹ יִצְחָק. הוּא קוֹרֵא לְזִקֵּן בֵּיתוֹ אֱלִיעֶזֶר, וּמַשְׁבִּיעַ אוֹתוֹ בִּנְקִיטַת חֵפֶץ שְׁבוּעָה חֲמוּרָה 'וְאַשְׁבִּיעֲךָ בַּה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ. כִּי אֶל אַרְצִי וְאֶל מוֹלַדְתִּי תֵּלֵךְ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי לְיִצְחָק'.

וְיֵשׁ כָּאן שְׁאֵלָה עֲמֻקָּה. אַבְרָהָם אָבִינוּ מַזְהִיר אֶת אֱלִיעֶזֶר בְּאַזְהָרָה חֲמוּרָה שֶׁלֹּא לָקַחַת לְיִצְחָק אִשָּׁה מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי. אִם כֵּן, מֵאֵיפֹה יָבִיא לוֹ אִשָּׁה?! - 'אֶל אַרְצִי וְאֶל מוֹלַדְתִּי תֵּלֵךְ', מֵחָרָן וּמֵאוּר כַּשְׂדִּים. וְלִכְאוֹרָה לָמָּה עָדִיף לָקַחַת אִשָּׁה מֵחָרָן יוֹתֵר מֵאֶרֶץ כְּנַעַן?! וְכִי מַה רַע בְּאֶרֶץ כְּנַעַן, שֶׁבְּחָרָן יוֹתֵר טוֹב?!

צֵא וּרְאֵה אֶת מִי לָקַח אֱלִיעֶזֶר. אֶת רִבְקָה. וּמֵאַיִן הִיא בָּאָה?! - מִמִּשְׁפָּחָה שֶׁל "גּוֹמְלֵי חֲסָדִים שֶׁאֵין כְּדֻגְמָתָם"... כְּשֶׁבָּא אֱלִיעֶזֶר, עוֹד לֹא נָח קִמְעָא מֵהַדֶּרֶךְ, יָשַׁר הוֹשִׁיבוּ אוֹתוֹ וְהֵבִיאוּ לוֹ אֲרוּחָה 'וַיָּשֶׂם לְפָנָיו לֶאֱכֹל', אֵין 'וַיּוּשַׂם' אֶלָּא לְשׁוֹן סַם, הֵבִיאוּ לוֹ בְּאֲרוּחָה מָנַת פִּתְיָחָה עִם סַם הַמָּוֶת, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ (פְּסִיקְתָּא זוֹטַרְתָּא בְּרֵאשִׁית כ"ד ל"ג, וְתַרְגּוּם יוֹנָתָן שָׁם).

כָּךְ עָשָׂה בְּתוּאֵל, הָאַבָּא שֶׁל רִבְקָה. נַעֲזֹב אוֹתוֹ, וְנֵלֵךְ לְקַיֵּם 'יִבְדֹּק בְּאָחִיהָ'. מִי הוּא אָחִיהָ שֶׁל רִבְקָה?! לָבָן. לָבָן הָרִי הָיָה 'צַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם'... עוֹד נִתְקַל בּוֹ בַּהֶמְשֵׁךְ. וְכָךְ אוֹמֵר הַפָּסוּק, וּלְרִבְקָה אָח וּשְׁמוֹ לָבָן וַיָּרָץ לָבָן אֶל הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל הָעָיִן. וַיְהִי כִּרְאוֹת אֶת הַנֶּזֶם וְאֶת הַצְּמִידִים עַל יְדֵי אֲחֹתוֹ וּכְשָׁמְעוֹ אֶת דִּבְרֵי רִבְקָה אֲחֹתוֹ וְכוּ', וְלִכְאוֹרָה סֵדֶר הַמִּקְרָאוֹת מְשֻׁנֶּה, שֶׁכֵּן הָיָה צָרִיךְ קֹדֶם לִכְתֹּב אֶת סִבַּת הָרִיצָה, 'וַיְהִי כִּרְאוֹת אֶת הַנֶּזֶם', וְאָז לִכְתֹּב שֶׁרָץ אֵלָיו הַחוּצָה! אֶלָּא שֶׁהַפָּסוּק בָּא לְהָעִיד עַל מִדָּתוֹ שֶׁל לָבָן. כְּשֶׁרָאָה לָבָן אֶת הַצְּמִידִים עַל יְדֵי אֲחוֹתוֹ וּכְשֶׁשָּׁמַע עַל הָאִישׁ שֶׁנִּמְצָא בַּחוּץ עִם הַגְּמַלִּים, טָס אֵלָיו הַחוּצָה. הוּא רָץ כָּל כָּךְ מַהֵר, עוֹד לִפְנֵי שֶׁגָּמַר לִשְׁמֹעַ אֶת כָּל הַדְּבָרִים שֶׁלָּהּ... וְהוּא אוֹמֵר לוֹ, בּוֹא בָּרוּךְ ה' לָמָּה תַּעֲמֹד בַּחוּץ וְאָנֹכִי פִּנִּיתִי הַבַּיִת וּמָקוֹם לַגְּמַלִּים, עָשִׂיתִי מָקוֹם גַּם לַגְּמַלִּים שֶׁלָּךְ.

וְאָמַר הַסַּבָּא מִנּוֹבַהֲרְדּוֹק, בּוֹא וּתְרֶאָה מִיהוּ לָבָן, וְכַמָּה יִרְאַת שָׁמַיִם יֵשׁ בּוֹ... הֲרֵי מָה הַכַּוָּנָה 'פִּנִּיתִי הַבַּיִת'?! רַשִׁ"י מֵבִיא אֶת דִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ, פִּנִּיתִי הַבַּיִת 'מֵעֲבוֹדָה זָרָה'. לָבָן יוֹדֵעַ שֶׁאֱלִיעֶזֶר, בֶּן בֵּיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, לֹא יִכָּנֵס לְבֵית שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֲבוֹדָה זָרָה. מָה עוֹשֶׂה לָבָן?! פּוֹתֵחַ אֶת הַחַלּוֹן

וְזוֹרֵק אֶת אֱלוֹהָיו שֶׁלּוֹ הַחוּצָה... לָמָּה?! כִּי יֵשׁ פֹּה כֶּסֶף, וְאִם יֵשׁ כָּאן שְׁאֵלָה שֶׁל כֶּסֶף הוּא מוּכָן לִזְרֹק מִיָּד אֶת הָאֱלֹהִים שֶׁלּוֹ. הוּא אוֹמֵר לֶאֱלִיעֶזֶר, 'בּוֹא, בּוֹא בָּרוּךְ ה'. נָכוֹן שֶׁחָטָאתִי עֲוִיתִי פָּשַׁעְתִּי, אֲבָל עַכְשָׁו חָזַרְתִּי בִּתְשׁוּבָה וְזָרַקְתִּי אֶת הָאֱלִילִים שֶׁלִּי'.

אָמְנָם לֹא נָעִים לְדַבֵּר עַל לָבָן, בְּכָל אֹפֶן הוּא מִשְׁפָּחָה שֶׁלָּנוּ... אֲבָל אֲנַחְנוּ הֲרֵי מַכִּירִים אוֹתוֹ וְרוֹאִים מִי הָיָה. וּכְבָר בְּאֵרוּ בְּדֶרֶךְ רֶמֶז, שֶׁכָּתוּב כָּאן 'בּוֹא מָלֵא'. לִרְמֹז שֶׁכְּךָ אָמַר לָבָן לֶאֱלִיעֶזֶר, 'בּוֹא מָלֵא מָלֵא, עִם כָּל מַה שֶׁיֵּשׁ לְךָ. לָמָּה?! כִּי אֲנִי וְאַבָּא כְּבָר הֵכַנּוּ לְךָ סְעוּדַת סִיּוּם, וְאַחֲרֶיהָ נוֹכַל לְקַחַת אֶת כָּל מַה שֶׁיֵּשׁ לְךָ וְכָל מַה שֶׁהֵבֵאתָ אִתְּךָ'...

זֶה הוּא בְּתוֹאֵל וְזֶה הוּא לָבָן. אִם הָיָה מַגִּיעַ אֵלֵינוּ שַׁדְּכָן וְהָיָה אוֹמֵר לָנוּ, 'תִּשְׁמַע, יֵשׁ לִי בִּשְׁבִיל הַבַּת שֶׁלְּךָ הַצָּעָה'. מָה הַהַצָּעָה?! 'תִּרְאֶה, הָאַבָּא סָפֵק רוֹצֵחַ, וְהַבֵּן, כְּלוֹמַר הַגִּיס הַמְעֻתָּד, כָּךְ וְכָךְ עִנְיָנוֹ, כְּמוֹ לָבָן'. כְּשֶׁאָדָם הָיָה שׁוֹמֵעַ אֶת זֶה הָיָה אוֹמֵר לַשַּׁדְכָן, 'תִּשְׁמַע, תִּקַּח מֵאָה אֶלֶף דּוֹלָר, הָעִקָּר תָּעוּף מִמֶּנִּי. אַל תִּתְקָרֵב אֵלַי יוֹתֵר'... אֲבָל אַבְרָהָם?! אַבְרָהָם מַזְהִיר אֶת אֱלִיעֶזֶר בְּאַזְהָרָה חֲמוּרָה שֶׁלֹּא יִקַּח לְיִצְחָק אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנַעַן, אֶלָּא מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ בְּחָרָן. וְכִי אֵלּוּ יוֹתֵר טוֹבִים?! בְּתוֹאֵל וְלָבָן טוֹבִים יוֹתֵר מֵאַנְשֵׁי כְּנַעַן?!

זוֹ הִיא קְשָׁיָא גְּדוֹלָה, עָמְדוּ עָלֶיהָ רַבּוֹתֵינוּ. עָמַד עָלֶיהָ הַר"ן בְּדְרָשׁוֹתָיו (דְּרוּשׁ ה'), וְגַם הַכְּלִי יָקָר בְּפֵרוּשׁוֹ כָּאן כִּוֵּן לַדְּבָרִים. וּבֵאֲרוּ רַבּוֹתֵינוּ, כִּי יֵשׁ חִלּוּק עָצוּם בֵּין אַנְשֵׁי כְּנַעַן לְבֵין מִשְׁפַּחְתָּהּ שֶׁל רִבְקָה. מָה הַחִלּוּק?!

הַחִלּוּק הוּא כָּזֶה. יֵשׁ קִלְקוּל הַנּוֹבֵעַ מִמִּדּוֹת רָעוֹת, וְקִלְקוּל כָּזֶה יָכוֹל לַעֲבֹר גַּם בְּתוֹרָשָׁה. הַקִּלְקוּל וְהַהִשְׁחָתָה שֶׁהָיָה אֵצֶל בְּנוֹת כְּנַעַן, הָיָה קִלְקוּל בַּמִּדּוֹת. קִלְקוּל בְּקִנְאָה, בְּתַאֲוָה וּבְחֶמְדָּה. אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנַעַן עֲלוּלָה לְהַעֲבִיר אֶת כָּל הַקִּלְקוּלִים הַלָּלוּ הָלְאָה לַבֵּן שֶׁלָּהּ. בְּעָצֶם הֶחָלָב שֶׁהוּא יִינַק מִמֶּנָּה, יִכָּנְסוּ בּוֹ הַמִּדּוֹת הַמְגֻנּוֹת הַלָּלוּ. רִבְקָה לְעֻמַּת זֶה, גַּם אִם אָבִיהָ וְאָחִיהָ לֹא הָיוּ 'צַדִּיקִים גְּדוֹלִים', אֲבָל בּוֹא וְתִבְדּוֹק אוֹתָהּ עַצְמָהּ. בַּמֶּה בָּחַן אוֹתָהּ אֱלִיעֶזֶר?! הוּא בִּקֵּשׁ מִמֶּנָּה שֶׁתֹּאמַר לוֹ אֵיזֶה רַעְיוֹן הֶגּוּתִי, אוֹ תַּרְצֶה לְפָנָיו אֵיזֶה חִדּוּשׁ בְּמַחְשָׁבָה מִסֵּפֶר הַכּוּזָרִי?! לֹא וְלֹא. הוּא גַּם לֹא בִּקֵּשׁ מִמֶּנָּה שֶׁתַּרְאֶה לוֹ אֶת הַתְּעוּדָה שֶׁלָּהּ כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִבְדֹּק מָה הַצִּיּוּן שֶׁקִּבְּלָה, תֹּשַׁע, עֶשֶׂר אוֹ אַחַת עֶשְׂרֵה... בַּמֶּה הוּא בּוֹחֵן אוֹתָהּ?! - בְּלֵב טוֹב. הוּא בּוֹדֵק אוֹתָהּ בְּמִדּוֹתֶיהָ וּבְטוּב לִבָּהּ, וְהוּא מֵבִיא אוֹתָהּ לִנְסִיּוֹנוֹת עַל גַּבֵּי נְסִיּוֹנוֹת עַל הָעִנְיָן הַזֶּה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּפְּסוּקִים.

כְּשֶׁאָדָם נוֹשֵׂא אִשָּׁה עָלָיו לִבְדֹּק אֶת טוּב לִבָּהּ

מַגִּיעַ אֱלִיעֶזֶר וְעוֹמֵד עַל הַמַּעְיָן עִם הָעֲשָׂרָה גְּמַלִּים שֶׁלּוֹ וְעִם כָּל הָאֲנָשִׁים שֶׁבָּאוּ אִתּוֹ, וּמִתְפַּלֵּל לַה' שֶׁיַּצְלִיחַ אֶת דַּרְכּוֹ. שְׁאַל רַבֵּנוּ הַמַּשְׁגִּיחַ רַבִּי יְחֶזְקֵאל לֵוִינְשְׁטֵיין זַצַ"ל, לִכְאוֹרָה, לָמָּה לֶאֱלִיעֶזֶר לְהִתְפַּלֵּל?! הֲרֵי הוּא שָׁלִיחַ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, וּמִי בַּעַל זְכֻיּוֹת כְּמוֹ אַבְרָהָם אָבִינוּ שֶׁהִקְנָה לַה' שָׁמַיִם וָאָרֶץ?! יֵשׁ לְאַבְרָהָם זְכֻיּוֹת עֲצוּמוֹת! וְאִם כֵּן, לָמָּה לֹא הִסְתַּפֵּק אֱלִיעֶזֶר בַּזְּכֻיּוֹת הָאֵלּוּ וְלֹא אָמַר 'אֲנִי שָׁלִיחַ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ וּבִשְׁבִילוֹ אֲנִי נִמְצָא כָּאן, בָּטַח וּבָטַח שֶׁהַזְּכֻיּוֹת הָאֵלּוּ יַעַמְדוּ לִי'?!

אֶלָּא, אָמַר הַמַּשְׁגִּיחַ, עַל כָּרְחֲךָ שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁרוֹצִים לְהַשִּׂיג בָּעוֹלָם הַזֶּה מַגִּיעַ אַךְ וְרַק בְּכֹחַ הַתְּפִלָּה. וַדַּאי הָיוּ לְאַבְרָהָם זְכֻיּוֹת גְּדוֹלוֹת וַעֲצוּמוֹת וְהִקְנוּ לוֹ חַיֵּי נֶצַח, אֲבָל בָּעוֹלָם הַזֶּה?! בִּשְׁבִיל לְקַבֵּל צֶרִיךְ לְהִתְפַּלֵּל, לַחֲזֹר וּלְהִתְפַּלֵּל. לָכֵן תְּחִלַּת הַכֹּל נוֹשֵׂא אֱלִיעֶזֶר תְּפִלָּה לְבוֹרֵא עוֹלָם שֶׁיַּעֲזֹר לוֹ וְיַצְלִיחַ אֶת דַּרְכּוֹ.

מְבַקֵּשׁ אֱלִיעֶזֶר, כְּשֶׁאֵרְאָה נַעֲרָה שֶׁבָּאָה לְכָאן וַאֲבַקֵּשׁ מִמֶּנָּה 'הַטִּי אֶת כַּדֵּךְ וְאֶשְׁתֶּה' וְהִיא תָּשִׁיב וְתֹאמַר 'שְׁתֵה וְגַם גְּמַלֶּיךָ אַשְׁקֶה', אוֹתָהּ הוֹכַחְתָּ, זֶה סִימָן מֻבְהָק שֶׁהִיא הִיא הַמַּתְאִימָה לְיִצְחָק, וּבָהּ אֵדַע כִּי עָשִׂיתָ חֶסֶד עִם אֲדֹנִי. וּלְכְאוֹרָה זֶה דָּבָר זָר וּמוּזָר, לָמָּה שֶׁיִּקְרֶה דָּבָר כָּזֶה שֶׁהוּא יְבַקֵּשׁ מִנַּעֲרָה לִשְׁתּוֹת, וּבְתַגּוּבָה הִיא תָּבִיא גַּם לוֹ וְגַם לַגְּמַלִּים שֶׁלּוֹ לִשְׁתּוֹת?! אֲבָל הִנֵּה, רִבְקָה מַגִּיעָה, וַיָּרָץ הָעֶבֶד לִקְרָאתָהּ וַיֹּאמֶר הַגְמִיאִינִי נָא מְעַט מַיִם מִכַּדֵּךְ, וְהִיא מְשִׁיבָה לוֹ: וַתֹּאמֶר שְׁתֵה אֲדֹנִי, וַתְּמַהֵר וַתּוֹרֶד כַּדָּהּ עַל יָדָהּ וַתַּשְׁקֵהוּ. וַתְּכַל לְהַשְׁקוֹתוֹ וַתֹּאמֶר גַּם לִגְמַלֶּיךָ אֶשְׁאָב עַד אִם כִּלּוּ לִשְׁתּוֹת. וַתְּמַהֵר וַתְּעַר כַּדָּהּ אֶל הַשֹּׁקֶת וַתָּרָץ עוֹד אֶל הַבְּאֵר לִשְׁאֹב וַתִּשְׁאַב לְכָל גְּמַלָּיו. וְהָאִישׁ מִשְׁתָּאֵה לָהּ. מָה הַכַּוָּנָה מִשְׁתָּאֵה?! מְפָרֵשׁ רַשִׁ"י, מִשְׁתּוֹמֵם עָלֶיהָ, מִסְתַּכֵּל, מַחֲרִישׁ לָדַעַת הַהִצְלִיחַ ה' דַּרְכּוֹ אִם לֹא, וְכוֹתֵב הַתַּרְגּוּם מַחֲרִישׁ - 'שְׁתִיק'.

יֵשׁ כָּאן מִלָּה שֶׁחוֹזֶרֶת עַל עַצְמָהּ שוּב וְשׁוּב. 'וַתְּמַהֵר וַתּוֹרֶד כַּדָּהּ', 'וַתְּמַהֵר וַתְּעַר כַּדָּהּ' 'וַתָּרָץ עוֹד', הַכֹּל הִיא עוֹשָׂה בְּמְהִירוּת וּבְזְרִיזוּת. זֶה מֵעִיד עַל טוּב הַלֵּב שֶׁלָּהּ. וּמַדּוּעַ לְמַהֵר כָּל כָּךְ?! כִּי חֶסֶד לֹא דּוֹחִים אֶלָּא מְמַהֲרִים לַעֲשׂוֹתוֹ, כִּי אִם מְחַכִּים, מִי יוֹדֵעַ מָה יִהְיֶה בַּסּוֹף וְאִם עֲדַיִן יִהְיֶה נִתָּן אַחֲרֵי זֶה לַעֲשׂוֹת אֶת הַחֶסֶד, וְנַחוּם אִישׁ גַּמְזוּ יוֹכִיחַ שֶׁאָמַר לֶעָנִי חַבֵּה רֶגַע עַד שֶׁאֶפְרֹק אֶת הַמַּשָּׂא מֵהַחֲמוֹר, וּבֵינְתַיִם פָּרְחָה נִשְׁמָתוֹ שֶׁל הֶעָנִי (תַּעֲנִית כא.) רִבְקָה מְמַהֶרֶת לְהַשְׁקוֹת גַּם אוֹתוֹ וְגַם אֶת הַגְּמַלִּים, וַתֹּאמֶר גַּם לִגְמַלֶּיךָ אֶשְׁאָב עַד אִם כִּלּוּ לִשְׁתּוֹת, כַּמָּה שׁוֹתָה גָּמָל שֶׁבָּא מִדֶּרֶךְ רְחוֹקָה?! בְּאֵר שְׁלֵמָה. וְהִיא, כֻּלָּהּ נַעֲרָה, הוֹלֶכֶת וּמַשְׁקָה אוֹתוֹ בְּזְרִיזוּת וּבְמְהִירוּת הַבָּזָק, וְלֹא לְגָמָל אֶחָד אֶלָּא 'לְכָל גְּמַלָּיו'.

אֱלִיעֶזֶר מַעֲמִיד אוֹתָהּ בְּנִסָּיוֹן קָשֶׁה. אֲנַחְנוּ קוֹרְאִים אֶת הַפָּסוּק הַזֶּה 'וַתְּמַהֵר וַתָּרָץ עוֹד אֶל הַבְּאֵר לִשְׁאֹב וַתִּשְׁאַב לְכָל גְּמַלָּיו' מַהֵר, בְּשָׁלֹשׁ שְׁנִיּוֹת. אֲבָל כַּמָּה זְמַן לָקַח לְרִבְקָה לִשְׁאֹב וּלְהַשְׁקוֹת אֶת כָּל הַגְּמַלִּים?! אִי אֶפְשָׁר לָדַעַת, אֲבָל זֶה לֹא דָּבָר שֶׁל מַה בְּכָךְ. אוּלַי חֲצִי יוֹם הִיא עָמְלָה, רָצָה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וְהִזִּיעָה כְּדֵי לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגְּמַלִּים. וּמָה עוֹשֶׂה אֱלִיעֶזֶר בְּכָל הַזְּמַן הַזֶּה?! עוֹמֵד בַּצַּד, שׁוֹתֵק. רִבּוֹן הָעוֹלָמִים, קוּם תַּעֲשֶׂה מַשֶּׁהוּ! הֲרֵי אֵלּוּ הַגְּמַלִּים שֶׁלְּךָ! אֵיפֹה כָּל הַמְּשָׁרְתִים שֶׁלְּךָ?! לָמָּה הֵם לֹא מְסַיְּעִים לָהּ גַּם כֵּן?! אֵיךְ זֶה שֶׁאַתָּה עוֹמֵד בְּחִבּוּק יָדַיִם וְרַגְלַיִם וּמַשְׁאִיר לָהּ לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הָעֲבוֹדָה לְבַד?!

אֵין סָפֵק שֶׁכָּל אֶחָד הָיָה אוֹמֵר שֶׁזֶּה לֹא נִמּוּסִי. הִיא טוֹרַחַת וּמַשְׁקָה לְכָל הַגְּמַלִּים, וְהוּא עוֹמֵד בַּצַּד וְלֹא עוֹשֶׂה כְּלוּם?! אֵיךְ יִתָּכֵן כָּזֹאת, עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ. אֲבָל הוּא עוֹמֵד בַּצַּד כִּי זֶה הַמִּבְחָן, לִרְאוֹת אֵיךְ הִיא תָּגִיב. יֵשׁ אֶחָד שֶׁעוֹשֶׂה חֶסֶד וְאַחַר כָּךְ פּוֹתֵחַ אֶת הַפֶּה וּמְקַלֵּל עַד שֶׁכְּבָר הָיָה עָדִיף שֶׁלֹּא הָיָה עוֹשֶׂה חֶסֶד. אֱלִיעֶזֶר בּוֹדֵק אֶת מִדַּת טוּב הַלֵּב שֶׁל רִבְקָה, לִרְאוֹת עַד הֵיכָן מַגָּעַת.

אָמַר הַתַּנָּא בְּמַסֶּכֶת אָבוֹת (ב, ט), צְאוּ וּרְאוּ אֵיזוֹ דֶּרֶךְ טוֹבָה שֶׁיִּדְבַּק בָּהּ הָאָדָם, וְאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲרָךְ, לֵב טוֹב. הִסְבִּים עִמּוֹ רַבָּן יוֹחָנָן וְאָמַר רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִעָזָר מִדִּבְרֵיכֶם שֶׁבִּכְלַל דְּבָרָיו דִּבְרֵיכֶם. וּמְפָרֵשׁ רַבִּי עוֹבַדְיָה מִבַּרְטְנוּרָא, לְפִי שֶׁהַלֵּב הוּא הַמֵּנִיעַ לְכָל שְׁאָר הַכֹּחוֹת וְהוּא הַמָּקוֹר שֶׁמִּמֶּנּוּ נוֹבְעִים כָּל הַפְּעֻלּוֹת. הַלֵּב מִמֶּנּוּ תּוֹצְאוֹת חַיִּים וְכָל הַפְּעֻלּוֹת נִפְעָלוֹת מִמֶּנּוּ, וְאִם הַלֵּב טוֹב מְמֻלָּא כָּל שְׁאָר הַדְּבָרִים טוֹבִים. וְכָךְ כּוֹתֵב שָׁם הַתִּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל, כְּשֶׁהַלֵּב שָׁקֵט וְשָׂמֵחַ יַשְׁקִיף עַל כָּל אָדָם לְטוֹבָה וְיִרְבּוּ אוֹהֲבָיו, וְגַם בְּמְנוּחַת נַפְשׁוֹ יוּכַל לְהַשְׁקִיף אֶת הַנּוֹלָד, וְיֹאהַב אֶת ה' בְּכָל לְבָבוֹ וְנַפְשׁוֹ.

זֶה הָיָה הַמִּבְחָן שֶׁל אֱלִיעֶזֶר אֶת רִבְקָה, מִבְחַן הַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת. וְרִבְקָה עָמְדָה בַּמִּבְחָן בְּהַצְלָחָה. וַאֲנַחְנוּ קְצָרְנוּ הַרְבֵּה בְּבֵאוּר הַפְּסוּקִים, אֲבָל מִי שֶׁיִּתְבּוֹנֵן וְיַעֲמִיק בַּפְּסוּקִים הָאֵלּוּ יִרְאֶה הַרְבֵּה אֶת טוּב לִבָּהּ שֶׁל רִבְקָה, וְאוֹמְרִים שֶׁהַסַּבָּא מִקֶּלֶם זצ"ל מָסַר שִׂיחָה בַּת שֵׁשׁ שָׁעוֹת בָּהּ הֶרְאָה אֶת גֹּדֶל טוּב הַלֵּב שֶׁל רִבְקָה. [בַּכָּתוּב בְּסֵפֶר הַמְּאוֹרוֹת הַגְּדוֹלִים דַּף פ"ד אוֹת מ"ז]. בִּבְנוֹת כְּנַעַן לֹא הָיָה כַּדָּבָר הַזֶּה. נָכוֹן, גַּם בְּבֵית רִבְקָה לֹא הִסְתּוֹבְבוּ צַדִּיקִים וְאַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה, אֲבָל לִבָּהּ שֶׁל רִבְקָה, הוּא הָעוֹמֵד לְמִבְחָן. כֵּיוָן שֶׁלִּבָּהּ שֶׁל רִבְקָה הָיָה לֵב טוֹב וְהָיְתָה בַּעֲלַת מִדּוֹת טוֹבוֹת, הִיא הָיְתָה הַמַּתְאִימָה לְהִנָּשֵׂא לְיִצְחָק לִבְנוֹת עִמּוֹ אֶת בֵּית יַעֲקֹב וּבֵית יִשְׂרָאֵל. וְכָךְ נִפְסַק בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ (עֵין שֻׁלְחָן עָרוּךְ אֶבֶן הָעֵזֶר סִימָן ב' ס"ב-ג'), שֶׁאָדָם שֶׁבָּא לְשֵׂאת אִשָּׁה יָשִׂים אֶת לִבּוֹ עַל הַדָּבָר הַזֶּה. יֵשׁ אֶחָד שֶׁכְּשֶׁבָּא לְהִנָּשֵׂא מְחַפֵּשׂ יְחוּס, וְיֵשׁ אֶחָד שֶׁמְּחַפֵּשׂ מָמוֹן, הוּא חוֹשֵׁשׁ שֶׁצָּרִיךְ לְהִתְחַתֵּן עִם "בַּנְק". וְיֵשׁ אֶחָד שֶׁמְּבַקֵּשׁ יֹפִי, וְיֵשׁ גַּם אֶחָד כָּזֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשִׁימָה שֶׁל כָּל הַקְּרִיטֶרְיוֹנִים הָאֵלּוּ וְאֶת כֻּלָּם הוּא מְבַקֵּשׁ... אֲבָל רַבּוֹתֵינוּ לִמְּדוּ אוֹתָנוּ לֹא כָּךְ. אָמְרוּ בַּגְּמָרָא (קִדּוּשִׁין ע' א') שֶׁמִּי שֶׁנּוֹשֵׂא אִשָּׁה רַק לְשֵׁם עֹשֶׁר וּמָמוֹן, יְאַבֵּד אֶת הָעֹשֶׁר בִּזְמַן קָצָר. וְגַם בִּשְׁאָר הַדְּבָרִים, גַּם אִם צְרִיכִים אוֹתָם גַּם כֵּן, מִכָּל מָקוֹם עִקַּר הָעִקָּרִים הוּא הַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת.

הַתַּפְקִיד שֶׁלָּנוּ הוּא לְהַשְׁאִיר אַחֲרֵינוּ עֲבָדֵי ה'. אֲנַחְנוּ נִמְצָאִים כָּאן בַּפְּרוֹזְדוֹר בָּעֲלְמָא, וְאֵין מִי שֶׁחַי כָּאן בָּעוֹלָם הַזֶּה חַיֵּי נֶצַח. יֵשׁ אֶחָד שֶׁחַי שִׁבְעִים שָׁנָה, יֵשׁ שֶׁחַי שְׁמוֹנִים שָׁנָה, וְיֵשׁ גַּם מִי שֶׁמַּפְלִיג עַד מֵאָה שָׁנָה. אֲבָל אַחֲרֵי זֶה?! הוּא נֶעְלָם מִכָּאן וְאֵינֶנּוּ. וְכִי בִּשְׁבִיל הַתְּקוּפָה הַקְּצָרָה הַזּוֹ הִנַּעְנוּ לְכָאן?! הָעִקָּר הַמַּטָּל עָלֵינוּ הוּא לְהַשְׁאִיר אַחֲרֵינוּ בָּנִים עוֹבְדֵי ה', וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב 'דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח

מַעֲשֶׂיךָ', כְּלוֹמַר, הַדּוֹר הַזֶּה צְרִיכִים לִדְאֹג שֶׁבַּדּוֹר הַבָּא יִמָּשִׁיכוּ הַלְּאָה לְשַׁבֵּחַ וּלְהַלֵּל אֶת ה' יִתְבָּרַךְ. וְאִם הַתַּפְקִיד שֶׁלָּנוּ הוּא זֶה, מַמִּילָא כְּשֶׁאָדָם בָּא לְשֶׁאת אִשָּׁה עָלָיו לָקַחַת אִשָּׁה שֶׁאֲבִן מְמֻנָּה יוֹכַל לְהַצְמִיחַ עַבְדֵי ה' שֶׁיַּמְשִׁיכוּ אֶת שַׁלְשֶׁלֶת הַדּוֹרוֹת שֶׁל בֵּית יִשְׂרָאֵל. וּבַמֶּה הַדָּבָר נִמְדָּד?! בַּמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת לֵב טוֹב וְיִרְאַת שָׁמַיִם.

וְכַמּוּבָן, לֹא דַּי בָּזֶה שֶׁאָדָם יְחַפֵּשׂ בָּאֲחֵרִים אֶת הַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת, אֶלָּא בְּרֹאשׁ וּבְרֵאשׁוֹנָה כָּל אֶחָד מֵאִתָּנוּ צָרִיךְ לִרְאוֹת בְּעַצְמוֹ שֶׁיִּהְיֶה לוֹ לֵב טוֹב. יֵשׁ אֶחָד בָּזֶה שֶׁשּׁוֹמֵעַ אֶת זֶה שֶׁצָּרִיךְ מִדּוֹת טוֹבוֹת וּמְיָד אוֹמֵר לֶחָבֵר שֶׁלּוֹ, 'אַתָּה שׁוֹמֵעַ מָה אָמְרוּ?! צָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ לְךָ מִדּוֹת טוֹבוֹת'... אִם תִּשְׁאַל אוֹתוֹ, 'וְאַתָּה'?! הוּא יַעֲנֶה, 'אֲנִי?! אֲנִי הַגֶּמֶל שֶׁמְּקַבֵּל אֶת הַטּוֹבָה... אֲתִי עוֹשִׂים אֶת הַחֶסֶד'. אֲבָל הַמְבַקֵּשׁ מִמְּךָ הוּא שֶׁתִּהְיֶה בֶּן אָדָם וְלֹא גָּמָל... תִּהְיֶה אַתָּה בַּעַל לֵב טוֹב, וּמַמִּילָא זֶה גַּם יַשְׁפִּיעַ עַל אֲחֵרִים.

כְּלַל הַדְּבָרִים. בַּפָּרָשָׁה שָׁלָנוּ רָאִינוּ מַהֵם כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ הָעֲמֻקִּים שֶׁיֵּשׁ בָּאָדָם, וְלָמַדְנוּ שֶׁאִם אָדָם לֹא מְטַפֵּל בַּכֹּחוֹת הָאֵלּוּ וְלֹא מְתַקֵּן אֶת מִדּוֹתָיו אֲזַי כְּשֶׁיָּבוֹא זְמַן שֶׁל נִסָּיוֹן כָּלְשֶׁהוּ הַמִּדּוֹת הַגְּרוּעוֹת שֶׁלּוֹ יֵצְאוּ לַפֹּעַל. וְלָכֵן עַל הָאָדָם לְהִתְחַזֵּק בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה הַמְּרַכֵּךְ אֶת הַלֵּב וּמְזַכֵּךְ וּמְטַהֵר אוֹתוֹ, וְלִצְרֹף לָזֶה גַּם כֵּן לִמּוּד יוֹמְיוֹמִי בְּלִמּוּד שֶׁל סִפְרֵי מוּסָר הַמְּבִיאִים אֶת הָאָדָם לִידֵי יִרְאַת שָׁמַיִם וּמִדּוֹת טוֹבוֹת.

לְשׂוֹחַ בַּשָּׂדֶה - לִפְנֵי ה' יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ, כִּי אִי אֶפְשָׁר בְּלֹא תְּפִלָּה וּבְפֶרֶט בְּעִנְיְנֵי שִׁדּוּכִין

רָאִיתִי בִּבְאֵר הַפָּרָשָׁה שֶׁכָּתַב בְּפָרָשָׁתֵנוּ (כד יב), וַיֹּאמַר ה' אֱלֹקֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם הַקְרֶה נָא לְפָנַי הַיּוֹם וַעֲשֵׂה חֶסֶד עִם אֲדֹנִי אַבְרָהָם. וּבַמִּדְרָשׁ (בר"ר ס ב), 'רַבִּי חַגַּי בְּשֵׁם ר' יִצְחָק אָמַר, הַכֹּל צְרִיכִין לַחֶסֶד, אֲפִלּוּ אַבְרָהָם שֶׁהַחֶסֶד מִתְגַּלְגֵּל בָּעוֹלָם בִּשְׁבִילוֹ נִצְרָךְ לַחֶסֶד, שֶׁנֶּאֱמַר וַעֲשֵׂה חֶסֶד עִם אֲדֹנִי אַבְרָהָם'. וּלְכְאוֹרָה צָרִיךְ בֵּאוּר הֵיאַךְ יֹאמַר כֵּן עֶבֶד נֶאֱמָן עַל רַבּוֹ - אֱלִיעֶזֶר עַל אַבְרָהָם, וְכִי הוּא לֹא סָבַר שֶׁרַבּוֹ כְּדַאי בַּדִּין, וּמַדּוּעַ בִּקֵּשׁ וַעֲשֵׂה חֶסֶד...

וּמְבָאֵר הרה"ק ה'חִדּוּשֵׁי הָרִי"ם' זי"ע (שִׁפְתֵי צַדִּיק וְאִתְחַנַּן ז) כִּי אַבְרָהָם אָבִינוּ ע"ה הָיָה 'רַבִּי טוֹב', וְהִכְנִיס הֵיטֵב בְּלֵב תַּלְמִידָיו שֶׁאֵין לְאָדָם כְּלוּם אֶצֶל בּוֹרְאוֹ יִתְבָּרַךְ רַק בְּ'חֶסֶד', עכ"ל. ור"ל, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהַשִּׂיג מְאוּמָה מִבְּלִי תְּפִלָּה.

וְכֹה אָמַר הגה"ק ה'חֵפֶץ חַיִּים' זי"ע (נִמְסַר בְּיָדֵי הָרַב מִפּוֹנִיבֵ'ז' זצ"ל ע"י הגרא"מ שַׁךְ זצ"ל) לְבָאֵר מַה שֶׁאָמְרוּ חז"ל (בר"ר ס, ח) 'יָפָה שִׂיחָתָן שֶׁל עַבְדֵי אָבוֹת מִתּוֹרָתָן שֶׁל בָּנִים', כִּי בְּנוֹהֵג שֶׁבָּעוֹלָם כְּשֶׁיֵּשׁ לְמִישֶׁהוּ בֵּן בָּחוּר כְּלִיל הַמַּעֲלוֹת 'פְּאֵר הַדּוֹר' - מַתְמִיד עָצוּם וּת"ח מֻפְלָג בַּעַל מִדּוֹת וְעוֹבֵד ה', הוּא דּוֹאֵג פָּחוֹת, וְאֵינוֹ מַרְגִּישׁ כ"כ צֹרֶךְ לְהִתְפַּלֵּל עַל זִוּוּגוֹ שֶׁל בֵּן זֶה - כִּי מִי לֹא יֹאבֶה לִזְכוֹת בְּחָתָן פְּאֵר כָּזֶה, וּמָה גַּם אִם יֵשׁ לְאוֹתוֹ אָב עֲשִׁירוּת מֻפְלֶגֶת - בְּוַדַּאי לֹא יִתְפַּלֵּל, כִּי מִי לֹא יִרְדֹּף אַחֲרֵי שִׁדּוּךְ כָּזֶה... וְכָאן מָצִינוּ כִּי אֱלִיעֶזֶר עֶבֶד נֶאֱמָן לְאַבְרָהָם אָבִינוּ יָצָא לְחַפֵּשׂ זִוּוּג לִ'בֵּן אֲדוֹנוֹ' יִצְחָק שֶׁהָיָה בָּחוּר מֻשְׁלָם בְּכָל מִדָּה נְכוֹנָה, עַד שֶׁנִּקְרָא עוֹלָה תְּמִימָה לַה' - לְלֹא כָּל חִסָּרוֹן, אַף הוּא עַצְמוֹ מֻבְטָח בִּנְדוּנְיָא עֲשִׁירָה שֶׁ'כָּל טוּב אֲדוֹנָיו' בִּשְׁטָר כָּתוּב וְחָתוּם לְיִצְחָק, וְאַעַפ"כ לֹא פָּסַק פּוּמֵיהּ מִתְּפִלָּה לַה' 'וַעֲשֵׂה חֶסֶד עִם אֲדֹנִי' כְּאִלּוּ הָיָה הַמְּדֻבָּר בְּבָחוּר 'הַמִּסְכֵּן' הַגָּדוֹל שֶׁבַּדּוֹר, אַף בְּבֵית בְּתוּאֵל עָמַד וְהִתְחַנֵּן 'אִם יֶשְׁכֶם עוֹשִׂים חֶסֶד וֶאֱמֶת'... וְעַל כָּךְ אָמְרוּ חז"ל יָפָה שִׂיחָתָן שֶׁל עַבְדֵי אָבוֹת יוֹתֵר מִתּוֹרָתָן שֶׁל בָּנִים, כִּי תְּפִלָּה בְּהַרְגָּשָׁה כָּזוֹ הִיא גְּדוֹלָה מִ'תּוֹרָה', וְהִיא הִיא תּוֹרָה בְּעַצְמָהּ...

לְלַמְּדֵנוּ כִּי אִי אֶפְשָׁר לְאָדָם בְּלֹא תְּפִלָּה, שֶׁמִּבַּלְעֲדֵי עֶזְרָתוֹ יִתְבָּרַךְ הֲרֵי אֲפִלּוּ הַגִּבּוֹר וְהֶעָשִׁיר בְּיוֹתֵר הוּא הַחָלָשׁ וְה'מִסְכֵּן' שֶׁבַּדּוֹר...

וְהַטַּעַם שֶׁנָּקְטוּ חז"ל בִּלְשׁוֹן קָדְשָׁם לְשׁוֹן שִׂיחָתָן שֶׁל עַבְדֵי אָבוֹת, כִּי צוּרַת הַתְּפִלָּה צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּאֹפֶן שֶׁל 'שִׂיחָה', כְּמִי שֶׁמְּדַבֵּר עִם הקב"ה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָאַלְשִׁי"ךְ הַקָּדוֹשׁ (בְּסִפְרוֹ רוֹמְמוּת אֵל עַל תְּהִלִּים) עַל הַפָּסוּק (תְּהִלִּים קב, א) 'תְּפִלָּה לְעָנִי כִּי יַעֲטֹף וְלִפְנֵי ה' יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ', שֶׁבָּא הַכָּתוּב לְלַמֵּד לָאָדָם הֶעָטוּף בְּצָרָתוֹ וּבְמִצּוּקָתוֹ שֶׁיִּשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ לִפְנֵי קוֹנוֹ, וּכְפִי שֶׁכְּשֶׁיֵּשׁ דְּאָגָה בְּלֵב אִישׁ הֲרֵי הוּא מְשִׂיחָנָה לַאֲחֵרִים וּבְכָךְ מוֹצֵא מַרְגּוֹעַ וּמָנוֹחַ לְנַפְשׁוֹ, כָּךְ יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ וְכָל אֲשֶׁר בִּלְבָבוֹ לִפְנֵי ה', וְכִלְשׁוֹנוֹ 'כְּמִי שֶׁשּׁוֹפֵךְ כְּלִי מַיִם כֵּן שׁוֹפֵךְ כָּל צָרוֹתָיו שֶׁבְּקִרְבּוֹ הַחוּצָה אוֹמֵר בִּלְבָבוֹ אֲדַבְּרָה וְיִרְוַח לִי'.

וְכָךְ כָּתַב הַחֲזוֹ"א (קֹבֶץ אִגְּרוֹת ח"א סי' ב) הַתְּפִלָּה הִיא מַטָּה עֹז בְּיַד כָּל אָדָם וּבְכָל שָׁיְשִׁים הָאָדָם מִבְטָחוֹ בּוֹ יִת' כֵּן יַעֲלֶה וְכֵן יַצְלִיחַ. וּבְמָקוֹם אַחֵר (ח"ב סִימָן ב) כָּתַב, וּמַה נִּפְלָא הַדָּבָר כִּי בִּיכֹלֶת הָאָדָם לְהָשִׂיחַ דְּאָגוֹתָיו לִפְנֵי אֲדוֹן עוֹלָם יִת' כַּאֲשֶׁר הוּא מֵשִׂיחַ לְרֵעֵהוּ וְהַמָּקוֹם ב"ה מְכַוְּנֵהוּ יֶלֶד שַׁעֲשׁוּעִים. עוֹד כָּתַב (ח"א סי' כ"ג) עֲבוֹדָה נֶאֱצָלָה בִּתְפִלָּה לְצַיֵּר 'כְּמוֹ חַי' אֵיךְ שֶׁהקב"ה שׁוֹמֵעַ אֶת שִׂיחַ שִׂפְתוֹתֵינוּ וּמַאֲזִין הֶגְיוֹן הַלֵּב.

וְהֵן הֵן הַדְּבָרִים אֲשֶׁר כָּתַב ה'חֵפֶץ חַיִּים' זי"ע (לִקּוּטֵי אֲמָרִים פֶּרֶק י) שֶׁתְּפִלָּה בְּאֹפֶן שֶׁ'מְדַבֵּר' אֶל הקב"ה בִּשְׁעַת הַצָּרֵךְ הִיא עִקַּר הַתְּפִלָּה, כִּי בְּכָל הַתְּפִלּוֹת כְּבָר הֻרְגַּלְנוּ בָּהֶם וְחָסֵר בְּכַוָּנַת הַלֵּב, וּכְשֶׁאָדָם מְשׂוֹחֵחַ עִם קוֹנוֹ הֲרֵי נוֹבַעַת 'שִׂיחָתוֹ' מֵעוּמְקָא דְּלִיבָּא.

כֹּה אָמַר הגה"צ רַבִּי מֹשֶׁה מִידְנֶר זצ"ל, כְּשִׁבְעָה שְׁבוּעוֹת קֹדֶם פְּטִירָתוֹ, לִידִידוֹ וְרֵעוֹ - אִישׁ בְּרִיתוֹ הרה"ח ר' הֶערְשֶׁל מִקְרִינְקִי הי"ד, אִם יֵאָרַע לְךָ אֵיזֶה דָּבָר אֲשֶׁר תִּצְטָפֶּה בּוֹ לִישׁוּעָה, אֱמֹר נָא ב' פְּרָקֵי תְּהִלִּים, וּלְאַחַר מִכֵּן תִּפָּרֵט לְפָנָיו יִתְבָּ"ש אֶת מִשְׁאֲלוֹת לִבְּךָ בְּפֶה מָלֵא לְלֹא שׁוּם גְּמָגוּמִים וּרְמָזִים..., וְאוֹסִיף לְבַקֶּשְׁךָ, שֶׁתַּזְכִּיר אָז גַּם אֶת שְׁמִי 'מֹשֶׁה בֶּן רָחֵל', וְיִהְיֶה לְטוֹבָה בַּעֲדְךָ וְגַם בַּעֲדִי (מִסּוֹד שִׂיחַ חֲסִידִים עַמּוּד 242).

מַעֲשֶׂה נוֹרָא הוֹד סִפֵּר הַגָּאוֹן רַבִּי יַעֲקֹב קַמִינְצְקִי זצ"ל, לִפְנֵי כְּמֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה גָּרָה נַעֲרָה יְתוֹמָה בַּעֲיָרָה מִיר הַשּׁוֹכֶנֶת לְיַד הַגְּבוּל שֶׁבֵּין פּוֹלִין וְלִיטָא. כְּשֶׁבָּגְרָה הַנַּעֲרָה וְהִגִּיעָה לְגִיל הַשִּׁדּוּכִים נִתְקָלָה בִּקְשָׁיִים רַבִּים בִּמְצִיאַת הַשִּׁדּוּךְ, כְּשֶׁאֵין לָהּ אָב שֶׁיִּדְאַג עֲבוּרָהּ, וְגַם לֹא הָיָה מִי שֶׁיִּתְחַיֵּב עֲבוּרָהּ 'נָדָן' רָאוּי לִשְׁמוֹ, מֵאַחַר שֶׁכָּל שְׁאִיפָתָהּ הָיְתָה לְהִנָּשֵׂא לְמִי שֶׁיְקַדֵּישׁ אֶת חַיָּיו לְלִמּוּד הַתּוֹרָה, וְלָשֵׂם כָּךְ הָיְתָה זְקוּקָה לְמָמוֹן וְדָמִים. וְאָכֵן, הַשָּׁנִים נָקְפוּ, כָּל חַבְרוֹתֶיהָ כְּבָר הֵקִימוּ בָּתִּים בְּיִשְׂרָאֵל, וְהִיא נִשְׁאֲרָה בּוֹדֵדָה וַעֲצוּבָה, וְעִם כָּל זֹאת לֹא וִתְּרָה עַל שְׁאִיפָתָהּ הַטְּהוֹרָה לְהִנָּשֵׂא לְבֶן תּוֹרָה.

כְּ'הִשְׁתַּדְּלוּת' עֲבָדָה בְּאַחַת הַסִּפְרִיּוֹת וְאֶת מַשְׂכֹּרְתָּהּ שָׁמְרָה לְצָרֵךְ 'נְדוּנְיָתָהּ', אָמְנָם מַשְׂכֹּרְתָּהּ הַזְּעוּמָה לֹא עָשְׂתָה רֹשֶׁם גָּדוֹל... בְּאַחַד הַיָּמִים בִּהְיוֹתָהּ בַּסִּפְרִיָּה הִרְהֲרָה בְּרֹעַ מַצָּבָהּ, וְנִסְתָּה לַחְשֹׁב מַה עוֹד נִתָּן לַעֲשׂוֹת, מַה יֵּשׁ בְּיָדָהּ לַעֲשׂוֹת בִּכְדֵי לְהַשִּׂיג סְכוּם נִכְבָּד וְתוּכַל לְהַבְטִיחַ 'נָדָן' לְחָתָן ת"ח, וְהִגִּיעָה לְמַסְקָנָא אַחַת וַאֲמִתִּית - אֵין בְּיָדֵי לַעֲזֹר לְעַצְמִי בִּמְאוּמָה, רַק הקב"ה יוּכַל לַעֲזֹר לִי. וְהַגַּם שֶׁעַד הַיּוֹם הָיְתָה מַרְבֶּה בִּתְפִלּוֹת, אֲבָל תָּמִיד הָיָה זֶה מִתּוֹךְ מַחֲשָׁבָה בַּלֵּב, הֲרֵי אֲנִי עוֹשָׂה גַּם הִשְׁתַּדְּלוּת טוֹבָה עֲבוּר עִנְיָן זֶה, כָּעֵת שֶׁהִגִּיעָה לְמַסְקָנָא זוֹ שֶׁשּׁוּם הִשְׁתַּדְּלוּת אֵין בְּכֹחָהּ לְהוֹשִׁיעַ מִלְּבַד עֶזְרָתוֹ יִתְבָּרַךְ, הִתְפַּלְּלָה כִּדְבַר בֵּן אֶל אָבִיו - בְּפֶרֶט שֶׁהקב"ה הוּא אָבִיהָ - אֲבִי הַיְתוֹמִים.

לְאוֹר זֶה הֶחְלִיטָה הַנַּעֲרָה לִכְתֹּב מִכְתָּב לְאָבִיהָ שֶׁבַּשָּׁמַיִם - הַיָּחִיד שֶׁיָּכוֹל לַעֲזֹר לָהּ. וְאָכֵן, נָטְלָה פִּיסַת נְיָר וְקָלְמוֹס, וְהֵחֵלָּה לִכְתֹּב 'מִכְתָּב' לְפָנֵי אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם, בּוֹ סִפְּרָה אֶת כָּל מַצָּבָהּ, כָּל הַכְּאֵב, הַצַּעַר וְהַיִּסּוּרִים הָעוֹבְרִים עָלֶיהָ דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ, גַּם תֹּאַרָהּ בַּכְּתוּבִים שֶׁרְצוֹנָהּ בְּחָתָן יָגֵעַ בַּתּוֹרָה, וּבַעַל מִדּוֹת טוֹבוֹת, אֶת תַּמְצִית דַּם לִבָּהּ הִכְנִיסָה בִּכְתִיבַת מַצָּבָהּ הָאֻמְלָל, כִּי מַה תַּעֲשֶׂה שֶׁאֵין לָהּ אָב, וְאֵין לָהּ מָמוֹן, וְכִי בַּעֲבוּר זֶה לֹא תָּקִים בַּיִת שֶׁל תּוֹרָה. וּלְבַסּוֹף כָּתְבָה - אַתָּה ה' כָּל יָכוֹל, אַתָּה מְפַרְנֵס עֲנִיִּים וּמַגְבִּיהַּ שְׁפָלִים, אֵין כָּל מַחְסוֹר לְפָנֶיךָ לֹא בְּכֶסֶף וְלֹא בְּבַחוּרִים, בְּוַדַּאי יֵשׁ בְּכֹחֲךָ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא לְעָזְרֵנִי, הִנְנִי סוֹמֶכֶת עָלֶיךָ בְּכָל עֵת, בְּתֹךְ הַמְּסוּרָה שֶׁיֵּינָא מְרִירָם.

הַנַּעֲרָה הִכְנִיסָה אֶת הַמִּכְתָּב לְתוֹךְ מַעֲטָפָה, וּמִבַּחוּץ כָּתְבָה לִכְבוֹד אָבִי שֶׁבַּשָּׁמַיִם. לְאַחַמ"כ שָׂמָה פְּעָמֶיהָ לְעֵבֶר הַשָּׂדֶה מִחוּץ לָעִיָּרָה מִיר, שָׁם עָמְדָה וְהֶחֱזִיקָה אֶת הַמִּכְתָּב בִּרְפְיוֹן לְכִוּוּן הָאֲוִיר שֶׁמֵּעָלֶיהָ, וּבָרַגַע שֶׁהִרְגִּישָׁה בְּרוּחַ חֲזָקָה, פָּתְחָה אֶת יָדָהּ וְהִבִּיטָה בֵּיצַד מִכְתָּבָהּ נִשָּׂא בָּרוּחַ... אַחַר כָּךְ שָׁבָה מִיָּד לְבֵיתָהּ, בֶּאֱמוּנָה תְּמִימָה כִּי הַמִּכְתָּב יַגִּיעַ לִיעָדוֹ, וְהקב"ה יְסַדֵּר אֶת כָּל הָעִנְיָנִים.

אַחַר כַּמָּה יָמִים אֲחָדִים יָצָא אֶחָד מִתַּלְמִידֵי יְשִׁיבַת מִיר מֵה'אֲרִיוֹת שֶׁבַּחֲבוּרָה' לָשׁוּחַ בַּשָּׂדֶה (לְהִתְעַמֵּק בַּסּוּגְיָא שֶׁעָסַק בָּהּ). לְפֶתַע, צָדָה עֵינָיו מַעֲטָפָה סְגוּרָה הַמֻּנַּחַת בֵּין הַשִּׂיחִים, הַתַּלְמִיד הִגְבִּיהַּ אֶת הַמִּכְתָּב כְּדֵי לְקַיֵּם מִצְוַת הַשָּׁבַת אֲבֵדָה, וּמַה מְּאֹד גָּבְרָה פְּלִיאָתוֹ כְּשֶׁרָאָה שֶׁהַמִּכְתָּב מְיֻעָד לְ'אָבִי שֶׁבַּשָּׁמַיִם'. הוּא פָּתַח אֶת הַמִּכְתָּב וְקָרָא מִתּוֹךְ הִתְפַּעֲלוּת אֶת כָּל הַנִּכְתָּב בָּהּ בִּפְרוֹטְרוֹט, כַּמָּה וְכַמָּה פְּעָמִים קָרָא אֶת הַמִּכְתָּב וְהִתְרַגֵּשׁ מֵהַכְּאֵב

וְהָאֲמִתִּיוּת שֶׁל כּוֹתֶבֶת הַמִּכְתָּב - שֶׁהֲרֵי אֵינֶנָּה מְחֻיֶּבֶת לְאֵיזֶה 'מַצָּב' מְסֻבִּיבָהּ, אֶלָּא בִּפְנִימִיּוּת לִבָּהּ הִיא רוֹצָה בְּבָחוּר ת"ח וְיִרְא שָׁמַיִם. כְּשֶׁחָזַר לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, נִכְנַס אֶל רֹאשׁ הַיְשִׁיבָה הג"ר אֱלִיָּהוּ בָּרוּךְ קַמַאי זצ"ל - לְיָמִים רַבָּהּ שֶׁל מִיר, וְהִתְיַעֵץ עִמּוֹ אוֹדוֹת 'שִׁדּוּךְ' זֶה שֶׁהֻצַּע לוֹ מִשָּׁמַיָּא. סוֹף דָּבָר אַחַר בֵּרוּר דְּבָרִים נֶגְמַר הַדָּבָר בְּכִי טוֹב, הוּא נָשָׂא לְאִשָּׁה אֶת כּוֹתֶבֶת הַמִּכְתָּב, אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה מְבֻגֶּרֶת מִמֶּנּוּ בְּשֵׁשׁ שָׁנִים. וְאָכֵן, כְּפִי שֶׁיִּחֲלָה הַנַּעֲרָה, הִתְעַלָּה בַּעְלָהּ הַצַּדִּיק, הֲלֹא הוּא רַבִּי יִצְחָק יְחִיאֵל דָּוִידוֹוִיטְץ זצ"ל אֲשֶׁר הִגִּיעַ לְמַעֲלוֹת רָמוֹת בַּתּוֹרָה וּבְיִרְאָה וּלְיָמִים נַעֲשָׂה לְמַשְׁגִּיחַ שֶׁל יְשִׁיבַת מִינְסְק, וְהָיָה לְרַבָּם שֶׁל מַנְהִיגֵי הַדּוֹר בְּאַמֶרִיקָה (הגר"י קַמֵינֶעצְקִי, הגר"י רוֹזֶנְרַמֶן וְהַגְּר"א קַלְמַנְוִיטְץ) זֶכֶר צַדִּיקִים לִבְרָכָה.

לְלַמְּדֵנוּ, שֶׁאֵין יֵאוּשׁ כְּלָל, לֹא יַחְשֹׁב הָאָדָם אֲנִי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת שִׁדּוּךְ טוֹב וְכוּ', רְאֵה אֶת הַמַּצָּב הַנּוֹרָא בּוֹ אֲנִי שָׁרוּי... הִנֵּה הִיא הִגִּיעָה לְהַכָּרָה שֶׁמִּבַּלְעָדֶיךָ אֵין אֱלוֹקִים דִּבְּרָה (כְּתֻבָּה) אֵלָיו וְהִצְלִיחָה לְמַעְלָה לְמַעְלָה, כָּךְ כָּל אִישׁ, אִם יַשְׂכִּיל לָדַעַת שֶׁרַק הקב"ה, הוּא וְאֵין בִּלְתּוֹ יָכוֹל לְהוֹשִׁיעוֹ, וְיִתְפַּלֵּל לְפָנָיו מִתּוֹךְ הַכָּרָה כָּזֹאת, אָכֵן יִפְעַל בִּתְפִלָּתוֹ לְטוֹב לוֹ בְּלִי שִׁעוּר וּגְבוּל, לְמַעְלָה מִגְּבוּלוֹת הַטֶּבַע וּגְבוּלוֹת בְּנֵי אֱנוֹשׁ.

וְהִנֵּה הַ'מִּדְרָשׁ' מְסַיֵּם שָׁם עוֹד שֶׁכָּךְ אָמַר אֱלִיעֶזֶר אֶל הקב"ה עָשֹׂה חֶסֶד עִם אֲדוֹנִי אַבְרָהָם, 'הִתְחַלְתָּ גְּמוֹר', וּפֵרוּשׁ הַדְּבָרִים הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּפֵרוּשׁ 'מַתְנוֹת כְּהֻנָּה', שֶׁהַלּוֹא תְּפִלַּת אֱלִיעֶזֶר הָיְתָה לְאַחַר שֶׁכְּבָר קִפְּצָה לוֹ הַדֶּרֶךְ, וּבִקֵּשׁ מֵהקב"ה אַתָּה הִתְחַלְתָּ לַעֲשׂוֹת נִסִּים עֲבוּר אַבְרָהָם א"כ גְּמוֹר וְהַמְשֵׁךְ עַד שֶׁיִּגָּמֵר הַדָּבָר כִּי טוֹב. וְלָמַד מִכָּאן הרה"ק רַבִּי וָואלְף מִסְּטְרִיקוֹב זי"ע (זֶר זָהָב), שֶׁאֲפִלּוּ אִם מַרְאִים לָאָדָם נִסִּים וְנִפְלָאוֹת אַל יָרְפֶּה מִן הַתְּפִלָּה, מִתּוֹךְ מַחֲשַׁבְתּוֹ כִּי לֹא לְחִנָּם נַעֲשָׂה נֵס זֶה, וּבְוַדַּאי יוֹסִיף הקב"ה לְהֵיטִיב עִמּוֹ, אֶלָּא יַמְשִׁיךְ לְהִתְפַּלֵּל בְּחָזְקָה עַד שֶׁיִּפְעַל אֶת הַיְשׁוּעָה הַנִּצְרֶכֶת לוֹ [דְּגְמָא לַדָּבָר, כַּאֲשֶׁר מִתְפַּלְּלִים עַל חוֹלֶה הַשּׁוֹכֵב עַל עֶרֶשׂ דָּוֶי, וְהָרוֹפְאִים כְּבָר פּוֹכְרִים אֶת יְדֵיהֶם מִתּוֹךְ יֵאוּשׁ רח"ל, וְהִנֵּה בְּפֶתַע פִּתְאוֹם יֵשׁ הַטָּבָה נִכֶּרֶת בְּמַצָּבוֹ, וְאַף הָרוֹפְאִים מוֹדִים כִּי אָצְבַּע אֱלוֹקִים הִיא - אַל יֶהֱא לִבּוֹ סָמוּךְ וּבָטוּחַ כִּי בְּוַדַּאי יוֹסִיף הַחוֹלֶה לְהַבְרִיא, אֶלָּא יַמְשִׁיךְ לִשְׁפֹּךְ שִׂיחַ לִפְנֵי אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם עַדֵּי יִשְׁלַח לוֹ רְפוּאָה שְׁלֵמָה מִן הַשָּׁמַיִם].

בֶּאֱמֶת אָמְרוּ, שֶׁגַּם הַ'שֶּׁפַע' שֶׁכְּבָר נִקְצַב עַל הָאָדָם שֶׁיָּבוֹא עָלָיו - אַף הוּא לֹא יָבוֹא מִבְּלִי תְּפִלָּה. וְרֶמֶז נָאֶה נָתְנוּ 'בַּעֲלֵי הָרֶמֶז', כִּי הִנֵּה אִיתָא בַּגְּמ' (בְּרָכוֹת כו:) 'אֵין עֲמִידָה אֶלָּא תְּפִלָּה שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים קו, ל) 'וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל', אֵין שִׂיחָה אֶלָּא תְּפִלָּה שֶׁנֶּאֱמַר (שָׁם קב, א) 'תְּפִלָּה לְעָנִי כִּי יַעֲטֹף וְלִפְנֵי ה' יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ', אֵין פְּגִיעָה אֶלָּא תְּפִלָּה שֶׁנֶּאֱמַר (יִרְמְיָה ז, טז) 'וְאַתָּה אַל תִּתְפַּלֵּל בְּעַד הָעָם... וְאַל תִּפְגַּע בִּי', וְרֹאשׁ הַתֵּבוֹת שֶׁל שִׂיחָה פְּגִיעָה עֲמִידָה הוּא שֶׁפַּע, לְלַמֵּד שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְקַבֵּל אֶת הַ'שֶּׁפַע' זוּלָתִי תְּפִלָּה.

כֹּה סִפֵּר הַגָּה"צ רַבִּי יְחֶזְקֵאל לֶוִינְשְׁטֵיין זַצ"ל בִּרְצוֹתוֹ לְבָאֵר מַהוּתָהּ שֶׁל תְּפִלָּה, פַּעַם רָאִיתִי אַבְרֵכִים 'לוֹמְדִים' בְּשָׁעָה שֶׁהֵם עוֹסְקִים בְּסוּגְיוֹת הַחֲמוּרוֹת שֶׁבַּשַּׁ"ס, וְאֶחָד מֵהֶם נִתְגַּלֵּע לְיַשֵּׁב אֶת קֻשְׁיַת הַגָּאוֹן רַבִּי עֲקִיבָא אֵיגֶר זי"ע, וְאַחַר שָׁעוֹת אֲרֻכּוֹת הֵאִיר ה' עֵינָיו בְּתֵרוּץ נִפְלָא, מַמָּשׁ פְּלָאֵי פְּלָאוֹת 'כַּפְתּוֹר וָפֶרַח', וְהָיוּ הַדְּבָרִים מְאִירִים וּשְׂמֵחִים כִּנְתִינָתָם בְּסִינַי, עַד שֶׁהָיָה הַתֵּרוּץ שָׁוֶה בְּעֵינֵיהֶם מִילְיוֹן דוֹלָר, וַיְהִי כִּי כֵּן מֵהֵר אֶחָד הָאַבְרֵכִים וַיֵּרֶד לַמַּכֹּלֶת לְשַׁלֵּם בָּזֶה אֶת חוֹבוֹ הַגָּדוֹל וְעוֹד לְקַבֵּל מֵהַמּוֹכֵר אֶת הָעוֹדֵף, וְכֵן עָשָׂה, בַּעַל הַמַּכֹּלֶת הִבִּיט עָלָיו כְּמִי שֶׁנִּטְרְפָה דַּעְתּוֹ, בְּאָמְרוֹ, אָכֵן תֵּרוּץ זֶה שָׁוֶה מִילְיוֹן דוֹלָר, אֲבָל כָּאן בַּמַּכֹּלֶת מְשַׁלְּמִים בְּכֶסֶף מַמָּשׁ... כַּיּוֹ"ב בְּאֵר הַגְּר"י, אַף שֶׁבְּוַדַּאי גְּדוֹלָה מַעֲלַת הַ'תּוֹרָה' מֵעַל הַכֹּל וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ (פֵּאָה פ"א מ"א) 'וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם', אֲבָל אִי אֶפְשָׁר לְשַׁלֵּם עִי"ז עַל הַשֶּׁפַע אֲשֶׁר אָנוּ רוֹצִים לְקַבֵּל מִן הַשָּׁמַיִם, אֶלָּא הַתַּשְׁלוּם רַק בִּתְפִלָּה וְרַק כָּךְ אֶפְשָׁר לְהַמְשִׁיךְ שֶׁפַע רַב בְּכָל הָעוֹלָמוֹת...

וּכְבָר אָמְרוּ לְהַמְשִׁיל אֶת הַדָּבָר לְנָהוּג בְּ'עוֹלָם הַזֶּה', שֶׁאַף הֶעָשִׁיר הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר אֲשֶׁר לוֹ רִיבִּי רִבָּבוֹת דוֹלָר בְּבַנְק, אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא מִשָּׁם אַף לֹא פְּרוּטָה אַחַת כִּי אִם עַל יְדֵי צ'יק וְכַדּוֹ', כָּךְ נַמִּי בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל יֵשׁ בִּבְיָכוֹל בַּנְק שֶׁל כָּל מִינֵי בְּרָכָה

וְשָׁפַע, אַךְ לְהוֹצִיא מִשָּׁם שֶׁפַע בְּרָכָה לְהַאי עָלְמָא - אִי אֶפְשָׁר כִּי אִם עַל יְדֵי צ'ִיק וְהוּא 'הַתְּפִלָּה'.

וְכֵן מְרֻמָּז בְּפָרָשָׁתֵנוּ (כד סו) 'וַיְסַפֵּר הָעֶבֶד לְיִצְחָק אֵת כָּל הַדְּבָרִים', וּפֵרֵשׁ רַשׁ"י 'גִּלָּה לוֹ נִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לוֹ, שֶׁקִּפְצָה לוֹ הָאָרֶץ וְשֶׁנִּזְדַּמְּנָה לוֹ רִבְקָה בְּתְפִלָּתוֹ'. וּבְאֵר הרה"ק הַ'חֶתָם סוֹפֵר' זי"ע (עה"ת ד"ה וְעַל דֶּרֶךְ) דְּלִכְאוֹרָה צ"ב מַדּוּעַ לֹא קָפְצָה לוֹ הָאָרֶץ בַּחֲזָרָתוֹ לְבֵית אַבְרָהָם. אֶלָּא בְּאוּרוֹ, מֵאַחַר שֶׁלֹּא רָצָה הַבּוֹרֵא לְגַלּוֹת אֶת רִבְקָה לְיִצְחָק עַד שֶׁיִּתְפַּלֵּל עַל זִוּוּגוֹ, עַל כֵּן נִתְאַחֲרוּ בַּדֶּרֶךְ וְלֹא קָפְצָה לוֹ הָאָרֶץ, כְּדֵי שֶׁיִּתְפַּלֵּל. וְאָכֵן כָּךְ הָיָה לְבַסּוֹף, וְיִהְיֶה אַךְ 'יָצָא יִצְחָק לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה', אָז מִיָּד בִּגְמַר תְּפִלָּתוֹ כַּאֲשֶׁר נָשָׂא עֵינָיו אַחַר תְּפִלָּתוֹ 'וַיַּרְא וְהִנֵּה גְּמַלִּים בָּאִים', כָּל זֶה נִכְלָל בַּסִּפּוּר שֶׁסִּפֵּר לוֹ הָעֶבֶד', סִפֵּר לוֹ שֶׁקָּפְצָה לוֹ הָאָרֶץ, וְאַל תַּקְשֶׁה, א"כ, ק"ו שֶׁהָיְתָה צְרִיכָה לִקְפֹּץ לָנוּ בַּחֲזָרָתֵנוּ, כִּי 'נִזְדַּמְּנָה רִבְקָה (רַק) בִּתְפִלָּתוֹ' (שֶׁל יִצְחָק), עַל כֵּן הַמְּתִין הַבּוֹרֵא עַל הַתְּפִלָּה. וְהִנֵּה זֶה בָּרוּר וּפָשׁוּט שֶׁרִבְקָה הָיְתָה הַ'זִּוּוּג' הַמְיֻעָד לְיִצְחָק, וְאַעַפְ"כ נִתְעַכֵּב הַדָּבָר עַד שֶׁ'יָּצָא יִצְחָק לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה', הֲרֵי לְךָ שֶׁגַּם הַשִּׁדּוּךְ הַמְיֻעָד לָאָדָם לֹא יָבוֹא לִידֵי גְּמַר רַק ע"י הַתְּפִלָּה.

וְכֵן מָצִינוּ אֵצֶל אַבְרָהָם אָבִינוּ, שֶׁאַף לְאַחַר שֶׁכְּבָר הֻבְטַח מִפִּי הקב"ה בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ 'אֲבָל שָׂרָה אִשְׁתְּךָ יֹלֶדֶת לְךָ בֵּן' (לעיל יז, יט), וְגַם כְּבָר בָּא מַלְאָךְ לְהוֹדִיעוֹ אֶת הַזְּמַן הַמְיֻעָד לְהִוָּלְדַת בְּנוֹ, וּכְדִכְתִיב (שם יח, י) 'כָּעֵת חַיָּה וְהִנֵּה בֵן לְשָׂרָה אִשְׁתֶּךָ', אַעַפְ"כ לֹא זָכָה לְלֵדָתוֹ שֶׁל יִצְחָק כִּי אִם בְּ'כֹחַ הַתְּפִלָּה', כְּשֶׁעָמַד בִּתְפִלָּה עַל אֲבִימֶלֶךְ, וּכְדְאִיתָא ע"ז בַּגמ' (ב"ק צב.) 'כָּל הַמְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל חֲבֵרוֹ וְהוּא צָרִיךְ לְאוֹתוֹ דָּבָר הוּא נַעֲנֶה תְּחִלָּה'.

סֵפֶר מַעֲשֶׂה נִפְלָא שֶׁהָיָה לְאַחֲרוֹנָה, בְּלֵיל פּוּרִים קָטָן תשפ"ד נָסְעוּ קְבוּצַת אַבְרֵכִים מֵאַשְׁדּוֹד לְהִתְפַּלֵּל בְּקֶבֶר רָחֵל עֵבוּר אֶחָד מֵהַחֲבוּרָה, אַבְרֵךְ יָקָר שֶׁבְּעֶרְכִּין, הָרַב ר' חֲנַנְיָה גְּרוֹס זי"ל, אֲשֶׁר חָלָה בַּמַּחֲלָה הַיְדוּעָה רח"ל, וְהִנֵּה ר' חֲנַנְיָה זי"ל שָׁבַק חַיִּים לְכָל חַי בְּעֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב, אָכֵן בְּשָׁבוּעַ שֶׁעָבַר בְּיוֹם ג' שֶׁנִּכְפַּל בּוֹ כִּי טוֹב, יוֹמָא דְהִילּוּלָא קַדִּישָׁא שֶׁל רָחֵל אִמֵּנוּ, הִגִּיעָה בְּשׂוֹרָה טוֹבָה בְּכְפָלַיִם, כִּי לִשְׁנַיִם מֵהַמִּתְפַּלְּלִים נוֹלַד בָּנִים בּוֹ בַּיּוֹם, וּשְׁנֵיהֶם לְאַחַר כַּמָּה וְכַמָּה שָׁנוֹת צִפִּיָּה וְיִחוּל לָכֶךְ (אֶחָד, אַחֲרֵי אַרְבַּע שָׁנִים מֵהַחֲתֻנָּתוֹ, וְאִלּוּ רֵעֵהוּ לְאַחַר שֶׁבַע שָׁנוֹת 'הַפְסָקָה' מֵהַיֶּלֶד הָרִאשׁוֹן)... לְלַמְּדֵנוּ, כִּי אֵין תְּפִלָּה חוֹזֶרֶת רֵיקָם, הִנֵּה נָסְעוּ לְהִתְפַּלֵּל לִרְפוּאָה וְלֹא נַעֲנוּ, אֲכֵן הַתְּפִלָּה פָּעֲלָה לְטוֹבָה לְהוֹשִׁיעַ אֶת הַמִּתְפַּלְּלִים עַצְמָם...

וְהוֹכִיחַ הרה"ק רַבִּי צָדוֹק הַכֹּהֵן מִלּוּבְלִין זי"ע (צִדְקַת הַצַּדִּיק אות סו) שֶׁאַף שֶׁנִּגְזַר עַל הָאָדָם אֵין הַשָּׂפָע מַגִּיעַ לוֹ רַק עַל יְדֵי תְּפִלָּה, בְּתַרְתֵּי. **א.** מֵאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא, שֶׁהַשִּׁי"ת הִבְטִיחוֹ (מְלָכִים א' יח א) 'וַיְהִי יָמִים רַבִּים וּדְבַר ה' אֶל אֵלִיָּהוּ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית לֵאמֹר לֵךְ הֵרָאֵה אֶל אַחְאָב וְאֶתְּנָה מָטָר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה', וְאַעַפְ"כ הֻצְרַךְ לְהִתְפַּלֵּל עַל כָּךְ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱ' (בְּפָסוּק מב) וְאֵלִיָּהוּ עָלָה אֶל רֹאשׁ הַכַּרְמֶל וַיִּגְהַר אַרְצָה וַיָּשֶׂם פָּנָיו בֵּין בִּרְכָּיו, וּבְרַשׁ"י, לְהִתְפַּלֵּל עַל הַגְּשָׁמִים. **ב.** מִמַּעֲשִׂים בְּכָל יוֹם שֶׁאַף שֶׁבְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה כְּבָר נִגְזַר עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד הַשֶּׁפַע לְכָל הַשָּׁנָה, עֲדַיִן אָנוּ שׁוֹפְכִים לְפָנָיו שִׂיחַ בְּכָל יוֹם עַל הַשֶּׁפַע כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ אֵלֵינוּ.

וּכְנֶגֶד אוֹתָהּ טַעֲנָה מְצוּיָה אֲשֶׁר מְקוֹרָהּ מֵעֲצַת הַיֵּצֶר - מָה אֲנִי וּמָה חַיַּי שֶׁאֶזְכֶּה שֶׁתִּתְקַבֵּל תְּפִלָּתִי... נָבִיא מַה שֶׁסִּפֵּר הגה"צ רַבִּי מֵאִיר וַוַיְיסְמַאנְדֶּל שליט"א אב"ד נַיְיטְרָא מַאנְסִי, בִּימֵי בַּחֲרוּתוֹ כְּשֶׁלָּמַד בַּיְשִׁיבָה בִּלִיקְוָואד, בְּאֶחָד מִימֵי הָרַחֲמִים וְהַסְּלִיחוֹת הֵחֵל לוֹמַר 'סְלִיחוֹת', וּכְבָר אָמַר 'אַשְׁרֵי' וְעוֹד ג' פְּסוּקִים מִ'לְךָ ה' הַצְּדָקָה', אָז נִגַּשׁ אֵלָיו אֶחָד מֵחֲבֵרָיו, וְשָׁאַל אוֹתוֹ הַאִם יִרְצֶה לָבוֹא עִמָּהֶם לַאֲמִירַת 'סְלִיחוֹת' אֵצֶל הרה"ק מֵרִיבְנִיץ זי"ע (כְּשֶׁעוֹד הָיָה מִתְגּוֹרֵר בְּבָארָא פָּארְק בְּרְחוֹב הַשִּׁשָּׁה עָשָׂר), וְעָנָה בְּהֶגֶן, סָגַר אֶת הַסְּלִיחוֹת וְהִצְטָרֵף לְאַחַר זְמַן בְּצֵאתָם לַדֶּרֶךְ, כִּי מִדַּרְכּוֹ שֶׁל הרה"ק הָיָה לוֹמַר אֶת הַסְּלִיחוֹת בְּשָׁעָה מְאֻחֶרֶת יוֹתֵר.

הָרִיבְנִיצֶעֶר יָצָא מֵחַדְרוֹ, וְשָׁאַל אֶת כָּל מִשְׁתַּתְּפֵי הַ'מִּנְיָן', הַאִם אֶחָד מִכֻּם כְּבָר אָמַר הַיּוֹם סְלִיחוֹת (כִּי הִקְפִּיד לֶאֱמֹר בְּמִנְיָן שֶׁל עֲשָׂרָה שֶׁעֲדַיִן לֹא אָמְרוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם סְלִיחוֹת), וְעָנוּ בְּלָאו, שׁוּב שָׁאַל וְשׁוּב עָנוּ בְּלָאו. הָרִיבְנִיצֶעֶר נִגַּשׁ אֶל עַמּוּד הַתְּפִלָּה פָּתַח הַסְּלִיחוֹת, וְלֹא הִתְחִיל, אֶלָּא שׁוּב פָּנָה וְשָׁאַל, הַאִם אֶחָד מִכֻּם כְּבָר אָמַר הַיּוֹם סְלִיחוֹת, וְשׁוּב עָנוּ בְּלָאו, אָז נִגַּשׁ הָרִיבְנִיצֶעֶר אֶל רַבִּי מֵאִיר, וּשְׁאָלוֹ, הַאִם הִנְּךָ בְּטוּחַ שֶׁעֲדַיִן לֹא אָמְרָתָּ סְלִיחוֹת הַיּוֹם, עָנָה ר"מ, בֶּאֱמֶת, כְּבָר הִתְחַלְתִּי לֶאֱמֹר סְלִיחוֹת, אֶלָּא

שֶׁלְּאַחַר ג' פְּסוּקִים הִפְסַקְתִּי בִּרְצוֹתִי לְהִצְטָרֵף לַחֲבֵרַי שֶׁבָּאוּ הֵנָּה, עָנָה לוֹ הָרִיבְנִיצֶ'ר, נו, א"כ, כְּבָר אֲמַרְתֶּם סְלִיחוֹת.

הֲרֵי לְךָ, עִקַּר הַסְּלִיחוֹת הוּא אֲמִירַת י"ג מִדּוֹת, סְלַח לָנוּ, וְהַפְּסוּקִים הַלָּלוּ אֵינָם אֶלָּא 'הַקְדָּמָה' וּבְעֵינֵינוּ נִרְאֶה כְּמִי שֶׁלֹּא אָמַר עֲדַיִן כְּלוּם מֵעִקַּר הַסְּלִיחוֹת, וְאַעַפִּ"כ הֲרֵי אֵצֶל הָרַבִּי - מֵאַחַר שֶׁכְּבָר פָּתַח פִּיו לֵאמַר לְךָ ה' הַצַּדָּקָה, רָאָה אוֹתוֹ כְּמִי שֶׁכְּבָר אָמַר סְלִיחוֹת, הֶאָרַת פָּנָיו עָנְתָה בּוֹ שֶׁכְּבָר שֶׁאָמַר סְלִיחוֹת. וּמֵעַתָּה יִלְמַד כָּל אֶחָד ק"ו לְעַצְמוֹ, אִם הָרַבִּי רָאָה זֹאת עַל פָּנָיו בְּוַדַּאי שֶׁה' רוֹאֶה... זֹאת וְעוֹד, אִם ע"י 'פְּסוּקִים' שֶׁאֵינָם מֵעִקַּר הַסְּלִיחוֹת נִכָּר הֵיטֵב עַל פָּנָיו עַד שֶׁנִּרְאֶה כְּמִי שֶׁאָמַר 'סְלִיחוֹת', א"כ גַּם תְּפִלָּה שֶׁאֵינָהּ מֵעִקַּר הַתְּפִלָּה... כְּגוֹן, תְּפִלָּה שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה... אוֹ כְּשֶׁחוֹשֵׁב שֶׁאֵינוֹ רָאוּי שֶׁתִּתְקַבֵּל תְּפִלָּתוֹ מֻחֲמַת מַעֲשָׂיו, בֶּאֱמֶת אֵין תְּפִלָּה שֶׁאֵינָהּ נִרְאֵית וְאֵינָהּ נִשְׁמַעַת בַּמְּרוֹמִים...

יוֹשֵׁב וּמְזַוֵּג זִוּוּגִים - גֹּדֶל מַעֲלַת הַמִּצְוָה לְהִתְעַסֵּק בְּשִׁדּוּכִים

וְדָבָר בְּעִתּוֹ מַה טּוֹב, בְּעָסְקֵנוּ בְּפָרָשַׁת עֵסֶק 'מְצִיאַת' הַזִּוּוּג לְיִצְחָק אָבִינוּ, בָּהּ נִזְכַּר בַּתּוֹרָה הק' הַ'שִּׁדְכָן' הָרִאשׁוֹן הֲלֹא הוּא אֱלִיעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם, לְהַרְחִיב מְעַט בְּמִצְוָה יְקָרָה זוֹ לְהִתְעַסֵּק בְּשִׁדּוּכִים וְ'לְהַצִּיעַ' הַצָּעוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ. וּכְבָר כָּתַב בְּתַרְגּוּם יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל (דְּבָרִים לד, ו) בזה"ל, בְּרִיךְ שְׁמֵיהּ דְּמָארֵי עָלְמָא דְּאַלִּיף לָן אָרְחָתֵיהּ תַּקְנִי, אַלִּיף יָתָן לְמִלְבַּשׁ עַרְטָלָאִין מִן דְּאַלְבִּישׁ אָדָם וְחַוָּה, אַלִּיף יָתָן לְמִזּוֹנָא חַתְנִין וְכַלָּן מִן דְּזַוִּיג הַוָּה לְוָת אָדָם עכ"ל [וּבְתַרְגּוּם ללה"ק, בָּרוּךְ שְׁמוֹ שֶׁל אֲדוֹן הָעוֹלָם שֶׁלִּמֵּד אוֹתָנוּ דְּרָכִים מְתֻקָּנוֹת, לִמֵּד אוֹתָנוּ לְהַלְבִּישׁ עֲרוּמִים מַמָּה שֶׁהִלְבִּישׁ אֶת אָדָם וְחַוָּה, לִמֵּד אוֹתָנוּ לְזַוֵּג חֲתָנִים וְכַלּוֹת מִמָּה שֶׁזִּוֵּג אֶת חַוָּה].

גַּם אִיתָא בַּגמ' (בְּרָכוֹת סא.) לִלְמֹד מַמָּה שֶׁנֶּאֱמַר (לְעֵיל ב, כב) 'וַיְבִיאֶהָ אֶל הָאָדָם' - אָמַר ר' יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר, מְלַמֵּד שֶׁנַּעֲשָׂה הקב"ה שׁוּשְׁבִין לְאָדָם הָרִאשׁוֹן, מִכָּאן לָמְדָה תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ שֶׁיַּחֲזֹר גָּדוֹל עִם קָטָן בְּשׁוּשְׁבִינוּת וְאַל יֵרַע לוֹ', וּפֵרֵשׁ רַשִּׁ"י, שׁוּשְׁבִין - מְשִׁתַּדֵּל בְּחֻפָּתוֹ וּבְזִוּוּגוֹ.

וְאָכֵן יָדוּעַ עַל רַבִּים מִגְּדוֹלֵי הַדּוֹרוֹת שֶׁהִתְעַסְּקוּ בְּמִצְוָה רַבָּתִי זוֹ בְּרֹב חֲבִיבוּת, וְנִצְיֵן רַק לְמַה שֶׁכָּתַב בְּ'מִנְהָגֵי מַהֲרִי"ל' (הל' חֲנֻכָּה אות א) עַל מַהֲרִ"י סְגַ"ל 'וּמֵחַיִּית הָרַב לְגוּפוֹ הָרֹב הָיָה שִׂכַּר שַׁדְּכָנוּת, שֶׁהָיָה כּוֹתֵב וְשׁוֹלֵחַ מִכְתָּב יָדוֹ בְּכָל הַמְּדִינָה לְזַוֵּג וְכוּ'.

וְיָדוּעַ עַל הרה"ק הַ'חֲתַם סוֹפֵר' זי"ע שֶׁהִשְׁתַּדֵּל בְּיוֹתֵר לְשַׁדֵּךְ יָתוֹם וִיתוֹמָה בְּעֶרֶב יוֹם כִּפּוּר בְּאָמְרוֹ שֶׁהוּא נִצָּרֵךְ לִזְכוּת זוֹ לִקְרַאת יוֹם הַקָּדוֹשׁ.

וְכַמָּה וְכַמָּה מִצְוֹת אִיכָּא בַּדָּבָר. **א.** יֵשׁ שֶׁכָּתְבוּ (שֻׁלְחָן הָעוֹזֵר סי' ג סק"א, וְכֵן בְּשׁו"ת הַרַבָּ"ז ח"א סי' סא) שֶׁהַ'שַּׁדְכָן' מְקַיֵּם מִצְוַת 'וּלְדָבְקָה בוֹ' וְכֵן מִצְוַת 'וְהָלַכְתָּ בִּדְרָכָיו' יג, שֶׁהַכַּוָּנָה בָּהֶם הִיא כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ חַז"ל הִדָּבֵק בְּמִדּוֹתָיו שֶׁל הקב"ה, וְכֵן לְלֶכֶת בִּדְרָכָיו, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ 'מָה הוּא רַחוּם אַף אַתָּה הֱוֵי רַחוּם', וְעַל דֶּרֶךְ זֶה מַמָּשׁ, מָה הקב"ה מְזַוֵּג זִוּוּגִים [וּכְדִבְרֵי הַמִּדְרָשׁ הַנּוֹדָעִים (בב"ר סח ד) שֶׁאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חַלַפְתָּא שֶׁמִּבְּרִיאַת הָעוֹלָם וְעַד עַתָּה הקב"ה יוֹשֵׁב וּמְזַוֵּג זִוּוּגִים] אַף אַתָּה מְזַוֵּג זִוּוּגִים.

גַּם 'סְגֻלּוֹת' יְקָרוֹת יֵשׁ בְּמִצְוָה רַבָּתִי זוֹ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הַגָּאוֹן הַגָּדוֹל רַבִּי מֹשֶׁה שְׁטֶרְנְבּוּךְ שליט"א בְּסִפְרוֹ 'בֵּאוּרִים וְהַנְהָגוֹת' (בְּפָרָשָׁתָן), שָׁמַעְתִּי מֵהרה"ק מְהַ"ר אַהֲרֹן מִבֶּעלְזָא זי"ע שֶׁהַהִתְעַסְּקוּת בְּשִׁדּוּכִים לַאֲחֵרִים זֶהוּ סְגֻלָּה לִזְכוֹת לְבָנִים הֲגוּנִים.

גַּם 'סְגֻלּוֹת' יֵשׁ בָּהּ כְּדֵי לִמְצֹא שִׁדּוּךְ עֲבוּרוֹ (וְעַיֵּן יוצ"ח), וּכְמוֹ שֶׁהוֹכִיחַ בֶּן הגה"ח רַבִּי נָתָן לוֹבַּרְט זַצ"ל (שְׁאֵרִית נָתָן) מֵהַכָּתוּב בְּ'פָּרָשַׁת הַשִּׁדּוּכִים' שֶׁבַּתּוֹרָה (כד, סב) 'וְיִצְחָק בָּא מִבּוֹא בְּאֵר לַחַי רֹאִי', וּפֵרֵשׁ רַשִּׁ"י 'שֶׁהָלַךְ לְהָבִיא הָגָר לְאַבְרָהָם אָבִיו שֶׁיִּשָּׂאֶהָ' (וּמְקוֹרוֹ מִדִּבְרֵי חַז"ל בב"ר ס יד), מַה כְּתִיב לְאַחֲרָיו 'וְהִנֵּה גְּמַלִּים בָּאִים' - שֶׁמִּיָּד הִגִּיעָה רִבְקָה, וְ'נַעֲנָה' עוֹד לִפְנֵי אַבְרָהָם... וְהֵינוּ טַעֲמָא, עַפ"י מַאֲמַר חַז"ל (ב"ק צב.) 'כָּל הַמְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל חֲבֵרוֹ וְהוּא צָרִיךְ לְאוֹתוֹ דָּבָר הוּא נַעֲנֶה תְּחִלָּה', וְאֵין הַדְּבָרִים אֲמוּרִים דַּוְקָא לְעִנְיַן 'תְּפִלָּה', אֶלָּא כָּל הַמִּשְׁתַּדֵּל בְּטוֹבָתוֹ שֶׁל הַשֵּׁנִי, וְהוּא צָרִיךְ לְאוֹתוֹ דָּבָר, גַּם בָּזֶה 'הוּא נַעֲנֶה תְּחִלָּה'.

וּמוּבָא בְּ'מַעֲשֶׂה אִישׁ (ח"ב עמ' רג) אוֹדוֹת הגה"ק הַ'חָזוֹן אִישׁ' זי"ע, 'אָמַר לְהַג"ר שְׁלֹמֹה הֶרְשְׁלֶר זצ"ל בְּהָלְכָם לְהִתְעַסֵּק יַחַד בְּאֵיזֶה עִנְיָן שֶׁל שִׁדּוּךְ, הָבָה וְנִתְעַסֵּק בְּדָבָר שֶׁהקב"ה מִתְעַסֵּק בּוֹ...

כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר מַמָּשׁ מוּבָא עוֹד (ח"ז עמ' קכה) שֶׁסִּפֵּר הַגָּאוֹן רַבִּי אֶלְעָזָר טוּרְצִ'ין זַצַ"ל, שֶׁפַּעַם שְׁלָחוֹ הַחָזוֹן אִישׁ לְהִתְעַסֵּק בְּאֵיזֶה הַצָּעַת שִׁדּוּךְ וְאָמַר לֵךְ תֵּא נַעֲבִיד עוּבְדָּא דְקוּב"ה (הֵבָה נַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂי הקב"ה), שֶׁאָמְרוּ חַז"ל הקב"ה יוֹשֵׁב וּמְזַוֵּג זִוּוּגִים.

ב. כְּתִיב (יְשַׁעְיָה מה, יח) 'לֹא תֹהוּ בְרָאָהּ לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ', וּמַהוּת מִצְוָה זוֹ הִיא לִגְרֹם לְהַרְבּוֹת יִשּׁוּב הָעוֹלָם, וא"כ גַּם הַמִּתְעַסֵּק בְּשִׁדּוּכִים הֲרֵי הוּא גּוֹרֵם לְרִבּוּי הָעוֹלָם, וְאַף הוּא מְקַיֵּם מִצְוָה זוֹ (הֶעָרוֹת מֵהַגְּרי"ש אֶלְיָשִׁיב לְגִטִּין מא.) וּכְבָר נוֹדַע מַה שֶּׁכָּתַב הַמַּהַרְשָׁ"א (שַׁבָּת לא.) עַל מַה שֶּׁאָמְרוּ בַּגְּמ' שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁמַּכְנִיסִים אָדָם לְדִין שׁוֹאֲלִים אוֹתוֹ 'עָסַקְתָּ בְּפְרִיָה וּרְבִיָה', שֶׁבִּכְלַל 'שְׁאֵלָה' זוֹ אִם עָסַק בְּנִשּׂוּאֵי יָתוֹם וְיִתּוֹמָה, וְהוֹסִיפוּ עַל דְּבָרָיו, שֶׁיָּתוֹם וְיִתּוֹמָה' לָאו דַּוְקָא, אֶלָּא כָּל 'הַצָּעָה' וְ'הַצָּעָה' הֲרֵי זֶה קִיּוּם מִצְוַת פְּרוּ וּרְבוּ.

הרה"ק הַ'לֵּב שִׂמְחָה' זי"ע הָיָה נוֹהֵג לְהַעֲנִיק מְמָמוֹנוֹ לְעוֹדֵד שַׁדְּכָנִים שֶׁיִּתְעַסְּקוּ בִּמְצִיאַת זִוּוּג לְבַחוּרִים מְבֻגָּרִים, וְהָיָה אוֹמֵר כִּי זֶה נִכְלָל בִּשְׁאֵלַת עָסַקְתָּ בְּפְרִיָה וּרְבִיָה (לִבָּם שֶׁל יִשְׂרָאֵל ח"א עמ' קנח).

ג. הִנֵּה כְּתִיב (דְּבָרִים טו ז-ח) 'כִּי יִהְיֶה בְךָ אֶבְיוֹן מֵאַחַד אַחֶיךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ וגו' הַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ דֵּי מַחְסוֹרוֹ אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ' וּפֵרֵשׁ"י, לוֹ זוֹ אִשָּׁה, וַהֲרֵי שֶׁחֵלֶק מִמִּצְוַת הַ'צְדָקָה' הִיא לַעֲסֹק בְּשִׁדּוּכִים וּלְהָבִיא לוֹ דֵּי מַחְסוֹרוֹ אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ.

ד. אָכֵן מִי זֹאת עוֹלָה עַל כֻּלָּנָה - גְּמִילוּת חֲסָדִים, כִּי זֶהוּ הַחֶסֶד הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר שֶׁנִּתַּן לַעֲשׂוֹת עִם הַזּוּלַת, וְדָבָר שְׁפָתַיִם אַךְ לְמוֹתָר עַד כַּמָּה מְצַפִּים אוֹתָם הָעוֹמְדִים בְּפֶרֶק הַשִּׁדּוּכִים וְכֵן הַהוֹרִים לְכָל 'הַצָּעָה', וַהֲרֵי זֶה כְּמַיִם קָרִים עַל נֶפֶשׁ עֲיֵפָה בְּפִשּׁוּטוֹ מַמָּשׁ.

בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה הָיָה הַגָּאוֹן רַבִּי שְׁלֹמֹה זַלְמָן אוֹיערְבָּאךְ זַצַ"ל מְעוֹרֵר אֶת הַשַּׁדְּכָנִים לְהִשְׁתַּדֵּל בְּשִׁדּוּכִים, כִּי זֶהוּ הַחֶסֶד הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר שֶׁנִּתַּן לַעֲשׂוֹת עִם הַזּוּלַת, וְאַף הוּא עַצְמוֹ 'הִשְׁקִיעַ' בְּעִנְיָן זֶה שָׁעוֹת עַל גַּבֵּי שָׁעוֹת (שַׁלְמֵי שִׂמְחָה עמ' ד).

פַּעַם נִכְנַס אִישׁ יְהוּדִי אֶל הַגְּרִי"ז וְשָׁפַךְ אֶת לִבּוֹ לְפָנָיו עַל שֶׁלֹּא זָכָה לְהַפְקֵד בְּבָנִים, וּבִקֵּשׁ עֵצָה 'וְסֶגֻלָּה', נֶעֱנָה לוֹ הַגְּרִי"ז, כְּבָר כָּתַב הַחָפֵץ חַיִּים זי"ע שֶׁעֲשִׂיַּת צְדָקָה וָחֶסֶד עִם הַזּוּלַת הֲרֵי זוֹ סְגֻלָּה גְּדוֹלָה לְהוֹשִׁיעַ בְּזַשְׁ"ק. חָזַר הָאִישׁ וְשָׁאַל בְּאֵיזֶה מַעֲשֶׂה חֶסֶד לְהִתְעַסֵּק, וּבְתְחִלָּה יָעַץ לוֹ הַגְּרִי"ז שֶׁיִּפְרֹס חֲסוּתוֹ עַל יֶלֶד יָתוֹם וְיִשַּׁלֵּם כָּל הוֹצָאוֹתָיו הָרוּחָנִיִּים וְהַגַּשְׁמִיִּים, אֲכָל הַלָּה לֹא הָיָה בַּעַל אֶמְצָעִים וְלֹא הָיָה בִּיכָלְתּוֹ לַעֲמֹד בְּתַשְׁלוּמִים אֵלּוּ, עַל כֵּן יָעַץ לוֹ הַגְּרִי"ז לְהִתְעַסֵּק בְּשִׁדּוּכִים שֶׁל מְבֻגָּרִים וְלַעֲזֹר לָהֶם לְהָקִים בַּיִת נֶאֱמָן בְּיִשְׂרָאֵל, כִּי זֶהוּ הַחֶסֶד הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר. סָבַר הַלָּה וְקִבֵּל, וְאָכֵן לֹא חָלַף זְמַן הַרְבֵּה וְנוֹלַד לוֹ בֵּן זָכָר בְּמַזָּ"ט.

וְהִנֵּה רַבִּים 'פּוֹטְרִים' עַצְמָם מִמִּצְוָה גְּדוֹלָה זוֹ בְּאָמְרָם שֶׁאֵינָם 'בַּר הָכִי'... אֵינָם 'מֻצְלָחִים' וְאֵינָם יוֹדְעִים לְנַהֵל אֶת הַשִּׁדּוּךְ, גַּם אֵינָם יוֹדְעִים לְהַצִּיעַ הַצָּעָה הֲגוּנָה וְהוֹלֶמֶת, וּמִי יוֹדֵעַ אוּלַי יָבוֹאוּ לִידֵי פְּגִיעָה בַּהוֹרִים וּבַמְּדֻבָּרִים כַּאֲשֶׁר יַצִּיעוּ הַצָּעָה שֶׁאֵינָהּ לְפִי כְּבוֹדָם וכו'... אֱמֶת, בֶּאֱמֶת עֲדַיִן יֵשׁ בְּיָדָם לָגֶשֶׁת אֶל 'שַׁדְּכָן' מְנֻסֶּה וּלְהַצִּיעַ לוֹ שֶׁהוּא יִפְנֶה אֶל הַהוֹרִים, וּבְכָלָל יֵשׁ 'לְפַקְפֵּק' בְּעֶצֶם הַטַּעֲנָה, כִּי אַלְפֵי וְרִבְבוֹת בָּתִּים מִיִּשְׂרָאֵל נִבְנוּ עַל יְדֵי מִי שֶׁאֵינָם 'שַׁדְּכָנִים' קְבוּעִים... וְאִם יַעֲמִידוּ לְנֶגֶד עֵינֵי רוּחָם אֶת צַעַר הַהוֹרִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם בְּבֵיתָם 'שֵׁירָה' שֶׁל בָּנִים וּבָנוֹת הַ'יּוֹשְׁבִים' בַּבַּיִת וּכְאֵבָם עוֹלֶה עַד לַשָּׁמַיִם - בְּוַדַּאי 'יָרוּצוּ' לְהַצִּיעַ בִּכְדֵי 'לִגְאֹל' אוֹתָם מִמְּצוּקָתָם הַגְּדוֹלָה וְהַנּוֹרָאָה שֶׁהִיא קָשָׁה יוֹתֵר מִקְּרִיעַת יָם סוּף...

לְאִידָךְ גִּיסָא, וַדַּאי שֶׁאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאֵין כָּל טַעַם לָרוּץ לְהַצִּיעַ 'מִן הַגֹּרֶן וּמִן הַיֶּקֶב', מִבְּלִי מַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה הַאִם אָכֵן יֵשׁ כָּאן בִּכְלָל כְּדֵי הַצָּעָה... כִּי לִפְעָמִים יֵשׁ בְּעֶצֶם הַהַצָּעָה פְּגִיעָה וְהַשְׁפָּלָה עֲצוּמָה, וְדַ"ל. עַל כֵּן כָּל עֲרוּם יַעֲשֶׂה בְּדַעַת, וּבְכָל סָפֵק שֶׁיֵּשׁ לוֹ יִשְׁאַל בַּעֲצַת שַׁדְּכָן מְנֻסֶּה.

וִיהִי רָצוֹן שֶׁנִּזְכֶּה לָלֶכֶת בְּדַרְכֵי אֲבוֹתֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים בְּחֶסֶד בְּתוֹרָה בִּתְפִלָּה עַל הַכְּלָל וְעַל הַפְּרָט אָנוּ וְזַרְעֵנוּ בְּתוֹךְ כְּלַל יִשְׂרָאֵל, וְנִזְכֶּה לַגְּאֻלָּה הַשְּׁלֵמָה בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן.

סִימָן רעט - טִלְטוּל הַגֵּר בְּשַׁבָּת ב

לְטַלְטֵל בְּגָדִים אַף שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לִלְבְּשָׁם עַתָּה

א. יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמֻּתָּר לְטַלְטֵל בְּגָדִים אַף שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לִלְבְּשָׁם עַתָּה, וְשֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל, שֶׁדַּיָּנִם כְּדִין פֵּרוֹת שֶׁאֵינָן בִּכְלַל גִּזְרַת מֻקְצֶה. וְיֵשׁ חוֹלְקִים. וּבֶגֶד שֶׁלָּבוּשׁ בּוֹ, כְּגוֹן טַלִּית, נִרְאֶה דְּמֻתָּר שֶׁנָּהֲגוּ לְמַשְׁמֵשׁ בַּצִּיצִיּוֹת בְּכָל עֵת, אֵין בָּזֶה אִסּוּר טִלְטוּל מֻקְצֶה, אַחַר שֶׁהַבֶּגֶד עָלָיו וּבָזֶה יֵשׁ לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ בִּכְלַל גִּזְרַת מֻקְצֶה, וּמֻתָּר לְטַלְטְלוֹ שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל (יִלְקוּט יוֹסֵף א ד עַמּוּד רלב).

וּבַהֲעָרָה (שָׁם) כָּתַב הִנֵּה בְּיִלְקוּט יוֹסֵף שַׁבָּת כֶּרֶךְ ב' (עַמּוּד תסג) כָּתַבְנוּ לְהָקֵל לְטַלְטֵל בֶּגֶד שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל. וְהֵן עַתָּה הֶעִירוּנִי דְּלִכְאוֹרָה מַאי שְׁנָא מִכְּלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֶתֵּר שֶׁלְּדַעַת מָרָן הַשֻּׁלְחָן עָרוּךְ (סִי' שח ס"ד) אֵין לְטַלְטְלָם שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל, וְהֵיאַךְ הִתַּרְנוּ לְטַלְטֵל בְּגָדִים גַּם שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל.

אוּלָם מָה שֶׁכָּתַבְנוּ לְהָקֵל בָּזֶה, הִסְתַּמַּכְנוּ עַל דִּבְרֵי הָאַחֲרוֹנִים שֶׁכָּתְבוּ כֵּן, וְהֵם, הַגָּאוֹן רַבִּי אֱלִיָּהוּ יִשְׂרָאֵל בְּכִסֵּא אֵלִיָּהוּ (סִי' שח סק"א), פְּקֻדַּת אֶלְעָזָר, בִּנְיַן שָׁלוֹם, סֵפֶר קְצוֹת הַשֻּׁלְחָן, שֵׁבֶט הַקְּהָתִי, חוּט הַשָּׁנִי, אַבְנֵי יָשְׁפֶה, הַגְּרִי"שׁ אֶלְישִׁיב, וְעוֹד. וְאַף שֶׁיֵּשׁ פּוֹסְקִים שֶׁחָלְקוּ עַל זֶה, הָא מְבֹאָר בְּבֵית יוֹסֵף בְּסִימָן רנט, שֶׁכָּל סָפֵק בְּהִלְכוֹת מֻקְצֶה אָזְלִינַן לְקֻלָּא. [וְהֵן אֱמֶת שֶׁכַּמָּה מֵהַפּוֹסְקִים הַנַּ"ל אָזְלִי לִשְׁטִיתְהוּ בְּדַעַת הָרַמָּ"א דְּכוֹסוֹת וּמִזְלָגוֹת שְׁרֵי לְטַלְטְלָן שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל, אֲבָל לְדִידָן דְּנָקְטִינַן לֶאֱסֹר בָּהֶם שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל, ה"ה בִּבְגָדִים. מ"מ יֵשׁ שֶׁכָּתְבוּ כֵּן גַּם לְדַעַת מָרָן. וּרְאֵה לְהַלָּן].

וְע"ש בְּכִסֵּא אֵלִיָּהוּ דְּכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ וְאוֹכְלִין, וְהוּא הַדִּין מַלְבּוּשִׁים, מֻתָּר לְטַלְטְלָן אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל. וְשֶׁכֵּן נִרְאֶה מִדִּבְרֵי הָרַב שִׁלְטֵי גִּבּוֹרִים (בְּרֵישׁ פֶּרֶק כָּל הַכֵּלִים). ע"כ. וְהֶעְתִּיקוֹ בְּסֵפֶר פְּקֻדַּת אֶלְעָזָר (טוֹבוּ, סִי' שח סק"ד). ע"ש. אוּלָם הָרְאָיָה שֶׁהִזְכִּיר מִשִּׁלְטֵי גִּבּוֹרִים אֵינָהּ מוּבָנֶת, דְּמָה שֶׁהֵבִיא מֵהַתּוֹס', הֵרֵי בְּלַא"ה מָרָן פָּסַק שֶׁלֹּא כְּדִ' הַתּוֹס'.

וְטַעַם הַדָּבָר, שֶׁיֵּשׁ לְחַלֵּק בֵּין כְּלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֶתֵּר, לְבֵין בְּגָדִים, דְּהִנֵּה טַעַם אִסּוּר מֻקְצֶה הוּא מִשּׁוּם גְּזֵרַת הוֹצָאָה, אוֹ שֶׁלֹּא יָבֹא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה. וְעַיֵּן בְּבֵיצָה (לז.) טִלְטוּל לָאו צֹרֶךְ הוֹצָאָה הוּא, וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י, תְּחִלַּת הוֹצָאָה עַל יְדֵי טִלְטוּל הִיא, וְכָל מָה שֶׁגָּזְרוּ אֵינוֹ אֶלָּא מִשּׁוּם הוֹצָאָה, וְהָאי דְּלֹא גָּזְרוּ עַל טִלְטוּל כֵּלִים וְאוֹכָלִים, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לַעֲמֹד בָּהֶם, לְבַטֵּל עֹנֶג שַׁבָּת וְשִׂמְחַת יוֹם טוֹב. ע"ש. וְכ"כ עוֹד כַּמָּה רִאשׁוֹנִים. וּרְאֵה בַּיְּרֵאִים (סִימָן רעד) דְּעִקַּר הָאִסּוּר מִשּׁוּם הוֹצָאָה.

וְעַיֵּן בְּהַר"ן (שַׁבָּת קכג:) שֶׁכָּתַב, וּמִיהוּ אֲפִלּוּ נֹאמַר דְּכָלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֶתֵּר שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל אָסוּר לְטַלְטְלוֹ, הָנֵי מִלֵּי בִּכְלִים, אֲבָל בְּסִפְרֵי קֹדֶשׁ וְאוֹכְלִין, אֵין לָנוּ, לְפִי שֶׁכֵּלִים שֶׁנֶּאֶסְרוּ תְּחִלָּה אֵין לָנוּ בְּהֶתֵּרָן אֶלָּא מַה שֶׁפֵּרְשׁוּ חֲכָמִים, אֲבָל כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ וְאוֹכְלִין שֶׁלֹּא נֶאֶסְרוּ מֵעוֹלָם, כָּל הַמַּחְמִיר עֲלֵיהֶם לְהָבִיא רְאָיָה. ע"כ. הֵרֵי שֶׁסִּפְרֵי קֹדֶשׁ וְאוֹכְלִים לֹא הָיוּ בִּכְלַל הַגְּזֵרָה. וּלְעֵיל מִנַּהּ כָּתַב הַר"ן לְהַתִּיר קְעָרוֹת כּוֹסוֹת וּצְלוֹחִיּוֹת, שֶׁלֹּא הָיוּ בִּכְלַל הַגְּזֵרָה. וּלְדַעְתּוֹ מָה שֶׁלֹּא הָיָה בִּכְלַל הַגְּזֵרָה מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל. וּמִמֵּילָא מָה שֶׁכָּתַב לְגַבֵּי אוֹכְלִין וְסִפְרֵי הַקֹּדֶשׁ לָאו דַּוְקָא בְּאֵלּוּ, שֶׁהֲרֵי הִתִּיר בִּצְלוֹחִיּוֹת, וּלפ"ז הוּא הַדִּין בִּבְגָדִים דִּי"ל שֶׁלֹּא הָיוּ בִּכְלַל הַגְּזֵרָה, שֶׁעֲשׂוּיִים לְצֹרֶךְ הָאָדָם. וְדָמוּ לְסִפְרֵי קֹדֶשׁ, וְע"ש בַּהֶעָרוֹת ע"ד הַר"ן שֶׁכָּתַב, דְּצ"ע לָמָּה לֹא כָּתַב רַבֵּנוּ דְּגַם קְעָרוֹת וְכוֹסוֹת מֻתָּרִים שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל, כִּי לֹא הָיוּ בִּכְלַל הַגְּזֵרָה. ע"ש.

[וַאֲף דִּמְצִינוּ בְּכַמָּה דּוּכְתֵּי שֶׁקָּרְאוּ לְבֶגֶד כְּלִי, הַיְנוּ שֶׁיֵּשׁ לָהֶם שֵׁם כְּלִי לְעִנְיַן טֻמְאָה וְטָהֳרָה וְכַדּוֹ', אֲבָל לֹא מוּכַח דִּלְכָל מִילֵי יֵשׁ לְבֶגֶד דִּין כְּלִי. וְעַיֵּן בְּשׁוּ"ת שֵׁבֶט הַקְּהָתִי ח"א סִימָן קטו].

וְהַטַּעַם בָּזֶה, דְּאִסּוּר מֻקְצֶה שַׁיָּךְ בִּכְלִים שֶׁעֲשׂוּיִים לְהוֹצִיא אוֹתָם מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת, אוֹ לַעֲשׂוֹת בָּהֶם מְלָאכָה, אֲבָל בֶּגֶד הֲרֵי בְּדֶרֶךְ כְּלָל עָשׂוּי לָצֵאת עִמּוֹ כְּשֶׁהוּא מְלֻבָּשׁ, וְלֹא בְּדֶרֶךְ הוֹצָאָה, וְאִם כֵּן מִצַּד הַסְּבָרָא יֵשׁ מָקוֹם לוֹמַר דְּאֵינוֹ בִּכְלַל גְּזֵרַת מֻקְצֶה, וְהֵוִי כְּמוֹ סִפְרֵי קֹדֶשׁ וְאֻכָלִים דְּמֵעִיקָּרָא לֹא גָּזְרוּ עֲלֵיהֶם, וְאֵינָם בִּכְלַל מֻקְצֶה כְּלָל, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּשְׂאָר כְּלֵי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לִהְיוֹת הֵרֵי בִּתְחִלָּה הָיָה בִּכְלַל גְּזֵרַת מֻקְצֶה, דְּשַׁיָּךְ בּוֹ הַטְּעָמִים שֶׁל מֻקְצֶה, שֶׁלֹּא יָבוֹא לְטַלְטֵל הַחֵפֶץ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ שֶׁלֹּא יָבוֹא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה, אֶלָּא שֶׁאַחַר כָּךְ הֻתַּר, כַּמְבֹאָר בְּסוּגְיָא פֶּרֶק כָּל הַכֵּלִים. וּלְאַחַר שֶׁהֻתַּר נִשְׁאַר בּוֹ מְעַט מֵהַגְּזֵרָה וְאָמְרוּ שֶׁאֵין לְטַלְטְלוֹ שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל. נִמְצָא שֶׁגַּם לְדַעַת מָרָן שֶׁאָסַר לְטַלְטֵל כְּלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֻתַּר שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל, הֲנֵי מִילֵי בִּכְלִים שֶׁהָיוּ בִּכְלַל הַגְּזֵרָה וְהֻתְּרוּ, וְכֵיוָן שֶׁהָיוּ בִּכְלַל הַגְּזֵרָה לֹא הֻתַּר לְטַלְטְלָן שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל, משא"כ בְּגָדִים דְּהָווּ כְּמוֹ סִפְרֵי קֹדֶשׁ וְאֻכָלִין, מֵאַחַר וּמֵעִיקָּרָא לֹא הָיוּ בִּכְלַל הַגְּזֵרָה, מֻתָּר לְטַלְטְלָן שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל.

וְשָׁמָּא לְסִבָּרָא זוֹ יֵשׁ לְחַלֵּק בֵּין בֶּגֶד שֶׁעָלָיו דֶּרֶךְ מַלְבּוּשׁ, דְּזֶה אֵינוֹ בִּכְלַל גְּזֵרַת מֻקְצֶה, שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי הוֹצָאָה, לְבֵין בֶּגֶד שֶׁנִּמְצָא בָּאָרוֹן, שֶׁדִּינוֹ כִּשְׂאָר כְּלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֻתַּר.

וְעַיֵּן בַּגְּמָרָא שַׁבָּת (קכג:) שֶׁאָסְרוּ כָּל הַכֵּלִים בִּימֵי נְחֶמְיָה, וְהֵינוּ מִפְּנֵי שֶׁבְּיָמָיו הָיוּ מְזַלְזְלִים בְּאִסּוּר הוֹצָאָה מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְגָזְרוּ עַל הַכֵּלִים אִסּוּר מֻקְצֶה לְמִיגְדַּר מִילְתָא. וְכָתַב שָׁם הָרִיטְבָּ"א, פֵּרֵשׁ מוֹרִי ז"ל, דְּבוַדַּאי כֵּלִים שֶׁמְּשַׁמְּשִׁים לְעוֹלָם לְהֻתַּר, לְצֹרֶךְ אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וְכוּ', שֶׁאֵין מְשַׁמְּשִׁים לְעוֹלָם בְּאִסּוּר, כֻּלָּם הָיוּ מֻתָּרִים לְעוֹלָם, דְּלֹא סָגְיָא בְּלָאו הָכִי. וה"ק, כִּי מֵאוֹתָן כֵּלִים שֶׁרֹב תַּשְׁמִישָׁן לְהֻתַּר, וּפְעָמִים לְאִסּוּר, הֵם כְּמוֹ כְּלֵי מְלָאכָה, הִתִּירוּ בָּהֶם שְׁלֹשָׁה כֵּלִים אֵלּוּ בִּלְבַד. ע"ש.

וּלְפִי זֶה בֶּגֶד שֶׁאֵין מְשַׁמֵּשׁ לְעוֹלָם לְאִסּוּר, וְגַם הַדֶּרֶךְ לְהוֹצִיאוֹ כְּשֶׁהוּא מְלֻבָּשׁ עִמּוֹ, יֵשׁ לוֹמַר דְּמֵעִיקָּרָא לֹא הָיָה בִּכְלַל הַגְּזֵרָה.

אֶלָּא דְּיֵשׁ לוֹמַר דְּכָל זֶה לְשִׁיטַת הָרִיטְבָּ"א שֶׁחִלֵּק בֵּין שְׂאָר כְּלֵי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֻתַּר, לִכְלִים שֶׁהֵם לְצֹרֶךְ אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה כְּכוֹסוֹת וּצְלוֹחִיּוֹת. וּכְמוֹ שֶׁחִלֵּק בָּזֶה הַר"ן שָׁם, וְכֵן הוּא בְּשִׁלְטֵי גִּבּוֹרִים רֵישׁ פֶּרֶק כָּל הַכֵּלִים. וּלְדַעְתָּם בֶּגֶד הֲוֵי כְּכוֹסוֹת, אֲבָל לְדִידָן דְּנָקְטִינַן כְּדַעַת הָרַמְבָּ"ם וּמָרָן הַשֻּׁלְחָן עָרוּךְ שֶׁבְּכָל כְּלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֻתַּר אֵין לְטַלְטְלוֹ שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל, וְגַם כְּלֵי שְׁתִיָּה, יֵשׁ לוֹמַר דְּגַם בֶּגֶד יִהְיֶה דִּינוֹ כִּכְלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֻתַּר. וּסְבָרָא זוֹ י"ל גַּם לְהַר"ן הַנ"ל. וְעַיֵּן בְּמַאֲמָר מָרְדְּכַי (סִימָן שח סק"ה), דְּאַף שֶׁמִּתְחִלָּה לֹא גָּזְרוּ עֲלֵיהֶם, לְבַסּוֹף כְּשֶׁהֻתַּר הַכֹּל וְרַק שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ נִשְׁאַר אָסוּר, שׁוּב לֹא חִלְקוּ בֵּין הַכֵּלִים וְאָסְרוּ אֶת כֻּלָּם שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ. וְעַיֵּן לְהַגר"ז (סִימָן שח סי"ז) שֶׁכָּתַב, דְּנִחְמְיָה גָּזַר גַּם עֲלֵיהֶם, שֶׁלֹּא לְטַלְטְלָן אֶלָּא לְצֹרֶךְ תַּשְׁמִישָׁן הַמְיֻחָד, וּכְשֶׁהִתִּירוּ לֹא הִתִּירוּ שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל.

אַךְ מֵאִידָךְ יֵשׁ לוֹמַר, דְּמֵאַחַר וּמְבֹאָר בָּרֹאשׁוֹנִים הַנ"ל [רש"י, הַיִּרְאִים, הראב"ד פכ"ד מֵהִלְכוֹת שַׁבָּת הי"ג] דְּיִסּוֹד אִסּוּר מֻקְצֶה מִשּׁוּם לִתְּא דְּהוֹצָאָה, אִם כֵּן כָּל דִּין מֻקְצֶה שַׁיָּךְ בְּדָבָר הֶעָשׂוּי לְהוֹצָאָה, אֲבָל בֶּגֶד הֲרֵי יוֹצְאִים עִמּוֹ בְּרֹב פְּעָמִים לִרְשׁוּת הָרַבִּים בְּדֶרֶךְ מַלְבּוּשׁ, וְלֹא דֶּרֶךְ הוֹצָאָה, וּמֵעִיקָּרָא לֹא הָיָה מִכְּלַל גְּזֵרַת מֻקְצֶה.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, דִּלְכְאוֹרָה בֶּגֶד עָדִיף מִסְּתָם כְּלֵי סְעוּדָה, שֶׁהֲרֵי לוֹבְשָׁם בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה וּבְטֵילֵי לְגוּפוֹ. וְעַיֵּן בְּיַלְקוּט יוֹסֵף הַנז' שֶׁהֵבֵאנוּ מִשָּׁם שַׁלְמֵי יְהוּדָה שֶׁכָּתַב בְּשֵׁם בֵּית דָּוִד (דַּף קלג, וְאֵינוֹ תח"י) דְּמֻתָּר לְטַלְטֵל גַּם בְּגָדִים הָעוֹמְדִים לִכְבִיסָה, אֲפִלּוּ מֻנָּחִים בַּאֲרוֹן כְּבִיסָה, דִּרְאוּיִים לִלְבִישָׁה בִּשְׁעַת הַדְּחַק לִכְסוּי לְקַנַּח. ע"ש. [אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לְעַיֵּן שֶׁהֲרֵי גַּם מַזְלֵגוֹת רְאוּיִים לַאֲכִילָה אַחַר כָּךְ, וְעכ"ז אֵין לְטַלְטְלָן שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל. וְכַנִּרְאֶה כָּתַב כֵּן לִסְבָרַת הַמַּקִּילִין לְטַלְטֵל כְּלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֻתַּר גַּם שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל]. וְהָרַב קְצוֹת הַשֻּׁלְחָן (סִימָן קח הֶעָרָה ז), כָּתַב, סְפָרִים שֶׁמֻּתָּר לִקְרוֹת בָּהֶם מֻתָּר לְטַלְטְלָם אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל, וְהוּא הַדִּין לְמַלְבּוּשִׁים וְתַכְשִׁיטִין שֶׁמֻּתָּרִים בְּטִלְטוּל אַף שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ, כְּמוֹ סְפָרִים, וְכֵן עַמָּא דְּבָר. ע"ש. הִנֵּה שִׁדְּמָה דִּין מַלְבּוּשִׁים לִבְגָדִים, וְהֵינוּ דְּמֵעִיקָּרָא לֹא הָיוּ בִּכְלַל גְּזֵרַת מֻקְצֶה, וְלָכֵן מֻתָּר לְטַלְטְלָן שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל, וּמִטַּעַם זֶה לֹא חִלֵּק בָּזֶה בֵּין דַּעַת מָרָן לְדַעַת הָרַמָּ"א. וע"ש דְּנָקַט כְּדַעַת מָרָן, וְאפ"ה הִתִּיר בֶּגֶד בְּטִלְטוּל. וי"ל. [וע"ש בקצוה"ש בַּהֶעָרוֹת שֶׁבְּסוֹף הַסֵּפֶר שֶׁכָּתַב שֶׁיֵּשׁ רְאָיָה מסי'

שיא ס"ג. וְהֵינוּ דְּהָתָם מִבְּאָר שֶׁמָּתָר לְטַלְטֵל בְּגָדִים לְצֹרֶךְ הַמֵּת, וְלִכְאוֹרָה הֲרֵי הֲוֵי שֶׁל"צ כְּלָל. וּכְה"ק הַדַּעַת תּוֹרָה שָׁם ע"ד הש"ע. אֶלָּא מוּכָח דִּבְגָדִים שָׁרֵי כְּאֹכָלִין. אָמְנָם מֵהַמְגַ"א וְשׁוּעָה"ר מִבְּאָר דְּצֹרֶךְ הַמֵּת דְּמֵי לְחַמָּה לְצֵל. וּמ"מ לפ"ז צ"ל דְּכָרִים ל"ה בִּכְלַל בְּגָדִים, דִּמְבֹאָר בַּגמ' (קכד:) לְהֶדְיָא שֶׁאֲסוּרִין. ע"ש. וְהֵינוּ דְּגַם בָּזֶה יֵשׁ לָדוּן לְפִי תְּדִירוּת. וְעַי' בַּמְאִירִי (קכד: ד"ה בְּשַׁמַּל"ה). וְיִל"ע לפ"ז בְּמִינֵי אֹכָלִין שֶׁאֵינָן צְרִיכִים, אִם ג"כ נַחְמִיר בָּהֶם].

וְיֵשׁ שֶׁרָצוּ לְהָבִיא רְאָיָה מֵהגמ' (שַׁבָּת קכד:) רַב מָרִי בַּר רָחֵל הֲוָה לֵיהּ הַהִיא בֵּי סְדִיוּתָא בַּשְׁמָשָׁא, אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא, אָמַר לֵיהּ: מַהוּ לְטַלְטוּלֵינְהוּ, אָמַר לֵיהּ, שָׁרֵי. אִית לִי אַחֲרִינָא, חֲזוֹ לְאוֹרְחִין. אִית לִי נַמֵּי לְאוֹרְחִים. אָמַר לֵיהּ, גָּלִית אַדַּעְתָּךְ דִּכְרָבָה סְבִירָא לָךְ, לְכוּלֵי עָלְמָא שָׁרֵי, לְדִידָךְ אָסִיר. וְהֵינוּ בְּכָרִים שֶׁל לֶבֶד. וּמוּכָח שֶׁאֵין דִּינָן כְּאֹכָלִים, אֶלָּא גַּם כָּרִים הֲוֵי בִּכְלַל הַגְּזֵירָה. וְדו"ק. וּלְפִי זֶה הוּא הַדִּין בִּבְגָדִים. אַךְ יֵשׁ לְחַלֵּק בֵּין כָּרִים שֶׁאֵין אָדָם עָשׂוּי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם כָּל שָׁעָה, לִבְגָדִים.

וְיֵשׁ שֶׁהֵבִיאוּ רְאָיָה לְהֶתֵּר, דְּהִנֵּה בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ סִימָן שיא סָעִיף ג' מִבֹּאָר, דְּמֻתָּר לְטַלְטֵל הַמֵּת בְּשַׁבָּת אֲגַב הַבְּגָדִים שֶׁהַמֵּת הָיָה לָבוּשׁ בָּהֶם, וְכָתַב הַמָּגֵן אַבְרָהָם שָׁם, דְּהוּא הַדִּין לִכְלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֶתֵּר, שֶׁמֻּתָּר לְהַנִּיחוֹ עַל גַּבֵּי הַמֵּת. וּמְקוֹרוֹ מֵהַגְּמָרָא שַׁבָּת קמב: שֶׁהָיוּ מַנִּיחִין סַכִּין עַל הַמֵּת. וְכָתַב הַפְּרִי מְגַדִּים (א"א ס"ק טו) אֲבָל כְּלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְאִסּוּר אָסוּר, דְּאֵין זֶה לְצֹרֶךְ גּוּפָן וּמְקוֹמָן. וּכְלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֶתֵּר קָשֶׁה, דְּהָא שָׁלֹא לְצֹרֶךְ כְּלָל אָסוּר, אֶלָּא שֶׁיִּצְטָרֵךְ הַיּוֹם, וְאֵין שַׁיָּךְ כָּאן אֶלָּא אֹכָלִים וְתִינוֹק. ע"כ. וּמִדְּנָקַט חֲלוּקָה בֵּין בְּגָדִים לִכְלֵי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֶתֵּר, אַלְמָא שֶׁאֵין דִּין הַבְּגָדִים כִּשְׁאָר כְּלֵי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֶתֵּר, אֶלָּא דִּינָם כְּאֹכָלִים. וְכֵן הוֹכִיחַ בְּשׁוּ"ת אַבְנֵי יְשָׁפֵה חֵלֶק ב' (אֹרַח חַיִּים סִימָן כה). וְהֶעֱלָה שָׁם לְהָקֵל לְטַלְטֵל בְּגָדִים שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל. שֶׁהֲרֵי כֵּיוָן שֶׁהַסְּבָרָא שֶׁמֻּתָּר בְּאֹכָלִין וְכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ הוּא מִשּׁוּם דְּתַשְׁמִישָׁן תָּדִיר, וּכְמוֹ שֶׁבֹּאֵר הַמִּשְׁנָה בְּרוּרָה (סִימָן שח ס"ק כג) אִם כֵּן וַדַּאי שֶׁבְּגָדִים תְּדִירִין בְּתַשְׁמִישָׁן, וְשָׁרֵי אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל.

וְהֵן אֱמֶת שֶׁיֵּשׁ שֶׁכָּתְבוּ לְהַחְמִיר בָּזֶה לְדַעַת מָרָן הַשֻּׁלְחָן עָרוּךְ, וּלְדַעְתָּם דִּין בְּגָד כְּדִין כְּלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֶתֵּר, שֶׁאֵין הֶתֵּר לְטַלְטְלוֹ שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל.

וּבֶאֱמֶת שֶׁכֵּן מִבֹּאָר בְּדִבְרֵי הַמְּאִירִי (שַׁבָּת קכד: ד"ה כְּלִי) שֶׁכָּתַב, כְּלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֶתֵּר וְכוּ' וְאִם הוּא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ נִפְחָת בַּחַמָּה כָּל כָּךְ, אֵינוֹ מְטַלְטְלוֹ אֶלָּא לְאֵיזֶה צֹרֶךְ, וּמִכָּל מָקוֹם הָיוּ לוֹ בְּגָדִים [בַּחַמָּה, הוֹאִיל וּמַלַּאכְתָּן לְהֶתֵּר אַע"פ שֶׁאֵין נִפְחָתִים בַּחַמָּה, וְאֵין צְרִיכִים לוֹ עַכְשָׁיו], מֻתָּר לְטַלְטְלָם, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁיָּבֹא מִי שֶׁיֵּשֵׁב עֲלֵיהֶם וְנִמְצָא כָּאן קְצָת צֹרֶךְ. ע"כ. הֲרֵי שֶׁהִצְרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה קְצָת צֹרֶךְ בְּטַלְטוּל הַבֶּגֶד. וּמִבֹּאָר שֶׁאֵין דִּין הַבֶּגֶד כְּדִין סִפְרֵי קֹדֶשׁ וְאֲבָלִים. וְאֵין לוֹמַר דִּבְלָאוּ הָכִי הַמְּאִירִי מַתִּיר בְּכוֹסוֹת וּצְלוֹחִיּוֹת, שֶׁהֲרֵי סָתַם שָׁם בְּכָל כְּלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֶתֵּר דְּמֻתָּר לְטַלְטְלוֹ וְכוּ' וְלֹא חִלֵּק צְלוֹחִיּוֹת וְכוֹסוֹת לִשְׁאָר כֵּלִים שֶׁמְּלַאכְתָּן לְהֶתֵּר. אֶלָּא שֶׁלִּדְבְרֵי הַתּוֹס' שֶׁהִקְלוּ בְּכַפּוֹת וּמַזְלָגוֹת לְכָאוֹרָה הוּא הַדִּין גַּם כָּאן יִהְיֶה מֻתָּר. וְהַמְּאִירִי לְשִׁיטָתוֹ שֶׁכָּתַב בְּרֵישׁ פֶּרֶק כָּל הַכֵּלִים דִּקְעָרָה לֶאֱכֹל בָּהּ מֻתָּר לְטַלְטְלָהּ בִּשְׁבִיל עַצְמוֹ, וּמַשְׁמַע דִּלְטַלְטְלָהּ בְּחִנָּם אָסוּר. וּדְלֹא כְּהַתּוֹס'.

וְהַיּוֹצֵא מִזֶּה שֶׁלִּדַעַת הַתּוֹס' יֵשׁ מָקוֹם לְהָקֵל בְּטִלְטוּל בֶּגֶד שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁהִקְלוּ בִּקְעָרוֹת. אֶלָּא דְּאִם אָנוּ מְדַיְּקִים מִדִּבְרֵי מָרָן בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ לֶאֱסֹר לְטַלְטֵל מַזְלָגוֹת שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּיַלְקוּט יוֹסֵף שַׁבָּת כֶּרֶךְ ב', לְכָאוֹרָה הוּא הַדִּין בְּגָדִים. אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לוֹמַר דִּבְגָדִים עֲדִיפִי מִכְּלֵי סְעוּדָה, שֶׁהֲרֵי רָאוּי לְלוֹבְשָׁם בְּכָל עֵת וּבְטִילֵי לְגוּפוֹ.

וְכֵן יֵשׁ לָדוּן בְּמִשְׁקָפַיִם הַמְּשַׁמְּשִׁים גּוּפוֹ שֶׁל אָדָם, דִּלְכָאוֹרָה הֲוֵי כְּאוֹכָלִים וּמַשְׁקִים וְיֵשׁ לְהָקֵל בְּטִלְטוּלָם יוֹתֵר מִכְּלֵי סְעוּדָה. וְכֵן בִּשְׁאָר מְשַׁמְּשֵׁי הָאָדָם כְּמוֹ שִׁנַּיִם תּוֹתָבוֹת, עֲדָשׁוֹת נָגַע, וְכַדּוֹמֶה.

גַּם בְּסֵפֶר זִכְרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה (לְבַעַל הַחַיֵּי אָדָם, סִימָן נג דִּין א') כָּתַב, דְּאוֹכָלִים וְכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ מֻתָּר לְטַלְטֵל בְּכָל עִנְיָן, וּכְלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֶתֵּר וְכוּ', וְשֻׁלְחָן וּמִטָּה וּבְגָדִים, כָּל אֵלּוּ מֻתָּר לְטַלְטֵל מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וּמִבַּיִת לְבַיִת, אַע"פ שֶׁעַכְשָׁיו אֵינוֹ צָרִיךְ וְרַק יֵרָא שֶׁמָּא יִקָּרֶה לָהֶם אֵיזֶה נָזָק. ע"ש. וּמִשְׁמַע דְּאֵין הֶתֵּר לְטַלְטְלָן שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל. וְכֵן דִּקְדֵּק שָׁם בְּהֶעָרַת קְהִלַּת יוֹם טוֹב.

וְכֵן הָעֶלָה בְּשו"ת אָז נִדְבְּרוּ חֵלֶק ז' (סִימָן מה), וּדְקִדֵּק כֵּן מִלְּשׁוֹן הַגָּאוֹן הַחָזוֹן אִישׁ. [וְאֵינוֹ מֻכְרָח כֵּיעוּ"ש. וְדוֹ"ק]. וּמַה שֶּׁהִשִּׁיב שָׁם אַחַר הַמְּחִילָה אֵינָהּ מִמִּין הַתַּעֲנָה כְּלָל, דְּהַמָּגֵן אַבְרָהָם (סִימָן רנב ס"ק טו) אַיְירֵי בְּלוֹקֵחַ מִנְעָלִים בְּשַׁבָּת מֵהַגּוֹי לְצֹרֶךְ נְעִילָתָן בְּשַׁבָּת, וְלֹא אַיְירֵי בְּטִלְטוּל שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל, וְאֵין הַתְּשוּבָה מֵעִנְיַן הַשְּׁאֵלָה.

וְעכ"פ כְּבָר כָּתַבְנוּ סְבָרָא אַלִּימְתָּא, שֶׁאֵין הַבֶּגֶד בִּכְלַל גִּזְרַת מָקְצֶה, שֶׁהֲרֵי הַבֶּגֶד רָאוּי לִלּוֹבְשׁוֹ כָּל שָׁעָה, וְגַם אֵינוֹ עָשׂוּי לָצֵאת בּוֹ כְּמוֹ כֵּלִים, שֶׁיִּהְיֶה שַׁיָּךְ בּוֹ גִּזְרַת הוֹצָאָה, וְגַם מֵאַחַר וְהוּא לָבוּשׁ בַּבֶּגֶד הֲוֵי כִּטְפֵל לְגוּפוֹ, וְאֵינוֹ דֶּרֶךְ נְשִׂיאַת חֵפֶץ. וְגַם אֵין חֶשֶׁשׁ שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה בַּבֶּגֶד מְלָאכָה, אַחַר שֶׁאֵין רְגִילִים לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בַּבֶּגֶד, וְלֹא דָּמֵי לְטִלְטוּל כְּלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֻתֵּר, שֶׁפְּעָמִים עוֹשִׂים בּוֹ מְלָאכָה, וְלָכֵן גָּזְרוּ עָלָיו מִשּׁוּם מָקְצֶה, וְכֵיוָן שֶׁהָיָה בִּכְלַל הַגְּזֵרָה, אַף שֶׁהֻתַּר לְבַסּוֹף, נִשְׁאַר הָאִסּוּר לְטַלְטְלוֹ שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל. וְאַף שֶׁמִּדִּבְרֵי הַמְּאִירִי מְבֹאָר לְכְאוֹרָה לְהַחְמִיר בְּנ"ד, יֵשׁ לוֹמַר בְּדַעַת שְׁאָר הָרִאשׁוֹנִים הַנ"ל דְּכֵיוָן שֶׁהוּא מִשּׁוּם לְתָא דְּהוֹצָאָה אֵין אִסּוּר בַּבֶּגֶד.

שׁוּב הֶרְאוּנִי בְּסֵפֶר בִּנְיַן שָׁלוֹם (עַמּוּד ס') שֶׁכָּתַב, כֵּיוָן שֶׁלְּדַעַת רַשׁ"י וְהָרַאֲבַ"ד וְהַיְרֵאִים אִסּוּר מָקְצֶה הוּא מִשּׁוּם לְתָא דְּהוֹצָאָה, אִם כֵּן בִּבְגָדִים שֶׁהַדֶּרֶךְ לְטַלְטְלָם הוּא עַל פִּי רֹב דֶּרֶךְ לְבִישָׁה, שַׁפִּיר יֵשׁ לוֹמַר דְּלֹא הֲוֵי בִּכְלַל גִּזְרַת מָקְצֶה מֵעִיקָּרָא. ע"ש.

גַּם בְּסֵפֶר חוּט הַשָּׁנִי (חֵלֶק ג' עַמּוּד ק) כָּתַב לְהָקֵל לְטַלְטֵל בֶּגֶד שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל. וְכֵן הֵבִיאוּ בְּשֵׁמוֹ שֶׁל הַגְּרי"ש אֶלְיָשִׁיב, מִטַּעַם שֶׁאֵינוֹ בִּכְלַל כְּלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֻתֵּר [וְהֵינוּ דְּהַהֻתֵּר הוּא גַּם לְדַעַת מָרָן]. וְשָׁמַעְתִּי שֶׁבִּקְּבֵץ מִבֵּית לֵוִי (חֵלֶק ו' תִּשְׁרֵי תשנ"ה עַמּוּד מו) כָּתַב, שֶׁתַּכְשִׁיטִין הֲוֵי כְּאוֹכָלִין, שֶׁמֻּתָּר לְטַלְטְלָן שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל, שֶׁלֹּא הָיוּ בִּכְלַל הַגְּזֵרָה מֵעִיקָּרָא. [וְהוּא גַּם לְדַעַת מָרָן]. וְאַף עַל גַּב דְּבַגְמ' שַׁבָּת (מו:) מְבֹאָר דְּתַכְשִׁיטִין נִקְרָאִים כְּלִי, לָאו לְכָל מִילֵי הֲוֵי כְּלִי, וְעִנְיַן טְמִאָה וְטָהֳרָה לְחוּד, וְעִנְיַן טִלְטוּל לְחוּד, וְאַף דְּגָזְרוּ אִסּוּר טִלְטוּל שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל עַל כְּלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֻתֵּר, אֵין זֶה אֶלָּא בִּכְלִי שֶׁדַּרְכּוֹ לְטַלְטְלוֹ, אֲבָל בְּתַכְשִׁיט שֶׁהַדֶּרֶךְ לְעָנְדוֹ, אַף שֶׁנִּקְרָא שְׁמוֹ כְּלִי, אֵינוֹ בִּכְלַל הַגְּזֵרָה.

נִמְצָא שֶׁיֵּשׁ לָנוּ ד' סְבָרוֹת לְהָקֵל בַּבֶּגֶד:

א. אוֹ מִשּׁוּם שֶׁהַדֶּרֶךְ לָצֵאת עִם בֶּגֶד כְּשֶׁהוּא לָבוּשׁ עָמוֹ, וְאֵין בּוֹ חֶשֶׁשׁ הוֹצָאָה.

ב. אוֹ מִשּׁוּם שֶׁיֵּשׁ שְׁמוּשׁ תָּדִיר בַּבֶּגֶד, וְהֲוֵי כְּכוֹסוֹת וּצְלוֹחִיוֹת. [אַךְ זֶה אֵינוֹ לְדַעַת מָרָן, אֶלָּא חֲזִי לְאִצְטְרוֹפֵי].

ג. אוֹ מִשּׁוּם שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בַּבֶּגֶד, וְאֵין לָחוּשׁ שֶׁאֻם יַתִּירוּ לְטַלְטְלוֹ יַעֲשׂוּ בּוֹ מְלָאכָה.

ד. אוֹ מִשּׁוּם דְּהַבֶּגֶד בָּטֵל לְגַבֵּי גּוּפוֹ, וְלָכֵן לֹא הֲוֵי בִּכְלַל הַגְּזֵרָה, וְדִינוֹ כְּאוֹכָלִים וְסִפְרֵי קֹדֶשׁ.

וּמֵאַחַר שֶׁאֵין הַדָּבָר מֻחְלָט בְּדַעַת מָרָן הַשֻּׁלְחָן עָרוּךְ, וְיִתָּכֵן דִּבְגָדִים עֲדִיפֵי מִשְׁאָר כְּלֵי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֻתֵּר, וְדָמוּ לְאוֹכָלִים וְסִפְרֵי קֹדֶשׁ, הַדְּרִינָן לְכָלָּא דְּסִפֵּק מָקְצֶה כה"ג מֻתָּר, וְכַמ"ש הָרַשְׁבָּ"א בְּתְשׁוּבָה (ח"ג סִימָן רסח), דְּבַגְמ' (בֵּיצָה כו:) אִיבַּעְיָא לָן אִם יֵשׁ מָקְצֶה לַחֲצִי שַׁבָּת וְלֹא אִיפְּשִׁיטָא, וּמָקְצֶה דְּרַבָּנָן, וּסְפֵיקָא לְקוּלָּא. וְהוּבָא בְּבֵ"י (סִימָן רעט). וְלָכֵן הָעִקָּר לְדִינָא דְּשָׁרֵי לְטַלְטֵל בֶּגֶד אַף שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ, וּכְמוֹ שֶׁפָּסְקוּ בְּבַבְלִי הַשֻּׁלְחָן, וּבְאַבְנִי יְשְׁפֶה, וּבְשֶׁמִּירַת שַׁבָּת כְּהִלְכָתָהּ הַנ"ל.

וּמַה שֶּׁכָּתַבְנוּ לְהוֹכִיחַ מֵהַמְּאִירִי הִנֵּה דְּבָרָיו תְּלוּיִים בְּמַחֲלֹקֶת הַתּוֹס' וּשְׁאָר הָרִאשׁוֹנִים, וַחֲזִי לְצֻרַף סְבָרַת הַחוֹלְקִים לְהָקֵל בְּנ"ד. וְדוֹ"ק. וְגַם מִדִּבְרֵי הָר"ן הַנ"ל יֵשׁ לְדַיֵּק שֶׁלֹּא כְּדִ' הַמְּאִירִי. וּבִפְרָט בְּעֵת שֶׁלּוֹבְשׁוֹ, וּכְמוֹ בְּמַה שֶׁרְגִילִים לְהִתְעַסֵּק בִּידֵיהֶם עִם הַצִּיצִיּוֹת, שֶׁאֵין צָרִיךְ לְמָנְעָם מִכָּךְ מִשּׁוּם טִלְטוּל הַצִּיצִיּוֹת שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ, דִּבְעֵת שֶׁלּוֹבֵשׁ הַטַּלִּית קִיל טְפֵי, דִּבְטֵל לְגוּפוֹ.

וְאַחַר כָּתְבִי כָּל זֶה הִגִּיעַ לְיָדִי מַה שֶּׁכָּתַב מָרָן זיע"א בְּד"ז, וז"ל שָׁם: מַלְבּוּשִׁים, נִרְאֶה שֶׁדִּינָם כִּכְלִים שֶׁמְּלַאכְתָּם לְהֻתֵּר, וְשֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל אֵין לְטַלְטְלָם. אָמְנָם רָאִיתִי לְהָרַב כִּסֵּא אֱלִיָּהוּ (ר"ס שח) שֶׁכָּתַב לְדַמּוֹת מַלְבּוּשִׁים לִכְתֻבֵי הַקֹּדֶשׁ וְאוֹכָלִים שֶׁמֻּתָּר לְטַלְטְלָן שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ. וְכ"כ הָרַב קְצוֹת הַשֻּׁלְחָן (סי' קח בדה"ש אות ז), שֶׁבְּגָדִים וְתַכְשִׁיטִים דִּינָם כִּכְתֻבֵי הַקּוֹדֶשׁ וְאוֹכָלִים. וְכ"כ בְּשֶׁמִּירַת שַׁבָּת כְּהִלְכָתָהּ (פֶּרֶק כ אות פ). ע"ש. אֲבָל בְּסֵפֶר אָז נִדְבְּרוּ ח"ז (סוֹף סי' מח) הַשְׁוָה דִּין מַלְבּוּשִׁים לִכְלִים שֶׁמְּלַאכְתָּם לְהֻתֵּר. וְהֵנִיף יָדוֹ שֵׁנִית בְּאָז נִדְבְּרוּ (חֵלֶק יא סי' יט), וְכָתַב, שֶׁדִּבְרֵי

הַקְצוֹת הַשֻּׁלְחָן וְשש"כ תְּמוּהִים, וְאֵין לָנוּ אֶלָּא מַה שֶּׁמְּפֹרָשׁ לְהֶדְיָא בַּפּוֹסְקִים, דְּהַיְנוּ כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ וְאוֹכְלִין בִּלְבַד. ע"כ. וְכ"כ בְּשַׁלְמֵי יְהוּדָה (עמוד פ) בְּשֵׁם הַגְּר"ש דַּבְלִיצְקִי. וְעַ' בַּמְּאִירִי (שַׁבָּת קכד:) שֶׁכָּתַב, אִם הָיוּ הָיוּ לוֹ בְּגָדִים בַּחֲמָה הוֹאִיל וּמְלַאכְתָּם לְהֶתֵּר, אֲפִלּוּ אֵינָם צְרִיכִים לוֹ, מֻתָּר לְטַלְטְלָם, שֶׁאֶפְשָׁר מִי שֶׁיֵּשֵׁב עֲלֵיהֶם וְנִמְצָא כָּאן קְצָת צָרְכּוֹ. ע"כ. מַשְׁמַע שֶׁדִּין הַמַּלְבּוּשִׁים כִּכְלִים הָעֲשׂוּיִים לִמְלֶאכֶת הֶתֵּר. וְכֵן מוּכָח מִמ"ש הַמַּגֵּן אַבְרָהָם (סי' שיא ס"ק טו), עַל דִּבְרֵי מָרָן הש"ע, שֶׁמֻּתָּר לְטַלְטֵל אֶת הַמֵּת כְּשֶׁהוּא לָבוּשׁ בִּכְסוּתוֹ, דַּהֲוֵי כְּמוֹ שֶׁנָּתַן עָלָיו כְּבָר אוֹ תִּינוֹק, וְכָתַב עַ"ז הַמַּגֵּן אַבְרָהָם שֶׁהוּא הַדִּין בְּשֶׁאָר כֵּלִים שֶׁמְּלַאכְתָּן לְהֶתֵּר. וְכֵן כָּתְבוּ הָרַב תּוֹסֶפֶת שַׁבָּת (ס"ק טו), וְהַגר"ז בַּש"ע (סק"א), וְהַמִּשְׁנָה בְּרוּרָה (ס"ק טו). וּמוּכָח שֶׁדִּין בְּגָדִים אֵינוֹ יוֹתֵר קַל מִכֵּלִים שֶׁמְּלַאכְתָּם לְהֶתֵּר, לְהַתִּיר טִלְטוּלָם אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל, שֶׁאִם כֵּן הֵיאָךְ לָמְדוּ דִּין כֵּלִים אֵלּוּ לְהֶקֵל, מִדִּין כְּסוּתוֹ. (וְעַ' פְּמ"ג א"א שָׁם. וְדו"ק). [קָטַע זֶה מִמָּרָן זיע"א]

אֶלָּא שֶׁמִּדִּבְרֵי הַמַּגֵּן אַבְרָהָם הַנַּזְכָּר אֵין כָּל כָּךְ רְאָיָה לְנִדּוֹן דִּידָן, דְּמָרָן כָּתַב הַדִּין לְגַבֵּי מַלְבּוּשִׁים, וְהַמַּגֵּן אַבְרָהָם הוֹסִיף דַּהוּא הַדִּין לְכָל כְּלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֶתֵּר, לַאֲפוּקֵי כְּלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְאִסּוּר כְּמוֹ פַּטִּישׁ וְכַדּוֹ', שֶׁמֻּתָּר לְטַלְטְלָן לְצֹרֶךְ גּוּפוֹ אוֹ מְקוֹמוֹ, וַאֲפִלּוּ הָכִי לְגַבֵּי מֵת לֹא יִתֵּן אוֹתָם עַל הַמֵּת אֶלָּא כְּלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֶתֵּר בִּלְבַד. וְאִם הֵן נִיחָא אֶפְשָׁר לוֹמַר דְּמַלְבּוּשִׁים עֲדִיפִי מִכְּלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֶתֵּר.

וְגַם מַה שֶּׁהֵבִיא מֵהַמְּאִירִי, הִנֵּה לִכְאוֹרָה מִדִּבְרֵי הַרַ"ן יֵשׁ לְדַיֵּק דְּבֶגֶד לֹא הָיָה בִּכְלַל הַגְּזֵרָה. וְכַמְבֹאָר לְעֵיל. וְעַל כָּל פָּנִים כָּתַבְנוּ כָּל זֶה לְלַמֵּד זְכוּת עַל מָה שֶׁרַבִּים נוֹהֲגִים לְמַשְׁמֵשׁ בַּצִּיצִיּוֹת מִתּוֹךְ שֶׁהַיָּדַיִם עַסְקָנִיּוֹת הֵן, וְאֵין בָּזֶה מִשּׁוּם מָקְצֶה, דְּבֶגֶד שֶׁעָלָיו קַל טְפֵי, בְּצֵרוּף כָּל הַסְּבָרוֹת הַנִּזְכָּרוֹת לְעֵיל.

לְהַנִּיחַ קְלִפּוֹת שֶׁל אֱגוֹזִים שֶׁאֵינָן רְאוּיוֹת לְמַאֲכַל בְּהֵמָה, לְתוֹךְ פַּח אַשְׁפָּה רֵיקָן

ב. מֻתָּר לְהַנִּיחַ קְלִפּוֹת שֶׁל אֱגוֹזִים שֶׁאֵינָן רְאוּיוֹת לְמַאֲכַל בְּהֵמָה, לְתוֹךְ פַּח אַשְׁפָּה רֵיקָן, אוֹ בְּמִשְׁלֹשׁ שֶׁבְּכִיּוֹר שֶׁהוּא רֵיק, וְאֵין לָחוּשׁ בָּזֶה לִמְבַטֵּל כְּלִי מֵהֵיכָנוֹ (שָׁם עַמּוּד רלו).

וּבַהֲעָרָה (שָׁם) כָּתַב רְאֵה מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ בָּזֶה בְּיִלְקוּט יוֹסֵף שַׁבָּת כֶּרֶךְ א' חֵלֶק שֵׁנִי (מַהֲדוּרַת תשע"ב, סִימָן רסה עַמּוּד שעו), וּבְשַׁבָּת כֶּרֶךְ ב' (מַהֲדוּרַת תשנ"ב עמ' תפ). וּבַמְּלוּאִים לְיִלְקוּט יוֹסֵף שַׁבָּת כֶּרֶךְ ב' עַמּוּד תרב. דְּכֵיוָן שֶׁכְּלִי זֶה מְיֻעָד לְאַשְׁפָּה, אֵין בָּזֶה אִסּוּר בִּטּוּל כְּלִי מֵהֵיכָנוֹ, דְּהָא לְכָךְ הוּא מוּכָן.

סִימָן רפ - קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה בְּלֵיל שַׁבָּת א

לִקְרֹא קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה וּבִרְכַּת הַמַּפִּיל בְּלֵיל שַׁבָּת

א. גַּם בְּלֵיל שַׁבָּת צָרִיךְ לִקְרֹא קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה כְּמוֹ בְּכָל לַיְלָה. וּבִפְרָט אִם הִתְפַּלְּלוּ עַרְבִית וְקָרְאוּ קְרִיאַת שְׁמַע מִבְּעוֹד יוֹם, שֶׁצְּרִיכִים לַחֲזֹר וְלִקְרֹא קְרִיאַת שְׁמַע בִּזְמַנָּהּ. וְאִם הוֹלֵךְ לִישֹׁן קֹדֶם חֲצוֹת לַיְלָה, צָרִיךְ גַּם לְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמַּפִּיל בְּשֵׁם וּמַלְכוּת. וְאַחַר חֲצוֹת לַיְלָה יֵשׁ הַחוֹשְׁשִׁים לְדַעַת הַמְקֻבָּלִים וְנִמְנָעִים מִלְּבָרֵךְ בְּשֵׁם וּמַלְכוּת אֶת בִּרְכַּת הַמַּפִּיל. וְאָמְנָם רַבִּים אֵין חוֹשְׁשִׁין לָזֶה, וּמְבָרְכִים הַמַּפִּיל גַּם אַחַר חֲצוֹת לַיְלָה, כְּדַעַת הַפַּשְׁטָנִים. וְהָרוֹצֶה לִסְמֹךְ עֲלֵיהֶם יֵשׁ לוֹ עַל מַה שֶּׁיִּסְמֹךְ, כִּי בְּכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מַחֲלֹקֶת בֵּין הַמְקֻבָּלִים לַפַּשְׁטָנִים הֲלָכָה כְּהַפַּשְׁט. וְהָרוֹצֶה לָחוּשׁ לְדִבְרֵי קְצָת מִן הַמְקֻבָּלִים, טוֹב שֶׁיֹּאמְרֶנָּה בְּלִי שֵׁם וּמַלְכוּת, וְיַהֲרֵהֵר שָׁם וּמַלְכוּת בְּלִבּוֹ. וְהַנֵּעוֹר כָּל הַלַּיְלָה לֹא יְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמַּפִּיל, גַּם אִם אַחַר כָּךְ הוֹלֵךְ לִישֹׁן שֵׁנַת קֶבַע עַל מִטָּתוֹ, אֵין לְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמַּפִּיל בַּיּוֹם. וְכֵן אִם הוֹלֵךְ לִישֹׁן בְּסוֹף הַלַּיְלָה וְיָרֵדֵם רַק לְאַחַר עֲמוּד הַשַּׁחַר לֹא יְבָרֵךְ הַמַּפִּיל
(שָׁם עֲמוּד רלז).

וּבַהֶעָרָה (שָׁם) כָּתַב כֵּן כָּתַב הַטּוּר (סִימָן רפ). וְכָתַב בְּכַף הַחַיִּים (שָׁם אוֹת ה'), שֶׁכֵּן הִיא לְפִי דִּבְרֵי הָאַר"י זַ"ל וְהַמְקֻבָּלִים, שֶׁצָּרִיךְ לוֹמַר כָּל סֵדֶר ק"ש שֶׁעַל הַמִּטָּה, וְכַמַּעֲשֵׂהוּ בַּחֹל כָּךְ מַעֲשֵׂהוּ בַּשַּׁבָּת וְיוֹם טוֹב, דְּכֻלּוֹ רֶמֶז אֶל אוֹרוֹת עֶלְיוֹנִים, חוּץ מֵאֲמִירַת הַוִּדּוּי שֶׁאֵין לוֹמַר בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, וְכַכָּל הַיָּמִים שֶׁאֵין בָּהֶם תְּחִנָּה. וְכֵן הִסִּיק בְּפָתַח הַדְּבִיר (סק"א).

וְהִנֵּה בִּרְכַּת הַמַּפִּיל מְבֹאֶרֶת בִּבְרָכוֹת (ס.) וּבַפּוֹסְקִים, עַיֵּן שֻׁלְחָן עָרוּךְ סִי' רלט. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּיַלְקוּט יוֹסֵף בְּרָכוֹת (עמוד תרסד) שֶׁיֵּשׁ לְאוֹמְרָהּ בְּשֵׁם וּמַלְכוּת, כִּי כָּל בְּרָכָה הַמְּזֻכֶּרֶת בַּשַּׁ"ס הִיא בְּשֵׁם וּמַלְכוּת. וְכֵן כָּתַב בְּכַף הַחַיִּים (שָׁם אוֹת ז') שֶׁיֵּשׁ לְבָרֵךְ בְּרָכָה זוֹ בְּשֵׁם וּמַלְכוּת, וְכֵן רָאוּי לִנְהֹג, דְּכֵיוָן שֶׁנִּזְכַּר בַּשַּׁ"ס וּבַפּוֹסְקִים, וּבְדִבְרֵי הָאַר"י זַ"ל, אֵין לָחוּשׁ לְסָפֵק בְּרָכוֹת לְהָקֵל. [וְגַם הוּא בִּמְקוֹם מִנְהָג]. וְלֹא רָאִינוּ מִי שֶׁיֹּאמַר שֶׁלֹּא לְאוֹמְרָהּ בְּשֵׁם וּמַלְכוּת, וְכֵיוָן שֶׁכֵּן חָזַרְנוּ לַכְּלָל דְּהָא דְּאָמְרִינַן פּוֹק חֲזִי מַאי עַמָּא דְּבַר, הַיְנוּ דַּוְקָא הֵיכָא שֶׁהַהֲלָכָה רוֹפֶפֶת בְּיָדָהּ, אֲבָל כְּשֶׁיָּדְעִינַן דַּהֲלָכָה לְבָרֵךְ אֵין לָא רָאִינוּ רְאָיָה. וְכִי תֵּימָא דִּילְמָא לֹא יִישַׁן וַהֲוֵי בְּרָכָה לְבַטָּלָה, כְּבָר דָּחָה זֶה בְּשִׁיֵּרֵי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה דִּבְרִכַּת הַמַּפִּיל עַל טֶבַע הָעוֹלָם.

וְכָתַב עוֹד בְּכַף הַחַיִּים שָׁם, דְּאָמְנָם בַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה נִסְתַּפֵּק הָרַשַּׁ"ש בְּסֵפֶר נְהַר שָׁלוֹם אִם לְבָרֵךְ, וְעַל כֵּן נִרְאֶה דְּיֵשׁ לְבָרֵךְ בְּלִי שֵׁם וּמַלְכוּת. וְכֵן בִּימֵי הָעֹמֶר וּבְלֵיל שַׁבָּת נִרְאֶה גַּם כֵּן לְבָרֵךְ בְּלִי שֵׁם וּמַלְכוּת, כֵּיוָן שֶׁאֵין מִסְתַּלְּקִין הַמּוֹחִין כַּיָּדוּעַ. מִיהוּ הַמְבָרֵךְ גַּם בְּאֵלּוּ הַיָּמִים אֵין מַזְנִיחִין אוֹתוֹ, כֵּיוָן שֶׁעַל פִּי הַפְּשָׁט יֵשׁ לְבָרֵךְ כְּמוֹ שֶׁמְּבָרֵךְ הַמַּעֲבִיר. ע"כ.

וְכָתַב בְּיַלְקוּט יוֹסֵף (שָׁם) אוּלָם מָרָן זִיע"א אָמַר לִי, שֶׁמֵּאַחַר וְהַמִּנְהָג פָּשַׁט לְבָרֵךְ הַמַּפִּיל בְּשֵׁם וּמַלְכוּת גַּם בְּלֵיל שַׁבָּת, כְּדַעַת הַפְּשָׁט, בִּמְקוֹם מִנְהָג אֵין לוֹמַר סָפֵק בְּרָכוֹת לְהָקֵל. שׁוּב יָצָא לְאוֹר הַסֵּפֶר חֲזוֹן עוֹבַדְיָה עַל הִלְכוֹת בְּרָכוֹת, וְשָׁם כָּתַב בָּזֶה"ל: וְאַף בְּלֵיל שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב יֵשׁ לְבָרֵךְ הַמַּפִּיל בְּשֵׁם וּמַלְכוּת. וְאַף עַל פִּי שֶׁבְּכַף הַחַיִּים (הַנִּזְכָּר לְעֵיל) כָּתַב עַל פִּי הַסּוֹד, שֶׁאֵין לוֹמַר בִּרְכַּת הַמַּפִּיל בְּלֵיל שַׁבָּת בְּשֵׁם וּמַלְכוּת, וְכֵן בִּימֵי הָעֹמֶר וּבַעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה. הִנֵּה אֵין לְהַשְׁגִּיחַ כְּלָל בִּדְבָרָיו, לְמִנַּע בְּרָכָה בְּשֵׁם וּמַלְכוּת הֵיפֶךְ דִּבְרֵי הַשַּׁ"ס וְהַפּוֹסְקִים, עַל פִּי הַשְׁעָרוֹת בַּעֲלֵי הַסּוֹד הָאַחֲרוֹנִים, וּמַה גַּם שֶׁבְּכַף הַחַיִּים עַצְמוֹ סַיֵּם, שֶׁהַמְבָרֵךְ בְּשֵׁם וּמַלְכוּת גַּם בִּימִים אֵלֶּה אֵין מַזְנִיחִין אוֹתוֹ. כַּנִּרְאֶה דְּאֵין וְלָאו וְרָפְיָא בִּידֵיהּ, אוּלָם לַהֲלָכָה אֵין סָפֵק שֶׁיֵּשׁ לוֹמַר בִּרְכַּת הַמַּפִּיל בְּלֵיל שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב וּבִימִים אֵלּוּ בְּשֵׁם וּמַלְכוּת. וְאַף מָרָן הַחִיד"א שֶׁהָיָה אָדוּק בְּקַבָּלָה, כָּתַב בְּשוּ"ת

חַיִּים שְׁאַל ח"ב (סוף סי' י), דְּמַה שֶׁכָּתַב בָּזֶה הָרַב הַמְקֻבָּל הַרַּמַ"ז, הֲגַם כִּי גָּדוֹל כְּבוֹדוֹ עֶטָרָה בְּרֹאשׁ כָּל אָדָם, מִכָּל מָקוֹם אֲנִי אוֹמֵר כִּי כָּל מַה שֶּׁלֹּא גִּלָּה בְּהֶדְיָא רַבֵּנוּ הַגָּדוֹל הָאֲאַר"י, שֶׁלָּמַד עִם אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא, בְּאֵלּוּ אָמְרוּ שֶׁלֹּא לִסְמֹךְ, וְשֵׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה עָדִיף.

בְּרִכַּת הַמַּפִּיל אַחַר חֲצוֹת לַיְלָה

וְהִנֵּה לְגַבֵּי בְּרִכַּת הַמַּפִּיל אַחַר חֲצוֹת לַיְלָה, מְבֹאָר בְּשוּ"ת יְחַוֶּה דַּעַת חֵלֶק ד' (סִימָן כא) כִּי לְפִי פְּשׁוּטָם שֶׁל דְּבָרִים אֵין סָפֵק שֶׁצָּרִיךְ לְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמַּפִּיל בְּשֵׁם וּמַלְכוּת, שֶׁכָּל הַלַּיְלָה זְמַן שֵׁנָה הוּא. וְכֵן כָּתַב הַגָּאוֹן רַבִּי דָּוִד עָמָאר בְּסֵפֶר תְּפִלָּה לְדָוִד (סי' שנ"ו). וְכֵן כָּתַב הַגָּאוֹן רַבִּי יִשַׁעְיָה בַּאסָאן בְּשוּ"ת לַחְמֵי תוֹדָה (סי' כ"א), שֶׁיֵּשׁ מִי שֶׁרָצָה לוֹמַר שֶׁעַל פִּי הַסּוֹד אֵין לְבָרֵךְ הַמַּפִּיל כְּשֶׁהוֹלֵךְ לִישֹׁן אַחַר חֲצוֹת לַיְלָה, אֲבָל אֵין הָאֱמֶת כֵּן, אֶלָּא צָרִיךְ לְבָרֵךְ הַמַּפִּיל כָּל זְמַן שֶׁהוֹלֵךְ לִישֹׁן בַּלַּיְלָה. וְהוּבָא בִּבְרֵכִי יוֹסֵף (סִימָן רל"ט סק"ב). וְכֵן כָּתַב בְּבֵאוּר הֲלָכָה (סִימָן רל"ט) שֶׁזְּמַנּוֹ עַד עַמּוּד הַשַּׁחַר. וְעַיֵּן עוֹד בְּשוּ"ת תְּשׁוּרַת שַׁי וּבְשוּ"ת קֶרֶן לְדָוִד שָׁם.

אוּלָם בְּסֵפֶר דִּבְרֵי שָׁלוֹם בְּהַגָּהוֹתָיו עַל שַׁעַר הַבַּוָּנוֹת (דף ס"ט ע"א) כָּתַב, שֶׁעַל פִּי הַסּוֹד אֵין לְבָרֵךְ הַמַּפִּיל אַחַר חֲצוֹת הַלַּיְלָה. וְכֵן הִסְכִּים עִמּוֹ לַהֲלָכָה בְּשוּ"ת רַב פְּעָלִים חֵלֶק א' (סוד יְשָׁרִים סִימָן י"ד). וְכֵן כָּתַב בְּסֵפֶר חֶסֶד לַאֲלָפִים (סִימָן רל"ט אות י'), שֶׁמִּנְהַג הַחֲסִידִים הַמְקֻבָּלִים בִּירוּשָׁלַיִם ת"ו שֶׁלֹּא לְבָרֵךְ הַמַּפִּיל אַחַר חֲצוֹת לַיְלָה. וְכֵן כָּתַב הַגָּאוֹן רַבִּי יִצְחָק אַבּוּלְעַפְיָא בְּשוּ"ת פְּנֵי יִצְחָק (מַעֲרֶכֶת בְּרָכוֹת אות ע"ו). וְכֵן כָּתַב מַהַר"א מַנִּי בְּזִכְרוֹנוֹת אֱלִיָּהוּ (עַמּוּד ס'). וְכֵן כָּתַב בְּכַף הַחַיִּים סוֹפֵר. וּרְאֵה עוֹד בְּשוּ"ת בִּנְיַן דָּוִד (סִימָן כ"ט), וּבְשוּ"ת יַשְׁכִּיל עַבְדִּי חֵלֶק ז' (חאו"ח סִימָן מ"ה ס"א). וּבְשוּ"ת מַחְשָׁבוֹת בְּעֵצָה (סִימָן ד'). וְרָאוּי לְחוּשׁ לְדִבְרֵי הָאַחֲרוֹנִים הַנ"ל, שֶׁסָּפֵק בְּרָכוֹת לְהָקֵל. וְטוֹב שֶׁיֹּאמְרֶנָּה בְּלִי שֵׁם וּמַלְכוּת. [וְשֶׁלֹּא כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּסֵפֶר עֵמֶק יְהוֹשָׁעַ אַחֲרוֹן (דף קס"א.) שֶׁהַנִּמְנָעִים לְאָמְרָהּ אַחַר חֲצוֹת לַיְלָה, זֶהוּ מִנְהַג בּוּרוּת וְכוּ'. וְנֶעֱלְמוּ מִמֶּנּוּ דִּבְרֵי הָאַחֲרוֹנִים הַנ"ל].

וּמִכָּל מָקוֹם מֵאַחַר וְעַל פִּי הַפְּשָׁטִים אֶפְשָׁר לְבָרֵךְ בְּרָכָה זוֹ גַּם לְאַחַר חֲצוֹת לַיְלָה, וְקַיְמָא לָן בְּכָל דּוּכְתָּא דְּכָל הֵיכָא שֶׁנֶּחְלְקוּ הַפְּשָׁטִים עִם הַמְקֻבָּלִים הֲלָכָה כִּדְבְרֵי הַפְּשָׁטִים, מִמֵּילָא הָרוֹצֶה לְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמַּפִּיל גַּם שֶׁיֵּשׁ לְאַחַר חֲצוֹת לַיְלָה, יֵשׁ לוֹ עַל מָה לִסְמֹךְ לְנָהֹג כֵּן לְכַתְּחִלָּה. וּבִפְרָט שֶׁלְּשׁוֹנוֹ שֶׁל הַחֶסֶד לַאֲלָפִים "מִנְהַג חֲסִידִים הַבָּאִים בְּסוֹד ה' עַל פִּי הָאַר"י ז"ל שֶׁלֹּא לְאָמְרוֹ כָּל שֶׁעָבַר חֲצוֹת" עכת"ד. וְהַיְנוּ שֶׁהֵם מְבִינִים בְּחָכְמַת הַקַּבָּלָה, אֲבָל אָדָם רָגִיל שֶׁאֵין לוֹ עֵסֶק בַּנִּסְתָּרוֹת, יִתְכֵּן דְּאִיהֵ"נ יְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמַּפִּיל גַּם אַחַר חֲצוֹת. וּבִפְרָט בְּאוֹתָם רַבִּים שֶׁרֹּב יְמֵיהֶם מְאַחֲרִים לִישֹׁן כָּל לַיְלָה, וְאִם לֹא יְבָרְכוּ נִמְצָא שֶׁיִּבָּטְלוּ תַּקָּנַת חַז"ל בְּאֹפֶן קָבוּעַ, וְנִרְאֶה קָצַת שֶׁנֶּעֱקָרָה לְגַמְרֵי תַּקָּנַת חַז"ל זוֹ.

קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה אֵינָהּ חִיּוּב אֶלָּא מִצְוָה

וּמִלְּתָא אַגַּב אוּרְחָא, בְּעִקַּר עִנְיַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה, הִנֵּה לְשׁוֹן הַגמ' (בְּרָכוֹת ד:) אריב"ל אע"פ שֶׁקָּרָא אָדָם קְרִיאַת שְׁמַע בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, מִצְוָה לִקְרוֹתוֹ עַל מִטָּתוֹ. מַשְׁמַע שֶׁאֵינוֹ חוֹבָה רַק מִצְוָה. אַךְ יִתְכֵּן שֶׁמִּכָּל מָקוֹם אֵינָהּ רְשׁוּת אֶלָּא בְּגֶדֶר מִצְוָה, וּרְאֵה לְהַלָּן. עוֹד מוּכָח שֶׁאֵינָהּ חוֹבָה, מִמָּה שֶׁאָמְרוּ בַּגְּמָרָא שָׁם, אָמַר רַב נַחְמָן, אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא אֵין צָרִיךְ. וְאִם הִיא חוֹבָה הֲרֵי גַּם ת"ח בִּכְלַל תַּקָּנַת חֲכָמִים. וְדוֹחֵק לוֹמַר דְּרַב נַחְמָן פְּלִיג אַרִיב"ל, וּלְרִיב"ל הִיא מִצְוָה.

וּבְשוּ"ת הָרַשְׁבַּ"ש (סִימָן קעד) נִשְׁאַל אַמַּאי אֵין מְבָרְכִין עַל ק"ש שֶׁעַל הַמִּטָּה, וְהֵשִׁיב, שֶׁק"ש שֶׁעַל הַמִּטָּה אֵינָהּ מִצְוָה לֹא דְּאוֹרַיְתָא וְלֹא דְּרַבָּנָן, שֶׁלֹּא תִּקְנוּ אוֹתָהּ חֲכָמִים ז"ל אֶלָּא לִישֹׁן מִתּוֹךְ דִּבְרֵי תוֹרָה, אִי נַמִי כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַמַּזִּיקִין בְּדִילִין הֵימֶנּוּ, תֵּדַע שֶׁהֲרֵי תַּלְמִיד חָכָם אֵינוֹ צָרִיךְ לִקְרוֹתָהּ, וּמִטַּעַם זֶה דַּי בְּפָרָשָׁה רִאשׁוֹנָה לְבַד. ע"כ. וְהוּבָא בְּקִצּוּר בְּבֵרכ"י (או"ח סִימָן רלט אות א) שֶׁהוּא מִנְהַג וְאֵינוֹ מִצְוָה אֲפִלּוּ דְּרַבָּנָן. אֲבָל בְּק"ש בְּשַׁחֲר וְעֶרֶב אוֹתָם הַבְּרָכוֹת עוֹלִים כְּאִלּוּ נְבָרֵךְ אֲשֶׁר קִבְּ"ו לִקְרוֹת שְׁמַע. ע"כ.

וּכְבָר קִדְּמוֹ הָרַמְבַּ"ם בִּתְשׁוּבָה (סִימָן קפב): וּקְרִית שְׁמַע עַל מִטָּתוֹ לֹא יְבָרֵךְ עָלֶיהָ, לְפִי שֶׁהִיא רְשׁוּת וְלֹא מִצְוָה הַצְּרִיכָה בְּרָכָה. ע"כ. וְכֵן הוּא בְּשוּ"ת הָרַמְבַּ"ם ע"ס מִשְׁנֵה תּוֹרָה (הל' ק"ש פ"א ה"ה) תּוֹרִינוּ הַדְּרָתוֹ וְכוּ' ק"ש עַל מִטָּתוֹ מִצְוָה הָרָאוּי לְבָרֵךְ עָלֶיהָ עַל מִצְוֹת ק"ש, אִם לָאו. תִּשׁוּבָה. וּק"ש עַל מִטָּתוֹ לֹא יְבָרֵךְ עָלֶיהָ לְהִיוֹתָהּ דָּבָר נִגָּרר לֹא מִצְוָה

תִּתְחַיֵּב הַבְּרָכָה. ע"כ. גַּם בְּשׁוּ"ת רַבִּי אַבְרָהָם בֶּן הָרַמְבַּ"ם (סִימָן עט) נִשְׁאַל עַל מַה שֶׁאָמְרוּ מִצְוָה לִקְרוֹתָהּ עַל מִטָּתוֹ, הַאִם חַיָּב עַל קְרִיאָתָהּ בְּרָכָה הוֹאִיל וְקָרָא לַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה מִצְוָה, אוֹ לֹא. וְהֵשִׁיב. כְּשֶׁאָמְרוּ בִּקְרִית שְׁמַע מִצְוָה לִקְרוֹתָהּ עַל מִטָּתוֹ, רָצוּ בָּזֶה שֶׁהִיא רְשׁוּת וּנְדָבָה, לֹא שֶׁהִיא חוֹבָה קְבוּעָה, וְלָכֵן אֵינוֹ צָרִיךְ בְּרָכָה עַל דָּבָר זֶה. וְלֹא רָאִינוּ וְלֹא שָׁמַעְנוּ בְּתַקָּנוֹתֵיהֶם ז"ל עַל זֶה בְּרָכָה. ע"כ.

וְכֵ"ה בִּתְשׁוּבוֹת הַגְּאוֹנִים (שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה סִימָן נז) שֶׁק"ש עַל מִטָּתוֹ רְשׁוּת הִיא, כְּדַאָמְרִי' שֶׁת"ח אֵינוֹ צָרִיךְ, אַלְמָא לָאו מִצְוָה הִיא, וְלָכֵן ל"ש בְּרָכָה בָּזֶה.

וְכ"כ בְּרָאבִי"ה (ח"א סִימָן א) דְּמַשְׁמַע מִצְוָה מְשׁוּם מַזִּיקִים וְלֹא חוֹבָה, תֵּדַע דְּמַסִּיק אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא א"צ.

וּבְתוֹסְפוֹת (חוּלִין קה.) כָּתְבוּ: וּבְהִלְכוֹת גְּדוֹלוֹת פֵּרֵשׁ דְּרִאשׁוֹנִים שֶׁהֵם מִצְוָה מְשׁוּם סְרָךְ תְּרוּמָה טְעוּנִין בְּרָכָה, אֲבָל אַחֲרוֹנִים שֶׁהֵם לְצֹרֶךְ אָדָם מְשׁוּם מֶלַח סְדוֹמִית אֵין טְעוּנִין בְּרָכָה. וּמִכָּאן כָּתַב רַבֵּנוּ יְהוּדָה בְּפֶרֶק בַּמֶּה מַדְלִיקִין בְּתוֹסְפוֹת, שֶׁאֵין לְבָרֵךְ עַל קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁלְּפָנֵי מִטָּתוֹ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִקְרוֹת שְׁמַע. ע"כ.

וּמַשְׁמַע לְכָאוֹרָה שֶׁיֵּשׁ מִצְוָה וְחִיּוּב בָּזֶה, דְּאַל"כ מַאי ס"ד שֶׁיְּבָרְכוּ עָלֶיהָ. אוּלָם אֵינוֹ מֻכְרָח דִּי"ל שֶׁחֲדָא מִתְּרֵתֵי נָקַט, שֶׁגַּם אִם הָיָה בָּהּ חִיּוּב, וַדַּאי אֵין לְבָרֵךְ עָלֶיהָ כֵּיוָן שֶׁנִּתְקָנָה לִשְׁמִירָה מִן הַמַּזִּיקִין.

וְאָמְנָם בְּבֶן אִישׁ חַי (שָׁנָה רִאשׁוֹנָה פָּרָשַׁת וְאֵרָא אוֹת ב) כָּתַב: אע"פ שֶׁמִּן הַתּוֹרָה חִיּוּב קְרִיאַת שְׁמַע הוּא שְׁתַּיִם, אֶחָד בְּשַׁחֲרִית וְאֶחָד בְּעַרְבִית, תִּקְּנוּ חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, אַרְבַּע פְּעָמִים קְרִיאַת שְׁמַע, וְכֻלָּם הֵם לְצֹרֶךְ הַיִּחוּד וְכוּ', וְאֵלּוּ הֶאַרְבָּעָה קְרִיאַת שְׁמַע אֵינָם שָׁוִים בְּמַעֲלָתָם, וְזֶה סִדְרָן בְּמַעֲלָתָם מִמַּטָּה לְמַעְלָה, וְהוּא דְּהַגְּרוּעָה מִכֻּלָּם הִיא ק"ש שֶׁעַל הַמִּטָּה, וּלְמַעְלָה מִמֶּנָּה ק"ש דְּעַרְבִית, וּלְמַעְלָה מִזּוֹ ק"ש דְּקֶרְבָּנוֹת, וּלְמַעְלָה מִזּוֹ ק"ש דְּיוֹצֵר. וְאַל יַחְשֹׁב הָאָדָם דְּקְרִיאַת שְׁמַע דְּעַל הַמִּטָּה בַּעֲבוּר שְׁמִירָה מִן הַמַּזִּיקִין הוּא, אֶלָּא זוֹ הִיא תַּקָּנַת חַז"ל, כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ בָּהּ אוֹרוֹת וְכוּ'.

וּמַשְׁמַע לְכָאוֹרָה דְּס"ל שֶׁקְּרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּיטָּה הִיא חוֹבָה מִתַּקָּנַת חֲכָמִים. [וּמְקוֹר דִּבְרֵי הַבָּא"ח הוּא מִשַּׁעַר הַכַּוָּנוֹת (דְּרוּשֵׁי כַּוָּנוֹת קְרִיאַת שְׁמַע דְּרוּשׁ ב. וְהִלְאָה) ע"ש, הֲרֵי לְךָ סֵדֶר ד' מִינֵי ק"ש מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, הַגְּרוּעָה מִכֻּלָּם הוּא ק"ש שֶׁעַל הַמִּטָּה, וְאַחֲרֶיהָ ק"ש דְּעַרְבִית, וְאַחֲרֶיהָ ק"ש דְּקָרְבָּנוֹת, וְאַחֲרֶיהָ ק"ש דְּיוֹצֵר].

וְע"ע בְּסִפְרוֹ עוֹד יוֹסֵף חַי (פָּרָשַׁת וַיִּשְׁלַח) שֶׁכָּתַב, שֶׁבְּעִנְיַן ק"ש שֶׁעַל הַמִּטָּה, פָּשׁוּט הוּא שֶׁגַּם הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהּ, וְשַׁיָּכוֹת הֵן ג"כ בְּתִקּוּן הַנַּעֲשֶׂה בְּק"ש שֶׁל הַמִּטָּה וְכוּ'. וְע"ע בְּכַף הַחַיִּים פַּלָּאגִ'י (סִימָן כח אוֹת כז) שֶׁהַמַּקְדִּימִין לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית, [טוֹב שֶׁ]לֹא יִסְמְכוּ עַל קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּיטָּה, שֶׁנִּכְנָסִים בְּסַכָּנָה הַמַּחֲלֶקֶת, אִם עוֹלֶה לְכָאן וּלְכָאן.

אֶלָּא דְּהָא בַּגמ' אָמְרוּ אִם ת"ח הוּא אֵינוֹ צָרִיךְ, וְאִם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים בִּזְמַן הַש"ס הָיוּ פְּטוּרִים, ע"כ שֶׁאֵינָהּ חוֹבָה מִתַּקָּנַת חֲכָמִים. וְאַף שֶׁבְּבֶן אִישׁ חַי שָׁם יֵשֵׁב קֻשְׁיָא זוֹ, ע"ש שֶׁחֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיָה בָּהֶם כֹּחַ לְתַקֵּן בְּפַעַם אַחַת וְכוּ'. מ"מ לְעִנְיַן דִּינָא נִרְאֶה יוֹתֵר דְּנָקְטִינַן שֶׁאֵין לָנוּ אֶלָּא דִּבְרֵי הַגְּמָרָא שֶׁת"ח שֶׁשְּׁקוּעִים בְּלִמּוּדָם כ"כ אֵינָם צְרִיכִים, וְדֵי בְּחַד פְּסוּקָא דְּרַחֲמֵי.

וְלִכְאוֹרָה יֵשׁ לְסַיֵּעַ עוֹד מִלְּשׁוֹן הַזֹּהַ"ק (הַקְדָּמָה דַּף יא.) שֶׁאֵינָהּ חִיּוּב, דְּז"ל הַזֹּהַ"ק שָׁם: תָּא חֲזֵי, "עֵיטָא לְבַר נָשׁ", כַּד אִיהוּ סָלִיק בְּלֵילְיָא עַל עַרְסֵיהּ, בָּעֵי לְקַבְּלָא עֲלֵיהּ מַלְכוּתָא דִּלְעֵילָּא בִּלְבָּא שְׁלִים, וּלְאַקְדָּמָא לְמִמְסַר קַמֵּיהּ פִּקְדּוֹנָא דְּנַפְשֵׁיהּ, אִשְׁתְּזִיב מִכָּל מַרְעִין בִּישִׁין וּמִכָּל רוּחִין בִּישִׁין וְלָא שַׁלְטִין עֲלֵיהּ, וּבְצַפְרָא קָם מֵעַרְסֵיהּ בָּעֵי לְבָרְכָא לְמָארֵיהּ וּלְמֵיעַל לְבֵיתֵיהּ וְכוּ'. וּמִלְּשׁוֹן עֵיטָא לְבַר נָשׁ, מַשְׁמַע שֶׁאֵינוֹ חִיּוּב. וְצל"ע בָּזֶה.

וְעַיֵּן עוֹד בְּשׁוּ"ת הָרַמ"ע מִפָּאנוֹ (סִימָן ב) שֶׁנָּקַט בְּתוֹךְ דְּבָרָיו, וְאָנוּ אֵין לָנוּ בְּתַקָּנַת חֲכָמִים אֶלָּא ק"ש שֶׁעַל הַמִּטָּה לֹא בִּתְפִלָּה כְּלָל. ע"כ. גַּם בְּמִנּוֹרַת הַמָּאוֹר (פ"ב תְּפִלָּה. קְרִיאַת שְׁמַע עַל הַמִּטָּה) נָקַט, "וְחַיָּב אָדָם לִקְרוֹא ק"ש עַל מִטָּתוֹ בַּלַּיְלָה כְּשֶׁיִּכָּנֵס לִישֹׁן, דְּאָמַ' ריב"ל אע"פ שֶׁקָּרָא ק"ש בְּב"ה מִצְוָה לִקְרוֹתָהּ עַל מִטָּתוֹ". וּבְסֵדֶר רַב עַמְרָם גָּאוֹן (ק"ש עַל הַמִּיטָּה) כָּתַב, וּכְשֶׁנִּכְנָס אָדָם לִישֹׁן עַל מִטָּתוֹ "צָרִיךְ" לִקְרוֹא ק"ש, דְּאָמַר ריב"ל אע"פ שֶׁקָּרָא אָדָם ק"ש בְּבֵית הַכְּנֶסֶת מִצְוָה לִקְרוֹתוֹ עַל מִטָּתוֹ. ע"כ. וְאֵינוֹ מֻכְרָח שֶׁבְּדוּקָא נָקַט לִשׁוֹן צָרִיךְ, שֶׁאֲפָשָׁר. [וּבְב"י בֵּית יוֹסֵף (או"ח סִימָן רלט) הֵבִיא

בְּשֵׁם רע"ג שֶׁצָּרִיךְ לְבָרֵךְ עָלֶיהָ אקב"ו לִקְרוֹת אֶת שְׁמַע. וּמַשְׁמַע דְּלֹא מִירֵי דְּוָקָא כְּשֶׁקָּרָא מִבְּעוֹ"י. וְצ"ע].

וְיֵשׁ לְפַלְפֵּל בָּזֶה עוֹד מִדִּבְרֵי רַשׁ"י בְּסֵפֶר הָאוֹרָה (חֵלֶק ב אוֹת ב) שֶׁפֵּרֵשׁ, חָתָן פָּטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע לַיְלָה הָרִאשׁוֹן עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת אִם לֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה. קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים זֶהוּ קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל מִטָּתוֹ, אֲבָל קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית וְעַרְבִית חַיָּב. וְכ"ה בְּמַחֲזוֹר וִיטְרִי (סִימָן תסו). וּמַשְׁמַע לְכָאוֹ' שֶׁקְּרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל מִטָּתוֹ חִיּוּב הִיא, וּרְאֵה לְהַלָּן עוֹד מִמַּחֲזוֹר וִיטְרִי. [וע"ע בְּשׁוּ"ת מִנְחַת שְׁלֹמֹה (ח"א סִימָן צא אוֹת ט) אִם אוֹנֵן שֶׁהִקְבִּירָה לְמָחָר חַיָּב בְּק"ש שֶׁעַל מִטָּתוֹ]. [וְכָתַב בְּיִלְקוּט יוֹסֵף (שָׁם) הֶרְאַנִי לְכָל הַנ"ל אַבְרֵךְ מִישִׁיבָתֵנוּ הַקָּד']

אִם קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה הִיא הַנְּהָגָה שֶׁהִנְהִיגוּ חֲכָמִים אוֹ חוֹבָה גְּמוּרָה

וּלְעִנְיַן הֲלָכָה, נִרְאֶה דְּנַקְטִינַן שֶׁאֵין זֶה חִיּוּב גָּמוּר, וְיִתָּכֵן שֶׁזּוֹ הַנְהָגָה חֲשׁוּבָה שֶׁהִנְהִיגוּ חֲכָמִים, וּמִצְוָה לִשְׁמוֹעַ דִּבְרֵי חֲכָמִים. וע"ע בַּגמ' (בְּרָכוֹת ס:) הַנִּכְנָס לִישֵׁן עַל מִטָּתוֹ אוֹמֵר מִשְׁמַע יִשְׂרָאֵל עַד וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ, וְאוֹמֵר בָּרוּךְ הַמַּפִּיל וְכוּ', בא"י הַמֵּאִיר לָעוֹלָם כֻּלּוֹ בִּכְבוֹדוֹ, כִּי מִיתְעַר אוֹמֵר אֱלֹהַי נְשָׁמָה וְכוּ', ע"כ. וּבִירוּשַׁלְמִי שָׁם (בְּרָכוֹת פ"א ה"א) אִיתָא, מַה טַּעַם אָמְרוּ אָדָם "צָרִיךְ" לִקְרוֹת שְׁמַע בְּבֵיתוֹ בָּעֶרֶב, בְּשָׁבִיל לְהַבְרִיחַ אֶת הַמַּזִּיקִין. [וּבְרַשׁ"י וּבְתוֹס' רֵישׁ בְּרָכוֹת כָּתְבוּ שֶׁיּוֹצְאִים בָּזֶה י"ח ק"ש שֶׁל עֶרֶב. ע"ש בִּשְׁאָר הָרִאשׁוֹנִים].

וּבְמַחֲזוֹר וִיטְרִי (סִימָן קא) הֵבִיא תְּשׁוּבַת רַבֵּנוּ תָּם שֶׁכָּתַב, שֶׁכָּךְ שָׁנִינוּ אַף עַל פִּי שֶׁאָדָם קָרָא ק"ש בְּבֵית הַכְּנֶסֶת מִצְוָה לִקְרוֹתָהּ עַל מִטָּתוֹ. מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר וּבְשָׁכְבְּךָ. ע"כ. וְצ"ע שֶׁבַּגמ' לְפָנֵינוּ אִיתָא, אר"י מַאי קְרָא, רִגְזוּ וְאַל תֶּחֱטָאוּ אִמְרוּ בִלְבַבְכֶם עַל מִשְׁכַּבְכֶם וְדֹמּוּ סֶלָה. ע"כ. וְלֹא מִקְּרָא דְּוּבְשָׁכְבְּךָ. וְאֶפְשָׁר שֶׁהַכַּוָּנָה לְמַה שֶׁפֵּרֵשׁ"י שָׁם, אִמְרוּ בִלְבַבְכֶם, אִמְרוּ מַה שֶּׁכָּתוּב עַל לְבָבְךָ. עַל מִשְׁכַּבְכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר בְּשָׁכְבְּךָ. ע"כ. ועכ"פ כֵּיוָן שֶׁחֲכָמִים הֵבִיאוּ לָזֶה סָמְךְ מֵהַכָּתוּב אֶפְשָׁר שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה מִצְוָה וְהַנְהָגָה שֶׁל חֲכָמִים.

וע"ע לְהַגְרַח"פ בְּסֵפֶר כַּף הַחַיִּים (סִימָן יד אוֹת יט) דְּמִי שֶׁאֵינוֹ נִזְהָר בִּקְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל מִטָּתוֹ, דָּן אָנֹכִי, דְּחוֹשְׁשָׁנִי דְּיָקוּם מִמִּטָּתוֹ בְּבֶהָלָה דְּבֵיתוֹ נִשְׂרָף, דְּהָרֵי גַּבְרִיאֵל שַׂר שֶׁל אֵשׁ, וְגַבְרִיאֵל הוּא דְּהַשְׁבַּח הִשְׁבִּיחַ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל זֶה, כִּדְאִיתָא בְּיִלְקוּט רְאוּבֵנִי פָּרָשַׁת בְּרֵאשִׁית, לָכֵן בְּדִין הוּא דְּעוֹנְשׁוֹ יִהְיֶה עַל יְדֵי גַּבְרִיאֵל, דְּהוּא מְמֻנֶּה עַל הָאֵשׁ, וּבָרוּר. וּבְמִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא פָּרָשַׁת קְדוֹשִׁים, דְּעַל יְדֵי קְרִיאַת שְׁמַע, שׁוֹמֵר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל כְּאִישׁוֹן בַּת עַיִן, וּלְפִי זֶה נָכוֹן הַדָּבָר מֵעִם הָאֱלֹהִים, דְּחוֹתְמִין בִּבְרָכָה שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ שׁוֹמֵר אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לָעַד, אָמֵן.

וּבְהַלִּיכוֹת עוֹלָם (עַל הַבֵּן אִישׁ חַי שָׁם אוֹת א) הִשִּׁיג ע"ד הַבָּא"ח שֶׁכָּתַב שֶׁק"ש שֶׁעַל הַמִּטָּה זוֹהִי תַּקָּנַת חז"ל, שֶׁאֵינוֹ מְחֻוָּר ע"פ הַש"ס. וע"ע בִּבְרָכוֹת (ס:) הַנִּכְנָס לִישֵׁן עַל מִטָּתוֹ אוֹמֵר שְׁמַע יִשְׂרָאֵל עַד וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ, וְאח"כ בְּרִכַּת הַמַּפִּיל וְכוּ'. ע"ש. וכ"פ מָרָן בְּשׁ"ע (סי' רלט).

וּמ"ש בְּכַף הַחַיִּים שָׁם בְּשֵׁם שַׁעַר הַכַּוָּנוֹת (דַּף נג ע"א) שֶׁרַק חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיָה דַּי לָהֶם פָּסוּק רִאשׁוֹן וְכוּ', משא"כ עַתָּה בַּדּוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים וְכוּ'. ע"ש. אָנוּ אֵין לָנוּ אֶלָּא דִּבְרֵי הַש"ס וְהָרִאשׁוֹנִים שֶׁנֶּאֶמְרוּ לְכָל הֲמוֹן הָעָם. כִּי תּוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד לְכָל עַם יִשְׂרָאֵל, לַגֵּר וּלְאֶזְרַח הָאָרֶץ. וְהוּא תָּמוּהַּ לִדְרֹשׁ כֵּן בָּרַבִּים בִּפְנֵי כָּל הֲמוֹן הָעָם, שֶׁהֲרֵי אֵין לִפְסֹק דִּין הַתָּמוּהַּ לָרַבִּים, כְּמ"ש מָרָן בְּיו"ד (סי' רמב ס"י), וַאֲפִלּוּ בְּאַגָּדוֹת צְרִיכִים לוֹמַר דְּבָרִים הַמִּתְקַבְּלִים עַל הַלֵּב, וְלֹא כְּהָנֵי מִילֵי דְּמִשַּׁמְרָן הֵיפֶךְ כָּל הַמְקֻבָּל מִפִּי רַבּוֹתֵינוּ חַכְמֵי הַש"ס וְהָרִאשׁוֹנִים. וְאַף הַחִיד"א שֶׁהָיָה תּוֹפֵס תָּמִיד דִּבְרֵי הַמְקֻבָּלִים גִּלָּה דַּעְתּוֹ בְּכִיּוֹ"ב שֶׁלֹּא נֶאֶמְרוּ דְּבָרִים אֵלּוּ אֶלָּא לְמַצְנִיעֵיהֶם. כְּמ"ש בְּסֵפֶר כִּבֵּד לְאָדָן (סי' ה אוֹת ז).

וּבְשׁוּ"ת חֲתַם סוֹפֵר (חֵלֶק או"ח ס"ס נא) כָּתַב, וְכָל הַמְעָרֵב דִּבְרֵי קַבָּלָה עִם הֲלָכוֹת פְּסוּקוֹת חַיָּב מִשּׁוּם זוֹרֵעַ כִּלְאַיִם פֶּן תִּקְדַּשׁ הַמְלֵאָה וְכוּ'. ע"ש. וּרְאֵה עוֹד בְּשׁוּ"ת חֲתַם סוֹפֵר (חאו"ח סי' קצז) שֶׁכָּתַב, וְהָאֱמֶת לֹא אֲבַחֵד כִּי מַרְגְּלָא בְּפוּמִי כִּי כָּל הָאֲמוּר לַהֲלָכָה בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ הִיא הַתּוֹרָה הַנִּתּוּנָה לְכָל יִשְׂרָאֵל בְּשָׁוֶה וְכוּ', וְלָכֵן רָאִיתִי לְרַבּוֹתַי הַגְּאוֹן הַפָּלָאָה, וּמוֹרִי הֶחָסִיד שֶׁבְּכָהֳנָּה מְהֹר"ר נָתָן אַדְלֶר זצ"ל וְהַגְּאוֹן רַבִּי זַלְמָן חָסִיד ז"ל, וּמֵעִיד אֲנִי עָלַי שֶׁמִּימַי לֹא שָׁמַעְתִּי מִפִּי קְדוֹשֵׁי יִשְׂרָאֵל

אֵלּוּ בְּשׁוּם דְּרוּשׁ שֶׁסֵּפֶר הַזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ יוֹצֵא מִפִּי קְדֻשָּׁם, וְתלי"ת לֹא זָזָה יָדִי מִתּוֹךְ יָדָם וְלֹא חִסַּרְתִּי מֵהֶם וְכוּ'. ע"ש. וע"ע בְּשׁוּ"ת הַתְּעוֹרְרוּת תְּשׁוּבָה ח"ב (סִי' כט). וְדִבְרֵי הָאַחֲרוֹנִים הָאַחֲרוֹנִים יְחִידָאָה הִיא.

צֵא וּלְמַד מִמ"ש הַגְּרִי"ח זוֹנֶנְפֶּלְד בְּשׁוּ"ת שַׂלְמַת חַיִּים הֶחָדָשׁ (סִי' צח וְהָלְאָה) עַל מָה שֶׁשָּׂאֲלוּ לְמַהֲרִי"ל דִּיסְקִין אִם יֵשׁ חִיּוּב עַל הַת"ח לִלְמֹד חֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּכָל יוֹם, וְהֵשִׁיב, שֶׁהַלּוֹמֵד כָּל הַיּוֹם פָּטוּר מִלִּלְמֹד חֹק לְיִשְׂרָאֵל, וְהִקְשׁוּ עָלָיו דְּהָא בְּהַדְיָא כָּתְבוּ אַחֲרוֹנִים בְּשֵׁם הָאַחֲרוֹנִים שֶׁחַיָּב, וְהֵשִׁיב, אֵין לְהַרְהֵר אַחַר פְּסַק רַבֵּינוּ הַמַּהֲרִי"ל דִּיסְקִין, כִּי מַה שֶּׁלֹּא נִמְצָא בְּסִפְרֵי הַפּוֹסְקִים הָרִאשׁוֹנִים אֵין אָדָם מְחֻיָּב לִנְהֹג בּוֹ, שֶׁרַבּוֹתֵינוּ הָרִאשׁוֹנִים קִבְּלוּ דּוֹר אַחַר דּוֹר עַד הַתַּנָּאִים וְהָאֲמוֹרָאִים, וְאַף שֶׁהָאַחֲרוֹנִים "קִבֵּל" גַּם כֵּן חָכְמָה זוֹ שֶׁנִּקְרֵאת קַבָּלָה, הֲרֵי גַּם ר"א הַגָּדוֹל קִבֵּל, וְאַעַפ"כ כֵּיוָן שֶׁהַחֲכָמִים לֹא קִבְּלוּ כֵּן, לֹא פָּסְקוּ הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ, דְּר"א שָׁמוֹתִי הוּא וְאֵין הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ, וְאֵין גְּנַאי לוֹמַר שֶׁגַּם הָאַחֲרוֹנִים אֵינָנּוּ גָּדוֹל מֵר"א הַגָּדוֹל, וְלָכֵן אַחַר שֶׁהָרִאשׁוֹנִים לֹא כָּתְבוּ כֵּן אֵינוֹ הֲלָכָה. (וְעַ' יַבִּי"א ח"ב סִי' כה אוֹת יב עַמּוּד צד). וְכ"ש בְּנ"ד שֶׁאֵין דִּבְרֵי הָרַהַמ"ח מְחֻוָּרִים לַהֲלָכָה, שֶׁזֶּהוּ נֶגֶד כָּל הַפּוֹסְקִים. וְעַ"ע בְּשֵׁאֵלַת יַעַבֵּ"ץ ח"א (סִי' מד) שֶׁכָּתַב, וּבְמָקוֹם שֶׁהַמְקֻבָּלִים כּוֹתְבִים שֶׁלֹּא כְּדַעַת הַפּוֹסְקִים, הֲלָכָה כְּהַפּוֹסְקִים, כִּי אֲפִלּוּ אִם הָיוּ הַפּוֹסְקִים רוֹאִים דִּבְרֵי הַמְקֻבָּלִים שֶׁכָּתְבוּ דִּבְרֵיהֶם עַ"פּ סִתְרֵי תּוֹרָה, לֹא הָיוּ חוֹזְרִים בָּהֶם, כִּי לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא, וַאֲפִלּוּ בְּבַת קוֹל אֵין מַשְׁגִּיחִים בְּפִסְקֵי הֲלָכָה, וְדִבְרֵי הַמְקֻבָּלִים כִּסְבָרָא יְחִידָאָה דַּיְינַן לְהוּ, וּכְאִלּוּ נִשְׁנוּ בִּבְרַיְתָא דְּלֹא מִתְנַיָּא בֵּי ר' חִיָּא וְר' אוֹשַׁעְיָא. ע"ש. וְדַי בְּהֶעָרָה זוֹ. יִשְׁמַע חָכָם וְיוֹסֵף לֶקַח. [עַבְּ"ד מָרָן זיע"א].

[גַּם מַה שֶּׁהֵבִיא בְּשׁוּ"ת רַב פְּעָלִים (ח"ב או"ח סִימָן ד) מִמַּהֲרַ"שׁ"ךְ בְּסֵפֶר יְפֵה שָׂעָה, שֶׁכָּתַב בְּתוֹ"ד, וּבָזֶה תָּבִין טַעַם חִיּוּב רְחִיצַת רַגְלַיִם עֶרֶב שַׁבָּת, כִּי זְכוּת הַשַּׁבָּת יְכוֹלָה שֶׁתֵּגֶן. הִנֵּה לוּ"ד הוּא, שֶׁאֵינוֹ חוֹבָה רַק מִצְוָה].

וְרָאִיתִי בְּתִשְׁוּבַ"נ (ח"ד סִימָן נח) שֶׁכָּתַב, שֶׁק"ש שֶׁעַל מִטָּתוֹ אֵינָהּ תַּקָּנָה לְהַבְרַחַת מַזִּיקִין גְּרִידָא, אֶלָּא הֲוֵי מִצְוָה דְּרַבָּנָן בְּכָל מִצְוֹת דְּרַבָּנָן, וּלְדַעַת הָרַמְבַּ"ם יִתָּכֵן שֶׁגַּם ת"ח חַיָּב בָּהֶם, אֶלָּא דְּטַעַם מִצְוָה זוֹ הוּא כְּדֵי לְהַבְרִיחַ הַמַּזִּיקִין. וְהֵבִיא מִסֵּפֶר בְּאֵר יַעֲקֹב לְר' חַיִּים יַעֲקֹב אֲרִיאֵלִי (סִימָן ד) שֶׁנָּקַט בְּדַעַת הָרַמְבַּ"ם דְּק"ש שֶׁעַל הַמִּטָּה חוֹבָה הִיא מִדְּרַבָּנָן לִקְרוֹא שְׁמַע עַל מִטָּתוֹ עוֹד פַּעַם, וְלָכֵן נִסְתַּפֵּק אִם תִּקְּנוּ עַל הַמִּטָּה בְּכָל גְּדֵרֵי ק"ש לְהַשְׁמִיעַ לְאָזְנָיו, וְכֵן יֵאָסֵר לְאָמְרוֹ בִּשְׁכִיבָה, עַ' בְּמשנ"ב (רלט סְקַ"ד).

וְנִסְתַּפֵּק עוֹד אִם הַמִּתְפַּלֵּל מִבְּעוֹד יוֹם יָכוֹל לְכַתְּחִלָּה לְהִפָּטֵר בִּשְׁנֵי הַחִיּוּבִים יַחַד, גַּם חִיּוּב שֶׁל ק"ש דְּאוֹ' וְגַם מִצְוַת ק"ש שֶׁעַל מִטָּתוֹ, שֶׁכֵּיוָן שֶׁזּוֹהִי מִצְוָה דְּרַבָּנָן מְיֻחֶדֶת וְעִנְיָנָהּ עַל מִטָּתוֹ, מְנָלָן דִּלְכַתְּחִלָּה מֻתָּר לְהִפָּטֵר בִּשְׁנֵי הַחִיּוּבִים עַ"י ק"ש אַחַת, דִּדְלָמָא מִצְוַת ק"ש דְּאוֹרַיְתָא דְּחוֹבָה לֹא מַסְפִּיק לְכַתְּחִלָּה לְמַזִּיקִין, וְצָרִיךְ ק"ש מְיֻחָד לָזֶה. וְאָמְנָם שֶׁבְּרַ"ש"י רֵישׁ בְּרָכוֹת כָּתַב לְהַדְיָא שֶׁיּוֹצְאִין בְּק"ש שֶׁעַל הַמִּטָּה חוֹבַת ק"ש שֶׁל עַרְבִית, אֲבָל לְרֹב הַפּוֹסְקִים שֶׁחוֹלְקִין עָלָיו אֵינוֹ מֻכְרָח כְּלָל וּכְמ"ש. עַכַּת"ד.

אוּלָם אֵינוֹ מֻכְרָח בְּרַמְבַּ"ם שֶׁהִיא מִצְוָה, וּמַה שֶּׁלֹּא הֵבִיא שֶׁת"ח אֵינוֹ צָרִיךְ, אוּלַי מִשּׁוּם דְּלֹא שְׁכִיחַ ת"ח שֶׁכ"כ שׁוֹקְדִים עַל תּוֹרָתָם כְּמוֹ בְּזַמָּנָם, אוֹ שֶׁכָּל זֶה בִּכְלַל אִם אֲנָסָתּוּ שֵׁינָה. וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ מ"ש בְּשׁוּ"ת הָרַמְבַּ"ם (סִימָן קפב): וּקְרִית שְׁמַע עַל מִטָּתוֹ לֹא יְבָרֵךְ עָלֶיהָ, לְפִי שֶׁהִיא רְשׁוּת וְלֹא מִצְוָה הַצְּרִיכָה בְּרָכָה. עַ"כ. אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לְעַיֵּן שֶׁהַלָּשׁוֹן אִם אֲנָסָתּוּ שֵׁינָה מַשְׁמַע שֶׁאִם לֹא שֶׁאֵינוֹ אָנוּס צָרִיךְ לִקְרוֹת ק"ש. וְצ"ל שֶׁהִיא הַנָּהָגָה שֶׁהִנְהִיגוּ חֲכָמִים כְּדֵי לִשְׁמֹר מִן הַמַּזִּיקִין, אַךְ לֹא תִּקְּנוּהָ בְּגֶדֶר חִיּוּב. וְצַלְ"ע בָּזֶה.

וּבְפִי' רַבֵּינוּ חֲנַנְאֵל (בְּרָכוֹת ב.) אִיתָא, קי"ל דְּק"ש בְּצֵאתָהּ"כ, וּבִירוּשַׁלְמִי תָּנֵי אִם כֵּן לָמָּה קוֹרִין אוֹתָהּ בְּבֵהכ"נ לֹא בְּשָׁבִיל שֶׁהִיא חוֹבָה אֶלָּא כְּדֵי לַעֲמֹד בִּתְפִלָּה מִתּוֹךְ ד"ת. וּלְדִבְרֵי יְרוּשַׁלְמִי מַתְנִי' דִּבְרָכוֹת בְּק"ש שֶׁעַל מִטָּתוֹ שָׁנוּ' אִמְרוּ בִּלְבַבְכֶם, וְקוֹרֵא עַל מִטָּתוֹ פָּרָשַׁת שְׁמַע וּפָרָשַׁת וְהָיָה זוּלָתִי פַּ' צִיצִית שֶׁאֵין זְמַן צִיצִית בַּלַּיְלָה, וְעַל אוֹתָהּ קְרִיאָה נַ' שֶׁאִם נָאֲנַס בְּשֵׁינָה אֵין מְקִיצִין אוֹתוֹ אֶלָּא בְּפָסַ' רִאשׁוֹן כְּדֵי לִקְרוֹת ק"ש בִּזְמַנּוֹ, וּכְבָר הִזְכִּיר יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְיוֹצֵא בָּהֶם אַפִּי' מִבְּעוֹ"י כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפַ' תְּפִלַּת הַשַּׁחַר. עַ"כ. וְאוּלַי מִכָּאן מְקוֹר דִּבְרֵי הָרַמְבַּ"ם שֶׁאִם

נֶאֱנַס בְּשִׁינָה דַּיּוֹ בְּפָסֵ' רִאשׁוֹן. וּבְעִקַּר דִּבְרֵי הָר"ח, נִרְאֶה הַבֵּיאוּר, שֶׁפָּסֵ' רִאשׁוֹן הוּא מַה"ת, וְהַשְׁאָר מִדְּרַבָּנָן, וְק"ש דְּרַבָּנָן עִם בְּרָכוֹתֶיהָ הֵם כְּמוֹ סֵדֶר הַתְּפִלָּה שֶׁיּוֹצֵא בָּהֶם אֲפִי' מִבֵּעַ"י, אֲבָל פָּסֵ' רִאשׁוֹן א"צ. ולפ"ז דַּי שֶׁיִּקְרָא פָּסֵ' רִאשׁוֹן, וּמַה שֶׁקּוֹרֵא ב' פָּרָשִׁיּוֹת אֲפִשָׁר שֶׁהוּא הַנְּהָגָה שֶׁל חֲכָמִים בִּשְׁבִיל שְׁמִירָה מִן הַמַּזִּיקִין, אי"נ מְשׁוּם שֶׁלְּכַתְּחִלָּה אַף שֶׁכְּבָר קָרָא בְּבַהכ"נ וְיָצָא י"ח ק"ש מִדְּרַבָּנָן, צָרִיךְ לִקְרוֹת ב', שֶׁחֲכָמִים תִּקְּנוּ לִקְרוֹת ק"ש כְּצוּרָתָהּ, וּכְמוֹ דְּקִי"ל שֶׁהַמְסַפֵּק אִם קָרָא ק"ש צָרִיךְ לִקְרוֹתָהּ הַכֹּל גַּם מַה שֶׁהוּא דְּרַבָּנָן.

וז"ל הָרַמְבַּ"ם שָׁם (הִלְכֹ' תְּפִלָּה ה"א) כְּשֶׁתִּקְּנוּ חֲכָמִים דִּבְרֵי תְּפִלּוֹת אֵלּוּ תִּקְּנוּ בְּרָכוֹת אֲחֵרוֹת לְבָרֵךְ אוֹתָן בְּכָל יוֹם אֵלּוּ הֵן, כְּשֶׁיִּבָּנֶה אָדָם לְמִטָּתוֹ לִישַׁן בַּלַּיְלָה מְבָרֵךְ הַמַּפִּיל וְכוּ', וְקוֹרֵא פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה מִקְּרִיאַת שְׁמַע, וְיָשַׁן, וְאִם אֲנָסָתּוּ שֵׁינָה קוֹרֵא אֲפִילּוּ פָּסוּק רִאשׁוֹן אוֹ פְּסוּקֵי רַחֲמִים וְאַחַר כָּךְ יִישַׁן. עַ"כ. וְאַף שֶׁגַּם בְּהַל' ק"ש (פ"ב ה"ג) כָּתַב הָרַמְבַּ"ם, מִי שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ עַל רַגְלָיו, עוֹמֵד בְּפָסֵ' רִאשׁוֹן וְהַשְׁאָר קוֹרֵא וְהוּא מְהַלֵּךְ, הָיָה יָשַׁן מְצַעֲרִין אוֹתוֹ וּמְעִירִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּקְרָא פָּסֵ' רִאשׁוֹן, וּמִכָּאן וְאֵילָךְ אִם אֲנָסָתּוּ שֵׁינָה אֵין מְצַעֲרִין אוֹתוֹ. עַ"כ. כְּבָר כָּתַב מָרָן בְּכַסְ"מ שָׁם שֶׁהָרַמְבַּ"ם כָּתַב לְשׁוֹן הגמ' כְּדַרְכּוֹ, וּבֵיאוּרוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתְבוּ רַהַ"ג וְרַש"י וְרִי"ו וְהָרֹא"ש וְעוֹד שֶׁוַּדַּאי צָרִיךְ לִקְרוֹתָהּ כֻּלָּהּ, אֶלָּא שֶׁהַשְׁאָר יָכוֹל לִקְרוֹת אֲפִי' מִתְנַמְנֵם.

הַאִם צָרִיךְ לִקְרוֹתָהּ בְּכַוָּנָה - וְאִם תַּלְמִיד חָכָם צָרִיךְ לְבָרֵךְ הַמַּפִּיל

וּלְכַאוֹרָה אִם הִיא מְשׁוּם שְׁמִירָה מִן הַמַּזִּיקִין א"צ לִקְרוֹתָהּ בְּכַוָּנָה, וּכְמוֹ בְּשֶׁקּוֹרֵא פְּסוּקֵי דְּרַחֲמֵי שֶׁאֵינוֹ מְכַוֵּן לְבוֹ בָּהֶם. אַךְ שָׁמָא הַשְׁמִירָה מִן הַמַּזִּיקִין בָּאָה עַ"י הַכַּוָּנָה, וְעַיֵּן בְּמַאירִי (בְּרָכוֹת ד:) שֶׁכָּתַב, מִצְוָה לִקְרוֹתָהּ עַל מִטָּתוֹ, וְלֹא עַל הַמִּטָּה מַמָּשׁ, אֶלָּא סָמוּךְ לִשְׁכִיבָתוֹ, כְּמוֹ וְעָלָיו מַטֵּה מְנַשֶּׁה, וְלֹא עַל מִטָּתוֹ כְּאִלּוּ שְׁקוּרִים אוֹתָן דֶּרֶךְ הַדִּיטוֹת וּבְגִלּוּי הָרֹאשׁ, אֶלָּא בְּאֵימָה וּבִירָאָה. וְטַעַם קְרִיאָה זוֹ פֵּרְשׁוּ בְּתַלְמוּד הַמְעֻרָב לְהַבְרִיחַ אֶת הַמַּזִּיקִים. וּמָרָן בְּב"י (או"ח רלט) כָּתַב, וְהֵוִי יוֹדֵעַ דְּלְפוּם מַאי דְּמַשְׁמַע מִדִּבְרֵי הָ"ר יוֹנָה (בְּרָכוֹת טו.) דְּהֵיכָא דְּלֵיכָּא טִרְחָא לֹא יִקְרָא ק"ש בְּשָׁהוּא מֻטֶּה עַל צִדּוֹ, לְפִי דְּבָרָיו עַל מִטָּתוֹ דְּקָאָמַר לֹא עַל מִטָּתוֹ בְּשָׁהוּא שׁוֹכֵב קָאָמַר, אֶלָּא סָמוּךְ לְמִטָּתוֹ.

וּמִיהוּ כְּבָר כָּתַבְתִּי לְעֵיל דְּלִדַעַת רַש"י (ו: ד"ה כְּדַרְכּוֹ) וְהָרַמְבַּ"ם (פ"ב ה"ב) וְהַטּוּר מֻתָּר לִקְרוֹת ק"ש לְכַתְּחִלָּה וְהוּא מֻטֶּה עַל צִדּוֹ לְגַמְרֵי וּלְדִבְרֵיהֶם הֵוִי עַל מִטָּתוֹ בִּפְשׁוּטוֹ כְּשֶׁהוּא שׁוֹכֵב עַל מִטָּתוֹ מַמָּשׁ. עַ"כ. וְצַ"ע שֶׁהֲרֵי אֲפִשָׁר שֶׁרַבֵּינוּ יוֹנָה מוֹדֶה בְּק"ש זוֹ שֶׁאֵינָהּ שֶׁל חִיּוּב. וְשֶׁמָּא מְשׁוּם שֶׁהָרִבְּה קוֹרִין מִבֵּעַ"י, וּבְקִרְיאָה זוֹ יוֹצְאִין י"ח ק"ש שֶׁל חִיּוּב.

וז"ל סֵפֶר הָאֶשְׁכּוֹל (אַלְבֶּק, לְקוּטֵי הֲלָכוֹת תְּפִלָּה דַּף לה עַמּוּד א): וְאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אַף עַל פִּי שֶׁקָּרָא אָדָם קְרִית שְׁמַע [בְּבֵית הַכְּנֶסֶת] מִצְוָה לִקְרוֹתָהּ עַל מִטָּתוֹ, וְדוֹקָא פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה. וּמְבָרֵךְ בָּא"י אמ"ה הַמַּפִּיל חֶבְלֵי שֵׁנָה עַל עֵינַי, וּמַשְׁקִיעַ שֵׁנַת תַּרְדֵּמָה עַל עַפְעַפַּי, וּמְנוּחָה עַל אִישׁוֹן בַּת עַיִן, וְשָׁמְרֵנִי כְּאִישׁוֹן בַּת עַיִן, וְהַשְׁלֵט בִּי יֵצֶר טוֹב וְאַל תַּשְׁלֵט בִּי יֵצֶר הָרָע, וְהַצִּילֵנִי מִפֶּגַע רָע וּמֵחֲלוֹמוֹת רָעִים וּמֵהִרְהוּרִים רָעִים, וְאַל יְבַהֲלוּנִי חֲלוֹמוֹת רָעִים, וּתְהֵא מִטָּתִי שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ, וְהָאִירָה עֵינַי פֶּן אִישַׁן הַמָּוֶת, בָּא"י הַמֵּאִיר לָעוֹלָם כֻּלּוֹ בִּכְבוֹדוֹ. וְתַלְמִיד חָכָם אֵינוֹ צָרִיךְ, וְאַעַפ"כ מִיבְּעֵי לֵיהּ לְמֵימַר [חַד] מִפְּסוּקֵי דְּרַחֲמֵי דִּשְׁמִירָה, כְּגוֹן בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי פָּדִיתָ אוֹתִי ה' אֵל אֱמֶת. וְאֵיכָא מָאן דְּנָהוּג לְמֵימַר הָנֵי פְּסוּקֵי דְּבָרוּךְ ה' לְעוֹלָם עַל מִטָּתוֹ, וְלָא חָתִים בַּתְּרֵיהוּ בְּבָרְכָה, וְשַׁפִּיר דָּמֵי לְמֵיעֲבַד הָכִי. וּבְסִדּוּר מַר רַב עַמְרָם כְּתוּב, וְאוֹמֵר בָּרוּךְ ה' בַּיּוֹם בָּרוּךְ ה' בַּלַּיְלָה, בָּרוּךְ ה' בְּשָׁכְבֵנוּ בָּרוּךְ ה' בְּקוּמֵנוּ, וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשָּׂטָן וְגוֹ', ה' שׁוֹמְרֶךָ ה' צִלְּךָ עַל יַד יְמִינֶךָ ה' יִשְׁמָרְךָ מִכָּל רָע יִשְׁמֹר. ע"כ.

וּבְסֵפֶר הָאֲגוּר (הִלְכוֹת תְּפִלַּת עַרְבִית סִימָן שלג) כָּתַב: מִצְוָה לִקְרוֹת ק"ש עַל מִטָּתוֹ, וְדַי בְּפָרָשָׁ' רִאשׁוֹנָה. וְר"ח כָּתַב שֶׁצָּרִיךְ לִקְרוֹת ג"כ פָּרָשַׁת וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ, דִּכְתִיב בָּהּ בְּשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. ע"כ.

וְהָאַבּוּדְרַהַם (סֵדֶר קְרִיאַת שְׁמַע לִפְנֵי הַמִּטָּה) כָּתַב: וְכָתַב רַבִּי הָאִי, שֶׁרָאוּי לְהַקְדִּים הַבְּרָכָה לְק"ש וְלַמִּזְמוֹרִים, וּלְכָל הַפְּסוּקִים הָאֵלּוּ, כְּדֵי שֶׁיִּישְׁנוּ מִתּוֹךְ הַקְּרִיאָה. וְרָאָיָה מֵהַיְרוּשַׁ' (בְּרָכוֹת פ"א ה"א) דְּאָמַר, דִּר' זְעִירָא הֲוָה קָרֵי אֶת שְׁמַע וְחוֹזֵר וְקוֹרֵא עַד דַּהֲוָה שָׁקַע מִינֵיהּ גּוֹ שִׁינְתֵּיהּ. וְאָמְרִי' בִּבְרָכוֹת (ה.) אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר כָּל הַקּוֹרֵא ק"ש עַל מִטָּתוֹ, כְּאִלּוּ אוֹחֵז חֶרֶב שֶׁל שְׁתֵּי פִּיּוֹת בְּיָדוֹ, שֶׁנֶּאֱ' (תה' קמט, ה) יַעֲלְזוּ חֲסִידִים בְּכָבוֹד יְרַנְּנוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם,

רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם. פִּי׳ יְרַנְּנוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם, כְּשֶׁיִּרַנְּנוּ בְּדָבָר שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ לְשׁוֹן שְׂכִיבָה, דְּהַיְנוּ ק״ש שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ וּבְשָׁכְבְּךָ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, כָּל הַקּוֹרֵא ק״ש עַל מִטָּתוֹ מַזִּיקִין בְּדֵלִין הֵימֶנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב ה, ז) וּבְנֵי רֶשֶׁף יַגְבִּיהוּ עוּף. וְאֵין רֶשֶׁף אֶלָּא מַזִּיקִין שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לב, כד) מְזֵי רָעָב וּלְחוּמֵי רֶשֶׁף. וְאֵין עוּף אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כג, ה) הֲתָעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ. וְכָתוּב בְּחִי׳ רָב״ש וְאִית דְּלֹא גָּרְסִי׳ וְאֵין עוּף אֶלָּא תּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר הֲתָעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ. אֶלָּא וְאֵין עוּף אֶלָּא ק״ש, שֶׁאָנוּ כּוֹפְלִין אוֹתָהּ שְׁנֵי פְּעָמִים בַּיּוֹם, שַׁחֲרִית וְעַרְבִית, וְעוּף הוּא לְשׁוֹן כֶּפֶל, כִּדְמִתְרַגֵּם וְכָפַלְתָּ (שמות כו, ט) וְתָעִיף. וְא״ת א״כ לֵימָא תְּפִלָּה שֶׁאָנוּ כּוֹפְלִין אוֹתָהּ. וי״ל מִשּׁוּם דְּאֵין מִנְיַן הַתְּפִלּוֹת אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן. וְעוֹד דִּתְפִלָּה לָא מִקְרֵיָא כֶּפֶל, דְּהָא ג״פ אָנוּ קוֹרִין אוֹתָהּ. ע״כ. וְיֵשׁ אֲנָשִׁים כְּשֶׁקּוֹרִין ק״ש שֶׁלְּפָנֵי מִטָּתָם שֶׁמְּבָרְכִין בָּא״י אמ״ה אקב״ו לְקַבֵּל עֲלֵינוּ עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם וּלְהַמְלִיכוֹ בְּלֵבָב שָׁלֵם. וְטָעוּת הוּא בְּיָדָם, מִפְּנֵי שֶׁקְּרִיאַת שְׁמַע שֶׁאוֹמְרִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת עִקָּר, לְפִי שֶׁאוֹמֵ׳ אוֹתָהּ בְּבִרְכוֹתֶיהָ, וְזוֹ ״אֵינָהּ אֶלָּא רְשׁוּת״ כְּמוֹ שֶׁהִתְבָּאֵר לְמַעְלָה. כָּתוּב בְּמִחְזוֹר וִיטְרִי, הָעוֹמֵד בַּחֲצוֹת לַיְלָה לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, נוֹטֵל יָדָיו וּמְבָרֵךְ עַל נְטִילַת יָדִים, וְאִם נִפְגָּה מְבָרֵךְ אֲשֶׁר יָצַר וְכָל הַבְּרָכוֹת שֶׁל אַחֲרָיו. וּמְבָרֵךְ עַל הַתּוֹרָה, וְאוֹ׳ אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל. וּכְשֶׁהוּא הוֹלֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת לְהִתְפַּלֵּל, מַתְחִיל מִמָּקוֹם שֶׁפָּסַק. וְכָתַב אֶבֶן הַיַּרְחִי, אִם הִשְׁכִּים לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה קֹדֶם עֲמוּד הַשַּׁחַר, יְבָרֵךְ הַבְּרָכוֹת. אֲבָל הַקָּרְבָּנוֹת לֹא יֹאמַר, שֶׁלֹּא הָיוּ מַקְרִיבִין הַקָּרְבָּנוֹת אֶלָּא בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱ׳ (ויקרא ו, לח) בְּיוֹם צַוֹּתוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶת קָרְבָּנֵיהֶם, וְאֵין לוֹמַר הַקָּרְבָּנוֹת אֶלָּא בִּזְמַן עֲשִׂיָּתָן. ע״כ. וְכֵן בְּרֵכַת לַשָּׁכְוִי בֵּינָה לֹא יְבָרֵךְ אֶלָּא בַּיּוֹם, וְכֵן כָּתַב הָרֹא״ש.

וְהַב״ח (אֹרַח חַיִּים סִימָן רלט) כָּתַב: וּכְשֶׁיִּרְצֶה לִישֹׁן וְכוּ׳ מִצְוָה לִקְרוֹתָהּ עַל מִטָּתוֹ. הַלָּשׁוֹן מַשְׁמַע דְּבְשָׁעָה שֶׁהוּא שׁוֹכֵב עַל מִטָּתוֹ קוֹרֵא, וְהַיְנוּ דַּוְקָא עַל צִדּוֹ. וְכָתַב ה״ר יוֹנָה, דַּוְקָא בְּדֶאֱפְשָׁא טִרְחָא לָקוּם מִמִּטָּתוֹ. וְעַיֵּן בְּבֵית יוֹסֵף. וְכָתַב הַמַּהַרַשַׁ״ל (בְּבֵאוּרוֹ לְטוּר) וז״ל, וְר״י כָּתַב בְּסִפְרוֹ (סֵפֶר הַיַּרְאָה מֵהֲדוּרַת אֶשְׁכּוֹל עמ׳ קפב) שֶׁיֵּשׁ לִקְרוֹת כֻּלָּהּ, לְפִי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ רמ״ח תֵּבוֹת וְכוּ׳ שֶׁמְּצַלֶּת מִן הַמַּזִּיקִין. ע״ש.

וּבְסמ״ג (עֲשִׂין יח בְּסוֹפוֹ) כָּתַב לוֹמַר מִזְמוֹר שִׁיר [וְגוֹ׳] אֲרוֹמִמְךָ ה׳ כִּי דִלִּיתָנִי וְגוֹ׳ (תהלים ל) וְזֶהוּ שִׁיר שֶׁל פְּגָעִים.

וּבְסֵפֶר בֶּן יְדִיד (הִלְכוֹת תְּפִלָּה וּנְשִׂיאַת כַּפַּיִם פֶּרֶק ז) כָּתַב: וְקוֹרֵא פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה וְכוּ׳, וְאִם אֲנָסָתוֹ שְׁנָה קוֹרֵא אֲפִי׳ פָּסוּק רִאשׁוֹן, אוֹ פְּסוּקֵי רַחֲמִים וְכוּ׳. נִרְאֶה דְּנָפְקָא לֵיהּ הָא דְּדַי בְּפָסוּק רִאשׁוֹן, מִמָּה שֶׁאָמְרוּ בְּפ׳ הָיָה קוֹרֵא [אָמַר] שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה׳ אֱלֹהֵינוּ ה׳ אֶחָד וְנֶאֱנַס בְּשֵׁנָה, יָצָא. אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְדָרוּ עַבְדֵּיהּ, בְּפְסוּקָא קַמָּא צַעֲרָן וְכוּ׳. וּפָסְקוּ רַבֵּינוּ לְק״ש שֶׁל חִיּוּב בְּהַל׳ ק״ש (פ״ב ה״ג). וְנִרְאֶה דְּס״ל דְּעַל שְׁתֵּי ק״ש שֶׁל לַיְלָה מִשְׁתַּעֵי הָתָם, וּבְק״ש שֶׁל חִיּוּב צָרִיךְ לְצַעֵר עַצְמוֹ בְּפָסוּק רִאשׁוֹן, וְהַשְׁאָר יִקְרָא אֲפִי׳ הוּא מְדֻמְדָּם, דִּבְכֻלָּהּ מְחֻיָּב. וּכְמ״ש מָרָן הַכ״מ שָׁם. וּבְק״ש שֶׁל הַמִּטָּה שֶׁהוּא ״מִצְוָה בְּעָלְמָא״ לְהָגֵן, בְּפָסוּק רִאשׁוֹן סַגִּי. וּמִסְתָּבְרָא קָאֲמַר בֵּן, דִּלְהָגֵן דַּי לוֹ בְּמַה שֶׁמְּכַוֵּן בְּפָסוּק רִאשׁוֹן שֶׁהוּא קַבָּלַת עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם, וּפְסוּקֵי דְּרַחֲמֵי נָפְקָא לֵיהּ מִמָּה שֶׁאָמְרוּ בִּשְׁבוּעוֹת (טו:) ר׳ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר לְהוּ לְהָנֵי קְרָאֵי וְגָנֵי, וְסוֹבֵר רַבֵּינוּ דְּהַיְנוּ כְּשֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לִקְרוֹא ק״ש, שֶׁאֲנָסָתוֹ שֵׁנָה, כְּמ״ש בְּלֹח״מ. וְעַל כָּרְחֵינוּ לוֹמַר כֵּן, דְּהָא רִיבִ״ל עַצְמוֹ אָמַר (בִּבְרָכוֹת ד:) דְּמִצְוָה לִקְרוֹתוֹ עַל הַמִּטָּה. אֶלָּא דְּהַיְנוּ בְּאָנְסָתוֹ שֵׁנָה. וְאֵין לְהַקְשׁוֹת דְּאֵיךְ פְּסוּקֵי דְּרַחֲמִים הָיָה יָכוֹל לִקְרוֹת וְלֹא פָּסוּק רִאשׁוֹן שֶׁל ק״ש שֶׁקָּצַר יוֹתֵר, דְּסוֹף סוֹף פָּסוּק רִאשׁוֹן שֶׁל ק״ש צָרִיךְ כַּוָּנָה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְכַוֵּן הֵיטֵב. וּקְרִיאָה אֲפִי׳ אֲרֻכָּה בְּלֹא כַּוָּנָה הָיָה יָכוֹל לִקְרוֹת. וּמ״ש מָרָן דְּנָפְקָא לֵיהּ מִדְּאַמְרִינַן פ׳ הָרוֹאֶה אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אִם ת״ח הוּא וְכוּ׳. ע״ש. אַחֲרֵי הַמְּחִילָה א״א לְאָמְרוֹ, דְּאֵין זֶה אֶלָּא לְת״ח דְּתוֹרָה מְשַׁמְּרָתוּ, אֲבָל כָּל אָדָם מְנָא לָן דְּסַגִּי בִּפְסוּקֵי דְּרַחֲמִים. [גַּם בְּפ׳ הָרוֹאֶה אֵינוֹ אֶלָּא בְּפ״ק שָׁם, וְטָעוּת וַדַּאי נָפַל בַּדְּפוּס]. עוֹד קָשֶׁה דְּמֵהָא דְּר״נ וְאַבָּיֵי יָלְפִינַן לְת״ח, דְּאַף אֲנָסָתוֹ שֵׁנָה דְּלֹא צָרִיךְ, דְּתוֹרָה מְשַׁמְּרָתוּ, אֲבָל אֲנָסָתוֹ שֵׁנָה בְּכָל אָדָם אֵיךְ יָלִיף מִנַּיְיהוּ דְּסַגִּי, וּמְנָא לֵיהּ לְרַבֵּי׳. עוֹד קָשֶׁה דְּהִשְׁמִיט רַבֵּינוּ מֵימְרָא דְּר״נ וְאַבָּיֵי גַּבֵּי ת״ח. וְצ״ע. וְאֶפְשָׁר לְהָלִיץ בְּעַד מָרָן, דְּס״ל דְּכֵיוָן דְּרִיבִ״ל אָמַר מִצְוָה לִקְרוֹתָהּ עַל מִטָּתוֹ, אֵיךְ אֶפְשָׁר דְּבָאוּ ר״נ וְאַבָּיֵי לְפָטְרוֹ לְת״ח מִמִּצְוָה זוֹ מִפְּנֵי שֶׁהַתּוֹרָה מְשַׁמְּרָתוּ, דְּהַפְסוּק לֹא חִלֵּק

בֵּין ת״ח לְע״ה. וְלָכֵן מְפָרֵשׁ דְּהַיְנוּ בְּאָנְסַתּוֹ שֶׁנָּה, וְת״ח לָא צָרִיךְ כְּלוּם. וּלְאַבָּיֵי פָּסוּק דְּרַחֲמֵי וְהוּא בְּאֶחָד סַגִּי. וְרַבֵּינוּ לְדַעַת מָרָן יָלִיף מֵאַבָּיֵי (וְרִבָּא) [וְרַב נַחְמָן] לְכָל אָדָם, דְּבְפָסוּק רִאשׁוֹן דְּק״ש אוֹ פְּסוּקֵי דְּרַחֲמֵי סַגִּי. אַךְ אֲנַתִּי תִּיקְשֵׁי, לְכָל אָדָם מְנָא לָן דְּסַגִּי בִּפְסוּקֵי דְּרַחֲמֵי לְבַד, וְאִי מִשּׁוּם דְּר׳ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי הֲוָה עָבֵיד הָכִי, נֵימָא דְּהַיְנוּ מִשּׁוּם שֶׁהָיָה ת״ח, וְס״ל דְּבָעֵי [ת״ח] כָּל הָנֵי קְרָאֵי, אֲבָל כָּל אָדָם מְנָא לָן. וְכֵן קָשֶׁה עַל הַטּוּר (סי׳ רל״ט) דְּהִשְׁמִיט הָא דְּרַב נַחְמָן וְאַבָּיֵי דְּת״ח אֵין צָרִיךְ. וְהָרֹא״ש וְהָרִי״ף הֵבִיאוּ לְדְרַב נַחְמָן וְאַבָּיֵי, דְּבָעֵי פָּסוּק אֶחָד דְּרַחֲמֵי. וּמָצָאתִי בָּרְמָזִים שָׁם אוֹת ו׳, שֶׁכָּתַב: וְאַף עַל פִּי שֶׁקּוֹרֵא אָדָם ק״ש בביהכ״נ מִצְוָה לִקְרוֹתָהּ עַל מִטָּתוֹ, וְאוֹמֵר יוֹשֵׁב בְּסֵתֶר וְכוּ׳, כְּדֵי לְהָגֵן עָלָיו מִן הַמַּזִּיקִין, וַאֲפִי׳ אִם הוּא ת״ח. ע״כ. וְהַנִּרְאֶה דְּקָאֵי לְכָל דְּבָרָיו דְּאַף ת״ח יִקְרָא ק״ש, וְאֵלּוּ הַפְּסוּקִים. וְיִהְיֶה הַטַּעַם דְּהֲלָכָה כְּר׳ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי נָגֶד ר״נ וְאַבָּיֵי. וְזֶה יִהְיֶה נַמִּי טַעַם רַבֵּינוּ, וְדִבְרֵי ר״נ וְאַבָּיֵי כִּפְשָׁטָן, וּדְלֹא כְּמָרָן. כֵּן נ״ל. וְהֵן עַתָּה בָּא לְיָדִי פִּי׳ הָר׳ דָּוִד עָרָמָה, וְרָאִיתִי שֶׁהִקְשָׁה אַמַּאי הִשְׁמִיט הָא דְּר״נ, וְע״ש בְּאֹרֶךְ, וְלֹא תֵּרֵץ כְּלוּם. וְעוֹד קַשְׁיָא לֵיהּ גַּבֵּי מ״ש רַבֵּינוּ, וְאִם אֲנַסַתּוֹ שֶׁנָּה דְּדַי בְּפָסוּק רִאשׁוֹן, מֵאַיִן יָצָא לוֹ זֶה. וְכָתַב דְּמִסְבָּרָא בְּוַדַּאי יֵשׁ לוֹ לְצַעֵר עַצְמוֹ כְּמוֹ בְּק״ש שֶׁל חִיּוּב. ע״ש. וּלְעַנ״ד לָא סַגִּי בְּהָכִי, דְּיֵשׁ לְדְחוֹת, דְּבְק״ש שֶׁל חִיּוּב יֵשׁ לוֹ לְקָרוֹתָהּ כָּלָּהּ, וַאֲפִי׳ מְדִמְדֵּם, כַּמְּבֹאָר שָׁם. וְנ״ל לְתָרֵץ בְּעַד מָרָן, דְּאִיהוּ נַמִּי ס״ל דְּאֵין הֲלָכָה כְּרַב נַחְמָן וְאַבָּיֵי, וְלֹא הֵבִיא אוֹתָהּ סוּגְיָא אֶלָּא לְהוֹרוֹת דְּבְיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי הוּא פָּסוּק דְּרַחֲמֵי, וְצָרִיךְ לְאָמְרוֹ, דְּבָהַהִיא דְּר׳ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי לֹא נִזְכָּר זֶה הַפָּסוּק. ע״כ.

שותפים להקים
מקום לה' משכנות ל'אביר יעקב'

אי"ה רוצים להתחיל בבניית בית כנסת
ובית מדרש יגדיל תורה
ומקוה טהרה לנשים ולגברים
ברחוב שמשון עמיצור בשכונת רמות בבאר שבע

רוצים לשתף 840 חברים שישתתפו בס"ך של תרומה בשם 'יעקב'
מו"ז רבי יעקב אביחצירא זיע"א
סה"כ 'יעקב' 182 ש"ח כפול 36 חודשים

דרך הקישור של נדרים פלוס מקבלים החזר מס לפי סעיף 46
וקבלה דיגיטלית למייל
בטלפון 03-7630585 שלוחה 9219

מי שיהיה שותף
יזכה בספר חדש
יגדיל תורה בהלכה
שבת כרך א'

ערוץ יגדיל

או בסריקה

לפרטים: 0548410379

לפרטי הפקדה לחשבון בנק מזרחי סניף 426 מ.ח 371407 ע"ש יגדיל תורה